

Патриция М. Сент-Жон

КАР ҮСТҮНДӨГҮ ИЗДЕР

Patricia St. John
Treasures of the Snow
Original edition © 1950 by Patricia M.St.John

Патриция Сент-Жон
Кар үстүндөгү издер йдүн
Повесть
«Чыгыштагы жарык» 1997

Патриция М. Сент-Жон

КАР ҮСТҮНДӨГҮ ИЗДЕР

14.294

КИРИШ СӨЗ

Мен жети жашар бала кезимде Швейцариянын тоолорундагы жыгач үйлөрдүн биринде жашачумун. Ал жер Анита менен Даник жөнүндөгү окуя болуп өткөн жерден бир аз бийигирээк жерде жайгашкан.

Айдын жарыгында мен да аларга окшоп, тоодон айылга чана тээп түшчүмүн. Жайкысын чөп чабыкка кол кабыш кылчумун. Уйларды айдап барып, үймөк чөптүн үстүндө түнөгөн күндөрүм болгон. Ыйса Теңирдин туулган күнү сыйынуу үйүнө барып, мөмө-жемиштер менен, ар кандай жаныбарлардын келбетиндеги татуу тоочтор менен кооздолгон балатыга суктанчумун. Ошондой эле мени жаныбыздагы шаарга доктурга көрсөткөнү алып барышчу. Кичүү иним сүт саткан айылдашыбыздын чоң итке сүйрөткөн арабасына түшүп алчу. Менин Белоснежка деген мышыгым бар болчу.

Бирок бул окуя көп жыл мурун болуп өткөн. Андан бери мен Швейцарияга конок катары гана келип-кетип турам. Албетте, андан бери көп өзгөрүүлөр болуп өттү. Бүгүн балдардын айлап-жылдап мектепке барбай калганын элестетүү кыйын. Балким, саламаттыкты сактоо боюнча иштер да жөнгө салынгандыр, азыр ар бир айылда доктур бардыр.

Бирок мектептин анча чоң эмес имараты менен сыйынуу үйү баягы эле ордунда турганын, мурдагыдай эле тоодогу жайыттардан малдын мойнуна тагылган коңгуроолордун шыңгыраган үнү угулуп тураарын, өрөөн жаз келген сайын нарцисттердин жыпар жытына толоорун билем. Балдар мурдагыдай эле Ыйса Теңирдин

туулган күнү майрам ырларын ырдап, аюу сымал таттуу токочко кубанышса керек деп ойлойм. Мен да өз убагында ошентип кубанчумун.

Айылдын атын атайын эле атаган жокмун. Анткени айрым окуялар чындыкка шайкеш келбейт. Мисалы, азыр шаарга ашуу аркылуу гана барганга болбойт. Бирок чыныгы турмушту дал өзүндөй кылып сүрөттөөгө аракеттендим. Эгер сен качандыр бир убакта ошол аймакка барып калсаң, Монтрден тоого кетчү электричкага отургун да, көк чөбү темир жолго чейин көйкөлүп өскөн талаадагы анча чоң эмес темир жол бекетинен түшүп калгын. Ал талаанын тегерегинде жаткан жылгада бирин-серин жыгач үйлөр бар. Темир жолдун оң жагында, эңкейиште көбүк чачып бууракандап аккан дарыя жатат, наркы жээгинде көк тиреген тоолор кайрадан заңкаят. Жогору жакта жашыл жар менен учу уркуйган асканын ортосунда ашуу бар.

Эгер сен темир жол бекетинен анча алыс эмес жерден мектептин жапыс, ак имаратын, сыйынуу үйүнүн коңгуроо кагылчу жыгач мунарасын көрүп калсаң, анда ал айылды ушул аңгемеде сөз кылынган айыл деп билгин.

Автор

1 – бап

ЫЙСА ТЕҢИРДИН ТУУЛГАН КҮНҮНӨ КАРАТА ӨТКӨРҮЛГӨН КЕЧЕ

Ыйсанын туулган күнү тоо боорундагы тике жол менен өйдө чыгып бара жаткан эрбейген үч кичинекей караан көрүндү. Алыстан алардын карааны ай шоола-сында аппак карга түшкөн көлөкөгө окшоп кетти. Алардын ортосундагысы этеги кенен узун юбка кийген, чоң кара шалы жоолукту ийиндеринен ашыра таштаган аял экен. Анын жанында анын колун бекем кармап, алты жашар кара чач бала оозу толтура экенине карабай, бир нерсе тууралуу тынбай сүйлөп келе жатты. Алардан бир аз оолакта жылдыздарды ойлуу тиктеп, жетиге чыгып калган кыз бара жатты. Ал колдорун көкүрөгүнө кайчылаштыра, бал түстүү чоң аюу тоочту бооруна бекем кысып алган. Тиги баланын деле ушундай тоочу бар эле, бирок ал небак эле жеп койгон. Ошого карабай, кызга мурдун көтөрө карап:

– Меники сеникинен чоң болчу, – деп мактана кетти.

Кыз болсо ага бурулуп карабастан, тим гана:

– Баары бир эч нерсеге алмаштырбас элем, – деди.

Анан акырын өзүнүн тоочун карап койду. Карачы, анын жыты кандай сонун! Айдын нуруна чагылышып жылтыраганычы! Ал эч качан аны тиштегиси келмек эмес. Айылдагы сексен бала бүгүн ушундай таттуу тоочу алган эле. Бирок аныкы бардыгынан жакшы болчу,

ошондуктан ал аны эстеликке сактап коюуну чечти. Аны караган сайын, Ыйсанын туулган күнүнө карата өткөрүлгөн ушул кечени, сыя көк тартып турган муздак саманды, майрамдык шаңга бөлөнгөн сыйынуу үйүн, күмүш жылдызчалар менен кооздолгон балатыны, ырларды, Наристе жаткан акырды жана кызыктуу болгону менен, бир аз кайгылуу аңгемени эстеп турмак.

Жаңы төрөлгөн Ыйсага мейманканадан орун табылбаганын ойлогондо, кыздын көзүнө жаш тегеренип кетчү. Ал эшигин кенен ачып, чарчаган жолоочуларды кубаныч менен кабыл алмак.

Луканы (баланын аты ушундай эле) кыздын унчукпай келе жатканы ачуулантып жиберди:

– Мен токочумду жеп бүттүм, – деп мактанды ал. – Анита, берчи токочундан, бир тиштеп алайын, сен алигиче ооз тие элек турбайсыңбы.

Бирок Анита башын чайкап, токочун мурдагыдан бекемирээк кысып алды.

– Мен бул токочту эч качан жебейм, мен аны түбөлүккө сактап коёмун, – деди Анита.

Ушинтип, алар чананын издери эки жакка айрылган тушка жете келишти. Жолдун оң тарабынан анча алыс эмес жерде терезелеринен жарык көрүнгөн үйлөр, алардын артынан караңгы мал сарайлар көрүндү. Анита үйүнө жетип калган эле. Марель айым ооз учунан сурады:

– Анита, мындан ары өзүң эле кете бересиңби же үйүңө чейин узатып коёюнбу?

– Тим эле коюңуз, өзүм эле кеткеним жакшы, – деп шашкалактады Анита. – Мени өзүңүз менен кошо ала

барганыңыз үчүн сизге чоң рахмат, түнүңүз бейпил болсун, Марель айым! Түнүң бейпил болсун, Лука!

Кокус Марель айым кайра узатайын небесин деп, кыз тез эле алыстап кетти. Себеби жаны жалгыздыкты каалап турган эле. Луканын кулактын кужурун алган куру сөздөрүнөн кутулуп, түнкү жымжырттыкка сүңгүп кирүүнү эңсеп келе жаткан. Марель айым менен Луканын суроолоруна жооп берип жатып, өз алдынча ойлоно алат беле же жылдыздарды тиктей алат беле. Ал эч качан түнкүсүн көчөгө жалгыз чыгып көрбөгөн. Бүгүн болсо күтпөгөн жерден жалгыз калды.

Ал бүгүн мурдатан эле убадалашып койгондой, атасы, апасы болуп, чогуу чана менен сыйынуу үйүнө бармак. Бирок бүгүн эртең менен, кокусунан апасы катуу ооруп, атасы доктур чакырып келиш үчүн шаарга барууга аргасыз болуп калды. Доктур төрт сааттан кийин келди. Ал өтө кеч келгендиктен, алар сыйынуу үйүнө чогуу бара алышкан жок. Көңүлү чөккөн Ани-тага алардан анча алыс эмес жашаган Марель айым менен барууга туура келди. Бирок сыйынуу үйүнүн босогосун аттаары менен, бардык кайгы-капасын унутуп койду. Бул жерде ушунчалык сонун эле. Кооздолгон балаты, майрамдык маанай аны тез эле өзүнө имерип кетти.

Укмуштуу кече улана берди. Эми ал кар кечип, жылдыздуу асман алдында жалгыз турат, үйгө да киргиси жок. Ал конок бөлмөгө чыгып бара жатып, токтой калып, артына кылчайды. Бет маңдайда уй сарай бар болчу. Ага жаныбарлардын дем алганы, саман жеп жатканы угулуп турду. Анын оюна бир жакшы нерсе кылт дей түштү. Чананын издеринен секирип өтүп,

эшикти ачып, уйканага кирди. Малдын, сүттүн, самандын жыты аны эркелеткендей сезилди. Уйлардын арасынан эптеп өтүп, акырга түштү.

Бир уй тынбай кепшеп жаткан эле. Анита аны мойнунан кучактап алганына карабай, ал жайма-жай кепшей берди. Мириам жаңы төрөлгөн Наристе менен мал сарайда жаткан түнү да дал ушундай болсо керек. Анита акырды карап, самандын үстүндө жаткан асмандан келген Наристени, анын жанында турган уйларды элестетип жиберди. Шыптагы тешиктен жымыңдаган жылдыздарды көрүп, дал ушундай эле жылдыз Бетлээмдин үстүндө жаркырап, даанышмандарды Ыйса төрөлгөн жерге ээрчитип келгенин ойлоду. Ал тургай, даанышмандардын төөлөрдүн үстүндө чайпалып келе жатканынан бери элестетти. Албетте, азыр да эшиктер ачылып, босогодо колдоруна кичинекей козуларды көтөргөн койчулардын карааны көрүнөт...

Эч ким үйүнө киргизбей койгон Наристе жөнүндө ойлогондо, Анитанын боору ачып кетти.

– Биздин үйдөн ага көп орун табылмак, – деп кобурады. – Бирок ошого карабастан, ушул мал сарайдан артыгыраак жай табылмак эмес. Саман таза, уйлардын деми жумшак жана жылуу. Ошого карабастан, Кудай Өзүнүн Уулуна эң сонун бешик тандаган экен.

Эгер коомай ачылып турган уйкананын эшигинен фонардын жарыгы көрүнбөсө, Анита дагы канчага чейин бул жерде отура берээрин ким билет. Анита карды кырчылдата басып келе жаткан адамдын ишенимдүү кадамдарынын дабышын, анан атасынын тынчсызданган үнүн укту. Акырдан жылмышып түштү да, уйдун куйругунан буйтап, кучагын жая, атасына утурлай чуркады.

– Мен майрамдын алдында уйларды көрө кетейин дегем, – деп, күлүп жиберди. – Сен мени издеп чыктыңбы?

– Ооба, – деди атасы.

Ал күлгөн жок. Анын жүзү кубарып, сүрдүү эле. Анитаны колдон алып, үйгө ээрчитип жөнөдү.

– Сен дароо үйгө келишиң керек болчу, апаң ооруп жатканын деги билесиң. Жарым сааттан бери сени сурап тынчсызданууда.

Анитанын жүрөгү туйлап кетти. Кантип өзүнүн сүйүктүү апасын унутуп койду экен? Ал колун сууруп алып, өзүн күнөөкөр сезип, үстүнкү кабаттагы апасынын бөлмөсүнө тепкич менен жүгүрүп чыкты.

Доктур да, медсестра да Анита кантип апасынын керебетинин жанына келип калганын сезбей калышты. Анткени ал бою кичинекей, жеңил, акырын баскан кыз эле. Бирок апасы дароо көрө коюп, колдорун араң сунду. Анита чуркап келип, башын энесинин ийнине койду. Акырын ыйлап кирди. Апасынын жаздыктай кубарып кеткен жүзү аны чочутуп жиберди. Үйгө дароо кирбегенине аябай өкүндү.

– Анита, ыйлаба, – деп шыбырады апасы. – Мен сага белек даярдап койдум.

Анита тып басылды.

– Белек?

– Ооба, бүгүн майрамдын алды эмеспи.

Апасы ушул күнү ар дайым белек берчү. Бирок ал кандай белек болду экен? Ал чыдамсыздык менен эки жагын карады. Ал аңгыча апасы:

– Көрсөтүп койгулачы, – деп, медсестрага кайрылып калды.

Медсестра төшөктү ачып, ак матага оролгон бирдемени өйдө көтөрдү. Анитага жакын келип, колундагысын сунуп:

– Бул сенин бөбөгүң, – деди. – Жүр, аны мештин жанында турган бешигине бөлөп коёлу. Сен болсо терметип тур. Апаң уктап, эс алып алсын. Бейпил түн каалап кой.

Апасы дагы:

– Сенин бөбөгүң, – деп, каргылданган үнү менен кайталап койду. – Эми ал сага таандык, аны тарбияла, сүйө бил, менин ордума кам көргүн. Мен аны сага белек кылам.

Апасынын үнү акырындап барып, көзү жумулуп кетти. Ал үн дей алган жок. Медсестра апасынын бөлмөсүнөн ээрчитип чыгарып баратканына да эч каршылык көрсөтпөдү. Дубалга жанаша турган орундукка отура кетти. Анын бет маңдайындагы керебетте өзүнө арналган белек жаткан болчу. Ал кичинекей бөбөгүн көпкө чейин былк этпей тиктеп отурду. Сырттагы кар дубалга укмуштуу бир түс менен чагылышып, өчүп бара жаткан оттун жалыны кызыл тилдей соймоңдойт.

Үйдүн ичи жымжырт. Пардосу тартылбай калган терезеден Бетлээмдин жылдызы жымыңдайт. Ал качандыр бир убакта акырда жаткан Наристеге да ушин-

тип жарыгын чачып турса керек. Анита мештин жанында бөбөгүнө көз салып отурду. Акырда жаткан Кудайдын Уулунун жанында Мириам да ушинтип олтургандыр. Анита мээримге толгон колдору менен бөбөгүнүн башынан акырын сылап койду. Анан оор үшкүрө башын бешикке жөлөп, кыялга батып кетти. Жылдыздар, малдар, жаңы төрөлгөн наристелер, жабык эшиктер, акылмандар, таттуу тоочтор, айтор, баарысы аралашып кетип, отурган орундугунан жерге сыйгаланып түштү. Бир сааттан кийин атасы келсе, ал башын бешикке жөлөгөн бойдон уктап кеткен экен. Кызына ийиле:

– Байкуш менин жетимдерим, силер апасыз калбадыңарбы, – деп онтоп жиберди. -Эми мен силерди жалгыз кантип тарбиялайт болдум экен?

Анткени Анитанын апасын Кудай Өзүнө чакырып алды. Эми ал Ыйса Теңирдин төрөлгөн күнүн периштелер менен белгилеп жатат.

2 – бап

ЧОҢ ЭНЕ

Кичинекей Даник Бурни жарык дүйнөгө келгенине үч саат болгондо энесинен ажырап, өзүнүн жети жашар эжеси Анитага таандык болуп калды. Айылдан келген медсестра Бурни мырзаны-кында дагы бир аз убакыт баланы багууга жардамдашып жүрдү. Ал кеткенден кийин атасы айылга барып, бир аялды Даникти бактыруу үчүн жалдап келди.

Бирок бөбөк баары бир Анитага таандык эле. Анита өзүнүн башынан апасынын өлүмүнө байланыштуу оор кайгыны өткөргөндөн кийин, жүрөгүнүн тереңинен сууруп чыккан сүйүүсүнүн баарын кичинекей инисине арнады. Ал бөтөлкө менен сүт берип, бешиктин жанында бир нече саат унчукпай отура берээр эле. Эгер түн ичинде ыйлап калса, бөбөгүн сооротууга шашылчу. Күндүз таза аба жутсун деп, сыртка алып чыкчу. Ушундай сүйүүгө чулганган бала тез эле чоңоюп жатты. Бүт тегеректе андан сымбаттуу, ден соолугу чың бала жок болчу. Ал түнкүсүн тынч ук-

тачу, ойгонсо, күлчү. Тамак жеп, ары-бери оонап, кайра уктап калчу, эч кимди убара кылчу эмес.

– Ал бактылуу жылдыз алдында төрөлүптүр, – деп калчу баккан аял.

– Жок, ал Ыйса төрөлгөн жылдыздын астында жарык дүйнөгө келген, – деп, Анита каршы чыкчу. – Менин оюмча, ал ар дайым боорукер жана бактылуу болот.

Ал кандай чоңойду дейсиң! Күн жылып, карлар эрип, байчечекейлер гүлдөй баштаган кезде, ага жаңы көйнөк тигип берүүгө туура келди. Мал жайытка чыкканынан көп өтпөй, анын биринчи тиши жарылды. Анита балдардын тиши кандай чыгаарын билбегендиктен, кандай кыйынчылыктар болорун сезген жок, бөбөк деле эч кыйналган жок. Ыйлап чыр салуунун ордуна колун соруп, бирдемке демиш болуп, жөн эле күлүп жата берчү.

Бак-дарактардын жалбырактары алтын түскө бөлөнүп, сентябрь айынын муздак шамалы согуп, күз келген чакта Даникке бешик тардык кылды. Даник жерге жөргөлөй баштады. Ал бардыгын билгиси келгендиктен, мештен тепкичке чейин жөрмөлөп кетчү. Ошондуктан ага дайым көз салып туруу Анитага кыйын болуп калды. Бирок акыры чыгуу жолу да табылды. Ал бөбөгүнүн бутунан чоң үстөлдүн бутуна байлап калды. Эми ал өзүнө зыян келтирбей, үстөлдү айланып-тегеренип жүрө берчү болду. Үйдөгү жашоо жеңилдегенсый түштү.

Бир күнү кечинде Анита Даникти жаткырып коюп, конок бөлмөгө кирди. Атасы мештин жанында жаагын таянып отурган. Ал Анитанын көзүнө чарчаңкы жана кары көрүндү. Апасы өлгөндөн кийин, атасы көбүнчө

ушинтип жүрчү. Бирок бүгүн күндөгүдөн да начар экен. Анита үйдө апасын жоктоткусу келбегендиктен, көп аракет жасачу. Азыр да атасынын тизесине чыгып, өзүнүн жумшак бетин атасынын тикенектүү бетине тийгизип:

– Ата, сага эмне болду? – деп сурады. – Бүгүн абдан чарчаган көрүнөсүң. Ысык кофе кайнатып берейинби?

Атасы кызына мээримдүү гана карап койду. Ал ушунчалык кичинекей жана алсыз кыз эле. Көзүнө алтын чачтуу перидей сезилип кетти. Ошого карабастан, кызы акылдуу да, эстүү да эле. Кандайча болгонун өзү да билбейт, бирок өткөн жылы бардык көйгөйлөрү менен бөлүшүп, кээде кызынын жөндүү кеңештерине кулак түрүп да калчу. Азыр да кызын мойнунан кучактап, кайгысы менен бөлүшө кетти.

– Кызым, бир уюбузду сатууга аргасыз болуп калдык. Бизге акча керек, антпесе, сага кышкыга бут кийим сатып бере албайм.

Анита башын өйдө көтөрүп, атасын таң калуу менен карады. Алардын он чакты ую бар болчу. Бирок ар бири өзгөчө жакын эле.

– Жок, эч качан! Акча табуунун башка жолун издештирүү керек.

– Карачы, – деп, атасы сөзүн улады, – башкалардын балдарын апалары өзү багат. Мен болсо Даникти караган аялга акча төлөшүм керек. Бул өтө эле кымбатка түшүп жатат. Бирок баары бир биздин байкуш балабызды кимдир бирөө карашы керек да!

Анита түзөлө түшүп, эки өрүм чачын артына силкип:

– Ата, – деди акырын, бирок ишенимдүү сүйлөп. – Бизге эми багуучу аялдын кереги жок. Мен деле сегиз-

ге чыгып калдым, Даникти өзүм эле карайм. Сен болсо мага акча төлөп убара болбойсуң, уйларды да сатуунун кажети жок. Ойлоп көрсөң, бир уйду сатып жиберсек, башка уйлар кыйналат.

– Сен мектепке барышың керек, – деп, атасы каршы чыкты. Сени сабактан алагды кылууга акым жок. Бул мыйзамга да туура келбеген нерсе. Мугалимиң да сабакка келбегениңдин себебин сурайт. Анан ал бийликтегилерге билдирсе эмне болот?

– Даник үчүн кам көрүү мындан маанилүүрөөк, – деп, Анита кабагын бүркөдү. – Эгер мугалимге бардыгын түшүндүрүп берсең, ал аябай боорукер адам эмеспи, түшүнөт деп ойлойм. Анын үстүнө ал сенин мектептеги досуң эмеспи. Билесиңби, ата, мен сабактарымды аш бөлмөсүндө даярдайм. Ошол убакта Даник полдо ойной берет. Ага азыр тогуз эле ай болбодубу. Ал бешке чыкканда, балдар бакчасына бара баштайт, мен аны мектепке бара жатып таштап кетип турам.

Атасы бир бүтүмгө келе албай турду. Анита кичинекей боюна, өзүнүн жашына карабастан, чоң кишидей ой жүгүртчү эле. Бөбөгүн карачу, бөлмөлөрдү да жакшы ирээттечү. Бирок тамак жасап, кийим жамап, түйүп, ж. б. ушуга окшогон үй иштерин бүтүрө алчу эмес. Мындан башка ал окушу да керек. Атасы беш мүнөттөй тунжурап отурду. Анан оюна бир нерсе кылт дей түштү.

– Кызык, чоң энең биздикине келгенге макул болот болду бекен? Ал улгайып калды, муундары ооруйт, көзү да начар көрөт. Бирок чоң энең тамак жасап, кечкисин сабактарыңа жардам берип турат эле. Мен уйларды тоого айдап кеткенде, сен үйдө жалгыз калбайт

болчусуң. Анита, үйдө жалгыз калууга сен өтө эле кичинекейсиң. Чоң энеңе сабактан жардам берип тураарын жазып жиберсем, мүмкүн, мугалимиң да уруксат берип калаар. Бир-эки жылдан кийин кайра мектепке бара баштайсың. Даник ага чейин чоңоюп калат.

Анита атасынын тизесинен түшүп, кагаз-калем алып келди.

– Суранам, азыр эле экөөнө тең кат жазып жиберчи, – деп өтүндү. – Мен эртең нан алганы барганымда салып жиберейин, балким, жообу деле көп кечикпес.

Анитаныкы туура чыкты. Көп өтпөй, эки катка тең жооп алышты. Биринчи болуп, чоң энеси жооп берди. Ал поезд менен келгени жатыптыр.

Белгиленген күнү Анита чоң энесин тосуп алганы темир жол бекетине келди. Поезд өз мөөнөтүнөн кечигип калгандыктан, токтоп турууга аз эле убакыт берилип, муундары ооруган, бүкүрөйгөн чоң энеси поездден түшүп калууга араңдан зорго жетишти. Ал өзүнүн тыпыйган сандыкчасын жерге коёру менен, поезд жүрүп кетти. Бирок ал нааразы болгон жок. Анан колундагы таягына араң жөлөнүп, Анитадан тоого кантип чыгуу керектигин сурады. Анита болсо муун оорусу жөнүндө билбегендиктен, жөө барууну сунуш кылды.

– Мен жөө жете албайм го, – деп каршы болду чоң энеси.

Тоо жактагы айылдардын биринен келген бирөө бекетке сыр жеткирип, кайра тоого кетип бара жаткан экен. Ал тигилерди кошо ала кетүүгө макул болду. Жол өңгүл-дөңгүл, дөңгөлөктөр жыгачтан жасалган эле, анын үстүнө эшек да нары-бери ооп бара жатты. Минтип жол жүрүү оңой эместигине карабай, чоң эне

бардыгын чыдамдуулук менен көтөрдү. Үйгө жетип, диванга отурган соң гана жеңилденгенсип, үшкүрүп койду. Үстөлдүн астында жөрмөлөп жүргөн Даник башын бери чыгарып, бирдеме деп түшүнүксүз быдылдагансыды. Ал колун оозуна салып, жылмайып, аны жакшылап кароо үчүн көз айнегин кийип жаткан чоң энесин карап турду. Кары кишинин тунарган көздөрү менен наристенин көгүлтүр көздөрү бири-бири менен бир нече мүнөттөй тиктешип турду. Бирок Даник башын кайра тартып алып, күлүп жиберди.

– Минтип жөрмөлөп жүрө берсе, шымынын баарын жырттып бүтөт, – деп, чоң апасы да жылмайып койду. Анан таягына таянып, ордуна эптеп туруп:

– Ии де, ошентип, силердикине да келип калдым, – деди. – Мен өз колуман келгендерди жасайын, колуман келбегенин болсо сен жаса, Анита. Эми мага аш бөлмөнү көрсөтүп кой.

Ошол күндөн тартып, чоң энеси алы жеткен үй иштерин жасай баштады, калганын Анита бүтүрүп жатты, бардыгы ирээтке келе түшкөнсүдү. Даник болсо чоң энесин көзгө илбей, «кой» дегенине да болбой, мурдагыдай эле үстөлдүн тегерегинде жөрмөлөп жүрө берди.

Бир нече күн өткөндөн кийин, бышык кездеменин кесиндисин алып келгени чоң энеси Анитаны дүкөнгө жиберди. Анан Даниктин шымын жамап берди. Албетте, Даник кызыктай көрүнүп калды дечи, бирок дагы бир максат орундалды. Даник эми шымын жыртпай, каалашынча жөрмөлөй берсе болот.

Айылдык мугалим Бурни мырзанын катын алган соң, бул үй-бүлөгө өзү келип, кыздын атасы менен сүйлөшүп кетүүнү чечти. Атасы үйдө жок болгондук-

тан, Анита агайын үйгө киргизип, эң жакшы деген отургучту сунду.

– Мен сенин мектепке келбей жатканыңа байланыштуу атаң менен сүйлөшөйүн дедим эле. Сенин курагыңда мектепти калтыруу туура эмес, анын үстүнө, бул биздин өлкөнүн мыйзамына да туура келбейт, – деди агайы.

– Сиз эле айтпасаңыз, мамлекет Анита тууралуу кайдан билсин, – деп, чоң эне сөз кыстарып койду. – Мен өзүм анын сабактарына жардам берип турам. Кичинекей Даникти эжеси карабаса болбойт.

– Жакшы, – деп күлүмсүрөп койду агайы. – Мен муну оозуман чыгарбайын, бирок бир шарт менен. Анита ар бир ишембиде айылга нанга бара жатып, мага жолугуп, үй тапшырмаларын текшертип кетип турсун. Окууда ийгиликке жетишсе, мен унчукпайм. Эгер үйдөн сабак окубаса, анда мектепке келишин талап кылам.

Ушундан баштап, Анита ар бир ишемби сайын агайы жашаган кичинекей ак үйдүн каалгасын тыкылдатып турчу болду. Аркасына себет асынып алган, колунда – эски китеп. Мугалим агайы аны качан болбосун жадырап-жайып тосуп алчу. Кышкысын алар мештин жанына отуруп, ортосуна алма салып бышырылган таттуу токоч жеп, какао ичишчү, жайкысын балконго чыгып, алча жеп, лимонад ичишчү.

Ошондон кийин гана агайы тапшырмаларды текшерүүгө киришээр эле. Аягында Библиядагы окуяларга орун беришчү. Чоң энеси келгени Анита Библия менен жакшы таанышты. Күндө кечинде үн чыгарып окуп, Библияны аябай сүйүп калды.

3 – бап

ЫЙСА ТЕҢИРДИН ТУУЛГАН КҮНҮНӨ КАРАТА БЕРИЛГЕН БЕЛЕК

Арадан беш жыл өттү. Кайра эле 24-декабрь келип калды. Даник үчүн ушул күн өтө маанилүү болчу. Ал быйыл бешке толуп, өмүрүндө биринчи жолу Анита менен сыйынуу үйүнө барды.

Кечинде болсо Даник керебетине отуруп алып, картөшкө сорпо ичип жаткан. Барпайган жаздыктан анын башы араң эле көрүнөт. Анита колуна аюуга окшоштуруп бышырылган таттуу токоч кармап, жанында отурган. Даник бул токочту кечээки майрамда алган.

– Даник, – деп түшүндүрдү Анита, – эгер сен токочту төшөккө ала жатсаң, эртең мененкиге чейин анын күкүмүнөн башка эч нерсе калбайт. Кел, мен аны жаныңдагы текчеге коюп коёюн. Текчеге тийген айдын нурунда аны карап жата берсең болот.

Даник каршы чыгайын деди эле, бирок кайра айнып кетти окшойт, оозуна толтура картөшкө сорпо ууртап алды. Ал Анитанын эмне себептен таттуу аюу менен кучакташып жатууга уруксат бербегенин түшүнө албай маң болду. Бир чети ушул үчүн кайгырмак белем деп ойлоду. Ал дайыма бактылуу, жайдары жүргөн бала эле. Бүгүн өзгөчө бактылуу, анткени сыйынуу үйүндөгү коңгуроонун үнүн угуп, жаркылдаган балатыны көрүп, кырчылдаган карда чана тээп,

асмандагы сан жеткис жылдыздарга суктанды. Даник эжесине бош идишин берип, жамынып жатып алды.

– Анита, мен байпагымды терезеге коюп койсом, чын эле аяз ата келип, белек салып кетеби? – деп шыбырап сурады.

Анита аны таң калып карап койду. Бул ойлорду кайдан таап алды экен. Ал өзү китептерден гана көргөн Аяз ата тууралуу Даникке эч качан айтып берген эмес. Швейцарияда башка мамлекеттерден айырмаланып, Аяз атага анча деле маани беришпейт. Даник болсо божурай берди:

– Ал бугулар чиркелген чана менен келип, жакшы балдардын байпагына белек салып кетет дейт. Айтчы, мен жакшы баламын, ээ?

– Ооба, – деп, Анита анын бетинен өөп койду, – сен эң сонун баласың, бирок Аяз атадан белек албайсың. Ал байларга гана келет, биз болсо кедейбиз.

– Мен бай бала эмесминби? – деп сурады Даник.

Жашоодон мындан башка нерсени каалоо анын оюна да келген эмес.

– Жок, – деди Анита ишенимдүү, – сен бай эмесиң, биз кедейбиз. Атамдын иши оор, чоң энем экөөбүз жаңы кийим сатып ала албагандыгыбыздан, эски кийимдеринди жамап берип жатпайбызбы.

Даник күлүп жиберди.

– Биз кедей болсок да, мага баары бир жагат. Андан көрө, Ыйса Теңирдин төрөлгөн күнү жөнүндө, Наристе, уйлар, жаркылдаган чоң жылдыз тууралуу айтып берчи.

Анита айтып бере баштады, небак эле укташы керек болгон Даник оозун ачып, угуп отурду. Анита аңгемесин бүтүргөндө, ал:

– Мен мейманканада түнөгөнчө, саманга жатып алмакмын, – деп жиберди. – Бурёнканын жанына уктап калсам, кандай сонун болмок!

Анита башын чайкап койду.

– Бул сага анча деле жакмак эмес, өзгөчө кышында, жууркан-төшөгү жок үшүп, жылуу төшөк жөнүндө ойломоксуң. Адамдар мейманканадан орун бербей коюп, жаңы төрөлгөн Наристеге таш боордук кылышкан. Эптеп орун табууга болот эле.

Саат тогуз болду. Анита ордунан ыргып турду.

– Даник, сен укташың керек. Мен барып, атама какао даярдап берейин.

Ал бөбөгүн кучактап, өөп койду. Жакшылап кымтылап, жарыкты өчүрүп, жалгыз калтырды. Бирок Даник уктай алган жок. Караңгыны телмире тиктеп, терең ойго батты. Даник ач көз эмес болчу, бирок Аяз атадан белек алгысы келди. Көрсө, ал кедей турбайбы, демек, Аяз ата кайдан келсин. Баары бир байпагымды сыртка чыгарып коюу ашыктык кылбас. Бирок кайда, терезеге коюу үчүн, оор айнектерди ачуу керек. Кире беришке коёюн десе, бүт үй-бүлөсү ошол бөлмөдө отурат. Бир гана мүмкүнчүлүк бар: аш бөлмөнүн арткы эшигин ачып, байпакты карга таштаса болчудай. Анан кайра Аяз ата үйдүн артынан байпакты табат болду бекен деген суроо пайда болду. Канткен менен аракеттенип көрүү керек.

Даник керебеттен туруп, бутунун учу менен тепкичтен ылдый түштү. Эч кимге дабышым угулбасын деп, жылаңайлак эле. Колунда коёндун жүнүнөн токулган кичинекей кызыл байпак бар эле. Даник байпагы ушунчалык кооз болгондуктан, Аяз ата аны байкабай

койбойт деп чечти. Оор кулпуну ачуу үчүн, муздак отургучка чыгууга туура келди. Эшик ачылып кеткенде, кулап кете жаздап, байпагы колунан карга түшүп кетти. Ал секирип түшүп, байпагын тепкичке коё салып, эшикти жапты. Эч ким эч нерсени байкаган жок.

Жүрөгү жеңилдей түшкөнсүп, бөлмөсүнө кирип, кереметине бүрүшүп жатып калды. Ал жатаардын алдында Анита менен чогуу сыйынган. Бирок азыр да бирдемелерди кошуп коюуну чечти.

– Кымбатттуу Теңирим, – деп шыбырады, – мага бугулар чиркелген чананы минген Аяз атаны жибере көрчү. Ал менин байпагымды көрүп, кедей экениме карабастан, ичине белек салып кетсе экен.

Ушинтип сыйынгандан кийин, капталына оодарылып, катуу уйкуга кетти.

Анын жана ага окшогон миңдеген балдардын түшүнө кызыл чапан кийип, бугулардын коңгуроосу коштоп, чанада келе жаткан Аяз ата кирди.

Даник эрте ойгонду, бардык эле балдар Ыйса Теңир төрөлгөн күнү эрте ойгонушат эмеспи. Албетте, дароо эле өзүнүн кызыл байпагын ойлоду. Жүрөгү катуу дүкүлдөй түштү. Башын көтөрсө, эжеси али уктап жа-

тыптыр. Чын эле таң ата элекпи? Бирок ашкана жактан атасынын чакаларды кылдыраткан дабышы угулду. Демек, таң аткан тура. Эми тезирээк туруп, атасы көрө электен мурун байпагын табуу керек. Түн ичинде Даниктин шектенүүлөрүнүн баары жок болуп кетти.

Анитаны ойготуп албайын деп, бөлмөдөн акырын чыгып, аш бөлмөнү көздөй басты. Атасы бир нерсе менен алек болуп, аны байкаган жок. Көрсө, сүт куюлуучу чакаларды жууп жатыптыр. Даник артынан басып келип, атасынын буттарын басып келип, буттарын кучактап калды. Атасы бери кылчайса, эки бети албырган уулу көздөрүн жайнатып, үмүттүү тиктеп турган экен.

– Аяз ата келдиби? – деп сурады Даник.

Атасы кеч жатып, эрте турат эмеспи. Бугулар чиркелген чананын астында кырчылдаган кардын, коңгуроолордун үнүн уккан чыгар.

– Аяз атабы? – деп атасы андан кайра сурады. – Жок, ал келген жок. Биз өтө эле бийик турабыз.

Даник башын чайкады.

– Биз анча деле бийик жерде жашабайбыз, – деди ишенимдүү. – Анын бугулары бул жерге чейин жете алышат. Сен түндө катуу уктап калып, эч нерсе байкабай калсаң керек. Атаке, эшикти ачсаң, балким, ал мага белек алып келгендир.

«Эх, мурунураак билгенимде, – деп атасы өзүнчө улутунуп алды, – тепкичке шоколад коюп койбойт белем». Баласынын көңүлү калып каларын ойлоп, аябай аяп кетти. Бирок кеч болуп калган. Даник эшикти чыдамсыздык менен карап турду. Мындай учурда керемет гана жардам бермек. Атасы уулуна чапанын

жаап, эшикке келип, аны ачып жиберди. Даник сыртка баш багып, байпагына эңкейди. Анан бир укмуш кыйкырып жиберип, байпагын көтөрүп, аш бөлмөгө чуркап кирди.

Чын эле керемет болуптур. Аяз ата келип, байпагына белек салып кеткен экен.

Даник беш жашка чыкканча, ушундай укмуш белек алып көрө элек болчу. Байпактын ичине аппак, көгүлтүр көздүү, мурдунун учунда гана кара тагы бар кичинекей мышык бүрүшүп жатып алыптыр. Ал арык экен, үшүп да калыптыр. Бирок коёндун терисинен тигилген байпак баары бир сууктан сактаган экен.

Атасы чакаларды эсинен чыгарып, уулунун жанына мышыкты кармалап отура кетти. Жылуу чүпүрөккө ороп, мештин жанына жаткырды. Анан сүт жылытып келип, кашыктап ичирди. Мышык адегенде чачыратып жатып, бара-бара өзүнүн кичинекей тили менен жалаңна баштады, анын татынакай көк көздөрү жылтырай түштү. Тойгондон кийин оролуп жатып, мыёолоп кирди. Атасы менен уулу ушунчалык алек болгондуктан, баятан бери биринин оозунан да сөз чыкпаптыр. Эми гана ыраазы болгондой, бири-бирин карап турушту. Даниктин эки бети манаттай кызарып кетиптир, көздөрү жылдыздай күлмүңдөйт.

– Мен анын келээрин билгем, – деп шыбырады, – бирок ушундай укмуштуу белек берет деп ойлогон эмесмин. Менин эч качан мындай сонун белегим болгон эмес. Ата, буга кандай ат койсом?

– Атын Белоснежка десең болот, карачы, ал апапаккай экен, – деди атасы.

Ал Даникти бир чети сынап, бир чети кандайдыр бир урматтоо менен карап турду. Чын эле бардыгы укмуштуудай болду.

Уктап калган уулу менен мышыкты калтырып, атасы уй сааганы кетти. Уйдун жанындагы отургучка отуруп, болгон окуянын себебин издеп жатты. Мышыктын адашып келип калганы шексиз дечи, бирок Даниктин байпагын таап алганын карабайсыңбы.

Албетте, Асмандагы Атабыз Өзүнүн жалгыз Уулу жөнүндө ойлоп, жердеги энесиз калган кичинекей баланын көңүлүн ооруткусу келген жок. Бетлээмде төрөлгөн Наристенин урматы үчүн, кичинекей ак мышыкты байпакты көздөй жиберип койсо керек. Атасы уй сааганын токтото туруп, өзүнүн кичинекей уулунун атынан Кудайга ыраазычылык айтты.

Көп өтпөй, эртең мененки тамакты даярдоо үчүн, Анита аш бөлмөгө кирип калды. Түнкү көйнөгүнүн үстүнөн чапан жамынып, апапак мышыкка үйрүлүп отурган Даникти көргөндө, Анита таң калганынан селейип туруп калды. Бирдеме дейин деди эле, Даник сөөмөйүн оозуна тийгизип:

– Акырын, акырын, ойготуп аласың, – деди да, бутунун учу менен жанына жүгүрүп келип, үстөлгө отургузуп, тизесине чыкты да, болгонун болгондой кулагына шыбырап айтып берди. Анита бул окуяга анча түшүнө албай турду. Анита он экиге чыгып калган. Бирок аяз атага ишенчү эмес, Ыйсанын туулган күнү келген периштелер бар экенин гана жакшы билчү. Бул апакай мышык деле асмандан келген белек болсо керек.

Анита жерге отуруп, бөбөгү менен мышыкты тизе-

сине алды. Жарым сааттан кийин үстөлдүн үстүндө ысык кофе даяр турат деп үмүттөнгөн чоң энеси аш бөлмөсүнө кирип келсе, тигилер жанагы калыбында отурушкан экен.

4 – бап

ЧАТАК

Лука жүн жуурканга оронуп жаткан, анын түк тургусу жок. Төшөк жылуу, жумшак, сыртта болсо укмуштуудай суук. Үшкүрүнүп, жуурканга мурдагыдан да катуу оронуп алды.

«Лука!» деген энесинин ачуу үнү угулду.

Ал ыргып турду. Апасы үч жолу чакырганда тең уктамыш болуп жатып алган. Мектепке барганга жетишет, бирок уй сааганга убактысы жок. Бирок апасы деле уй саап коё алат да, акыркы күндөрү өзү эле саап жүрбөйбү.

– Башка балдар мектепке бараардын алдында уй саашпайт экен, – деп, чыптамасын топчулап жатып, өзүнчө күңкүлдөдү. – Деги түшүнбөйм, эмне үчүн мен башкалардан көп иштешим керек? Атам жок болсо эле ушундайбы?

Аш бөлмөгө тамак ичкени киргенде, анын кабагы бүркөлүп турган. Май сыйпалган нандын теңин жеп бүтө электе, аш бөлмөгө апасы кирип келди.

– Лука! – деди сүрдүү, – мен чакырганда, сен эмне үчүн турбайсың? Күндө эле ушундай жорук кайталанып келе жатат. Эртең менен мага кол кабыш кылып коёюн деп ойлобойсуң. Эжең да эртең менен эрте туруп алып, үй оокатына аралашпай, ишине кетип калат. Билем, башка балдардын атасы бар, бирок сен чоңоюп калбадыңбы, ушул үч уюбуз жок болсо күн көрө алба-

сыбызды түшүнсөң керек. Эртең мененки иштердин баарын менин мойнума үйүп кеткениң уят эмеспи.

Лука кабагын бүркөдү.

– Мен кечинде жардам берип жатпаймынбы. Ал тургай, ойногонго да убактым жок. Мен отун алып келүү үчүн, бардыгынан алыс жерлерге барам, жем даярдайм, ишемби сайын уйкананы тазалайм.

Апасы дагы ачууланып, кабагын түйдү.

– Сен мектептен келгенче, мунун бардыгын өзүм эле жасап коём. Кышкысын башка балдарга караганда бош убактың аз экенин билем. Бирок мен деле колуман келгенин жасап жатпаймынбы. Эртең менен уйларды сааш мен үчүн кыйын экен. Бул ишке сен деле жарап калбадыңбы. Сенин өз убагында турушунду каалайм. Эми шашыл, антпесе, сабакка кечигип каласың.

Лука курткасын кийип, чананы алып, караңгы аяздуу таңга сиңип кетти.

Чананын үнү гана таңкы тынчтыкты бузуп жатты. Таң алдындагы улуу жымжырттык бүткүл дүйнөнүн демин кармап тургандай туюлду. Башка учур болсо Лука мындай ажайып көрүнүштү көз жаздымда калтырмак эмес. Бирок бүгүн ушунчалык капа болгондуктан, табигаттын сулуулугуна көңүл бурган жок.

– Бул адилетсиздик, – деп күбүрөп баратты. – Бардыгы мага каршы. Дайыма үй тапшырмасын аткарууга үлгүрбөгөнүм үчүн неге мени күнөөлөшөт? Мен апама жардам беришим керек да. Бүгүн биз окуу боюнча баа алабыз. Эң начары мен болот окшойм. А тиги кыйынсынган Анита Бурни – эң мыктысы. Ал эртең менен мектепке кетээрдин алдында уй саабаса керек. Ой, кокуй!

Ал чанасын токтотууга бүт күчүн жумшады, бирок кеч болуп калган эле.

Лука ушунчалык ачууланып алгандыктан, кай жакка бара жатканын билбей калды. Ошондуктан ал күүлөнүп келип, эки ача жолдо Анитанын чанасын сүзүп алды. Анита күрткүгө кулап түштү. Бул чегинен ашкан шоктук болуп калды. Лука өзүн оңтойсуз сезип, эки бети албырып кетти. Анитага жардам берейин деп чанасынан секирип түштү эле, бирок Анита озунуп кетти. Анита буга чейин деле Луканы сыйлачу эмес. Эми болсо ага аябай ачууланып кетти. Белчесинен карга батып, көзүнөн заары чачырап, аны койгулап кирди.

– Эшек десе! – деп ыйлап жибере жаздап, кыйкырып жатты.

– Кайда баратканыңды билбей калдыңбы? Менин дептеримди карачы, суу болуп бырышып калды. Карап тур, сени мугалимге айтпасам элеби, баарына сен күнөөлүүсүң.

Лука өзүн өзү кармоого канчалык аракеттенбесин, кыжыры кайнап кетти.

– Мейли, айта бер! – деп кыйкырды жооп кыла. – Бирок минтип чуу салбачы. Сени мен атайылап сүзүп кетти дейсиңби? Өлтүрүп салгансып кыйкырасың да, дептериң эле бырышты го. Бир жолу жакшы баа албай калсаң эч нерсе болбойт. Мен кеттим, – деп, чанасын минип, зуулдап жөнөдү.

* * *

Лука сабакка өз убагында жетишип келип калды. Бирок абийири тынчтык бербей койду. Ал көп жаман жоруктарды кылчу, бирок тез эле унутуп коюуга аракеттенчү.

– Ал күрткүдөн эптеп чыгып алса болду, – деп өзүнчө күбүрөдү, – баары бир жардамымды кабыл алмак эмес. Кудайга шүгүр, мен сабактан кечиккен жокмун. Бул жумада ансыз деле эки ирет кечикпедим беле.

Күрткүгө түшкөнгө караганда, андан чыгуу кыйын болду. Анита тырмышып жатып, араңдан зорго китептерин жыйнады. Көз жашын токтото алган жок. Сууктан, коркунучтан, тизелери ооруганынан, баарынан да таарынычтан ыйлап жатты.

Анита сабак башталганына он беш мүнөт болгондо келди. Көздөрү кызарып, мурду көгөрүп, колдору тытылып, тизелери канталап калыптыр. Суу болгон китеп-дептерлери менен ал аянычтуу көрүндү.

– Анита, – деди мугалим чочулап, – сага эмне болду?

Анитага бир нече секунда классташымды сатсамбы же жокпу деп, азгырык менен күрөшүүгө туура келди. Бирок жылуу класста купкуркак отурган Луканы көргөндө, баягы чечкинсиздигинен эч нерсе калган жок.

– Бардыгына Лука күнөөлүү, – деди ачуусу менен. – Ал мени күрткүгө түртүп салып, жалгыз калтырып, өзү кетип калды. Мен араңдан зорго чыкпадымбы, – деп, көзүн ушалап, ыйлап жиберди.

Анита кандай гана ачууланып турду дейсиң! Мындай жорукка нааразы болгон окуучулар демин ичине катып отурушту. Лука болсо кылмышкердей башын жерге салып, бир чекитти телмире тиктеп турду.

Мугалим Луканы жосунсуз жоругу үчүн жазалады. Тилекке каршы, Анита буга сүйүнүп, жандана түшкөнсүдү. Анан мугалим бааларды угузду. Анита эң жакшы деген баа алыптыр. Ушундан улам өзүн мурдагыдан да

жакшы сезе түштү. Лука жаман баа алгандыктан, сабактан кийин калууга да туура келди.

Мына, ал класста жалгыз отурат. Классташтары болсо үйүндө. Анын ичинде ачуулануу, туталануу, нааразылык кайнап баратты. Ачуулангандыгынан жарылып кетчүдөй сезилди. Акыры, аны үйүнө жибершти.

Ал чанасын тоого сүйрөп чыгып бара жатты. Бүгүн деги эмне деген түрү шумдук күн болуп кетти. Эртең менен апасы ачууланды, анан Анита арызданды, мугалими жазалады. Сабак боюнча да класстагы эң начар окуучу болуп калдым. Деги, дүйнөдө менден өткөн бактысыз адам бар болду бекен?..

* * *

Бул кечте тоонун эңкейишиндеги булуттар өзгөчө коюу болду. Бул булуттар болуп көрбөгөндөй, өзгөчө булуттар эле. Алыскы өрөөндөрдүн үстүнөн көтөрүлгөн булуттар токой көгүчкөнүнүн көкүрөгүндөгү көк түстү элестетип кетет. Күндүн нурлары тоонун бийик чокуларына тийип, төмөнүрөөктө каймактанган булуттар каалгып бара жатты. Тоонун ажайып сулуулугу Луканы өз кучагына чакырып, колдорун сунуп тургансыйт. Жаратылыш менен балдар жакын достор эмеспи. Табигаттын тынч-

тыгы кайгыга чөгүп, туталанган бөбөктүн жүрөгүн артыгыраак соорото алат.

Бара-бара Луканын чарчаңкы жүрөгүндөгү ачуусу азап чегүү менен алмашып, жалгыз экенин ойлогондо көзүн колу менен ушалап, акырын ыйлап жиберди. Ошондо гана жалгыз эмес экендигин сизди. Жолдун кесилишинде бир кичинекей бала Луканы таң калуу менен карап туруптур. Ал ден соолугу чың жана бактылуу бала эле. Анын эки бети албырып, көздөрү жайнап турган экен. Жүндөн токулган топусунан самандай сары саамай чачтары чыгып турду. Бул Даник эле. Ал кар киши жасап жаткан болчу. Бүгүнкү жасаганы өзгөчө жакшы болду. Анитага да көрсөткүсү келип, аны чакырсамбы деп жаткан.

– Сен эмнеге ыйлап жатасың? – деп сурады ал.

– Мен ыйлаган жокмун, – деп бурк этти Лука.

– Жок, сен ыйлап жатасың? Эмне үчүн ыйлап жатканыңды мен билем. Мугалим сени жазалаган турбайбы. Анита бизге баарын айтып берген.

Даник таш боор эмес эле, тескерисинче, жароокер жана боорукер болчу. Бирок Лука Анитага жамандык кылганы үчүн Даник аны кечире алган жок.

Луканын ошол замат кыжыры кайнап кетти. Кар кишинин жанына келип, буту менен тээп жиберди эле, тиги чачырап кетти. Даник коркуп кеткенинен ачуу кыйкырып жиберди. Анита уйканадан чуркап чыгып, эмне болуп кеткенин дароо эле түшүндү. Ал арстандай атырылып келип, Луканы жаакка чапты. Лука да Анитаны бир коёюн деди эле, чака көтөрүп үйдөн чыгып келе жаткан Бурни мырзаны байкап, оңтойсуз абалда калды.

– Сен коркок ушакчысың. Мектепке жаш баладай өкүрүп келесиң.

– Аёосуз акмак! – деп кыйкырды Анита. – Эртең менен мени күрткүдөн чыгарып койгон жоксуң. Эми Даниктин кар кишисин кулатып салдың. Ал сага зыян кылган жок го. Эмне аны жөн койбодуң? Мугалим сени туура эле жазалаптыр. Даник, кеттик үйгө!

Туталанган бойдон төтө жол менен үйүнө жөнөдү. Даник артынан ээрчиди. Бирок Анита тепкичке жеткенде, токтоп, артына кылчайды. Алыскы тоонун чокусунан кызгылтым асмандын үзүмү көрүнүп турду. Ошондо чоң апасы үйрөткөн Библиядан үйрөткөн аят эсине түштү: «Ачууланганда күнөөгө батпагыла. Күн силердин ачууңар менен кошо батып кетпесин». Дал ушул убакта эсине түшө калганын карасаң. Азыр али кеч эмес, Лука деле көп узап кетпесе керек. Өзү деле классташын сатып, жаман иш кылбадыбы. Эмнегедир тарткынчыктай түштү. Жок, ал андан да жаманыраак иш кылды. Демек, биринчи болуп кечирим сурашы абзел. Эгер мен кечирим сурасам, күнөөлүүдөй болуп калам, бирок андай эмес да. Жок, жок, менин эч күнөөм жок.

Анита үйгө кирип, каалганы жаап алды. Лука шашпай, үйүнө бара жатты. Алакан тийген жаагы ысып, ачуусу мурдагыдан да ашып-ташып баратты. Бутун шилтеп бара жатып, капыстан өйдө карай калып, бир укмуш көрүнүшкө күбө болду. Булуттар түрмөктөлүп келип, тоолорду дубалдай тосуп калыптыр. Бир жерде гана дубал тешилгенсип турат, Лука ошол тешиктен жаркырап турган ак карлуу тоонун чокусун көрдү. Ал жакта, дубалдын нары жагында көз ирмемге көрүнө

калган, Кудайдын даңкы менен курчалган асман сарайы тургандай сезилди. Лука батып бара жаткан күндүн сулуулугун көп эле көрүп жүргөнү менен, токтоло калып терең дем алды. Анын ачуусу таза, укмуш жаркыроонун астында ушунчалык жийиркеничтүү, орунсуз туюлуп кетти. Ал ага маани бербей койсо деле болчудай. Бардыгын кайрадан баштаса, кандай сонун болор эле.

Эгер чуркаса, Анитаны кубалап жете алат эле. Бирок антпейт, анткени Анита өзүнчө эле кыйынсына берет эмеспи. Ал мага карап да койбойт. Деги, болбогон бир кыздан кечирим суроонун кандай кажети бар.

Ал аңгыча булут тиги тешикти жаап калды. Асман сарайы көздөн кайым болуп кетти. Ошентип, экөө тең элдешүүгө карай биринчи кадам жасагылары келбегендиктен, ортодогу чатак ырбап кетип, узакка созулду жана экөөнө тең көп кайгы алып келди.

5 – бап

КАРГАШАЛУУ ОКУЯ

Апрелде Анитанын туулган күнү болду. Бул күнгө Даник эртелеп белек даярдады. Белек бергенден башка эч нерсе ага кубаныч алып келчү эмес. Башка бирөөгө бул белектер анчалык деле суктанаарлык эместей көрүнмөк. Бирок Даник үчүн алар ушунчалык кымбат болчу. Ал белектерин отун салган үкөккө бекитип койчу. Анита үкөктүн ичин карабаш керектигин биллип, ичинде отундан башка эч нерсе жок дегенсип, көрмөксөнгө салып койчу.

Үкөктө болсо кызыл карагайдын ар кандай тобурчактары бар эле. Алар ар түрдүү түскө боёлуп, катар-катар коюлган. Ата-тобурчак кызыл, апа-тобурчак жашыл, жанындагы беш бала тобурчак ачык сары түстө эле. Анын ичинде Бурёнканын да сүрөтү бар болчу. Даник аны өзү тарткан. Сүрөттө уй өзүнүн бою менен тең гүлдүү жайытта оттоп жүрөт. Үкөктө дагы ак таш жана уйдун куйругунан өрүлгөн билерик бар эле. Кээде Даник бул белектердин жанына бирин-экин момпосуй салып койчу. Бирок өзү да момпосуйду жакшы көргөндүктөн, бир-эки күндөн кийин жеп алчу.

Күттүргөн күн жакындап келе жатты. Эртең Анитанын туулган күнү. Даник күн мурунтан эле кубанып алыштыр. Анита мектепке кетээри менен, Даник чоң энесине өзүнүн пландарын айтты. Чоң энеси кечки

тамакка каакымдарды тазалап, жазгы күнгө жылынып, балкондо отурган. Даник жанына басып келди.

– Чоң эне, мен бир жакка барып келейин. Ал жакта, кээ бир жеринде кар эрип кетиптир. Гүл терип келсемби дегем. Анитага арнаган белектеримдин жанына кошуп койсом, татынакай гүлдесте болуп калат.

Чоң апасы аны бир жакка кыйылып жатып, араң жибере турган. Ал ынанбагансып карады.

– Сен али кичинекейсиң. Жалгыз барганга болбойт. Кокус жардан тайгаланып, кулап кетсең эмне болот.

– Мен Белоснежканы өзүм менен кошо ала кетем, – деди Даник ишенимдүү.

Чоң энеси бырс күлүп жиберди.

– Ал сага жардам бере албайт, – деп айтып бүткөнчө, чоң апасын чочутуп, мышык анын тизесине секирип чыкты да, мыёолоп, өзүнүн апакай башы менен чоң апасынын көкүрөгүнө сөйкөнө баштады.

– Белоснежка өзү жөнүндө сөз болуп жатканын байкап жатат, – деп ишендире баштады Даник.

– Ал бардыгын түшүнөт, азыр болсо сага тоого чыгып алып, жогорудан мага көз салып тураарын айтып жатат.

Даник мышыкты колуна алып, чоң энесин өөп, ырдап, тепкичтерден түшүп кетти.

Анын жыгач таманы такылдап бара жатты. Ал таза, катуу үнү менен ырын уланта берди. Чоң энеси аны узата карап туруп, анан кайра каакымдардын жалбырагын колуна алды. Бала чоңоюп калды, өз алдынчалуулукка үйрөндү. Жакында бала бакчага бара баштайт. Ырас эле чоңоюп калган тура. Даник

кубанган боюнча дөңгө жөрмөлөп чыгып бара жатты. Мышыгы артынан шашпай ээрчип алган. Ал кышында туулганы менен, карды анчалык жакшы көрчү эмес.

Күн ачык эле. Жаз өзүнүн ишин баштап, карлар эрип, тоолор жаңы кийим кие баштаган. Суунун жээгиндеги көк шиберде уйлар жайылып жүрөт. Жарга жакын бийигирээк жерде да карлар эрип, ар кайсы туштан былтыркы саргарган чөптөрдүн башы кылытыят, булактар тиш какшаткан муздак сууга толуп шылдырайт. Анча көп өтпөй, Даник дубалды чектеп турган таш дубалга жетип калды. Дубалдын нары жагы тик жар эле, төмөндө тоо суусу бууракандап агып жаткан. Жайкысын бул аскалар коңгуроо гүлдөрү менен кызгылтым гүлдөрдүн калың килемин жайып койгондой, кыялды дегдеткен ажайып бакчага окшошуп кетет. Бирок азырынча аскалар ала-була тартып, али жылаңач. Белоснежка болсо тосмого чыгып алып, жууна баштады. Жуунуунун деле кажети жок болчу, ал ансыз деле апакай эмеспи.

Даник бир саргыч тактан экинчи такка аттап жүрдү. Сыя көк заапаран гүлдөрү менен байчечекейлер кезектеше өсүп турган эле. Даник баарынан да сарданелл гүлдөрүн жактырат. Бул назик гүлдөрдүн кардын эришин күтпөгөнү кызык. Алар карды жиреп өсө беришет. Сабактарын муз курчап турганына да карашпайт. Даник бардык сулуу нерсени жакшы көргөндүктөн, гүлдөрдүн арасында өзүн бактылуу сездди. Ага күн жылмайып, гүлдөр күлүп тургансыды. Ал кардын астындагы үңкүрлөрдө жашаган жомоктогу эргежээлдерди элестетип, кыялга батты. Ал тургай,

алардын кардай ак сакалдарын, кызыл шапкелерин көргөнсүп кетти. Эргежээлдер жайдары жана тентек келээрин жакшы билчү. Кээде тегерек-четте жан киши жок маалда, алар үңкүрлөрүнөн чыгып алып, сарданелл гүлдөрүнүн жалбырагына термелип ойношчу. Алар жөнүндө Анита көп айтып берээр эле.

Даник гүлдөрдүн жанына бутунун учу менен акырын басып келип, ар бирин эңкейип карап жатты. Кызыгына ушунчалык батып кеткендиктен, кимдир бирөөнүн өзүнө жакындап калган кадамдарын байкаган жок. Даник кокустан артына кылчайа калып, бүткөн бою титиреп кетти. Артында аны эмне кылар экен дегенсип, жактырбай карап, Лука күтүп туруптур. Ал Даник кыйкырып жибергенде, жардамга чуркап келип жаакка тартып жиберген Анитанын жоругун унута албай, өч алуу үчүн ыңгайлуу учурду күтүп жүргөн. Ошондуктан тоонун чокусундагы Даникти көрөөрү менен ошол жакка бет алган. Зыян келтирейин деп деле ойлогон эмес, жөн эле коркутуп, өткөн иш үчүн өч алып, бир аз мазактап койсомбу деген.

– Кимге гүл терип жүрөсүң?

– Анитага, – деп, Даник шыр жооп узатты. Ал Лукага мындай жооп жакпасын билген. Бирок Анита корксоң да, чындыкты бетке айтуудан жалтанба деп үйрөткөн.

Лука кытмыр күлдү.

– Мен Анитаны жек көрөм. Ал өзүнчө эле кыйынсына берет. Мектепте да келесоо. Балдар бакчасындагы бөбөктөр эсепти андан жакшыраак чыгарышат. Ал силердин уйларыңардан артык эмес. Келе гүлдөрдү, ал буга татыксыз.

Даник муну укканда, ушунча туталанды дейсиң, жүзүнө кан тээп чыкты, гүлдөрдү аркасына жашырды. Деги, Анитаны жек көрүүгө мүмкүнбү? Ал ушунчалык сымбаттуу, жакшынакай, колунан баары келген кыз. Даник көрө албастык деген эмне экенин билбегендиктен, эч нерсени түшүнө албай маң болду.

– Жок, мен сага гүлдөрдү бербейм, – деп каршы чыкты, гүлдөрдү мурдагыдан да бекем кармап, – гүл меники, – деди.

– Мен сенден тартып алсамчы, – деди кыжырына тийгиси келген Лука. – Сен кичинекейсиң, мага алың жетпейт. Сени эмне кылгым келсе, ошону кылам. Кар кишинди кулатып койгонумду Анитага айтканың үчүн сенден өч албасам элеби, карап тур.

Лука Даниктин колдорундагы гүлдөрдү мыкаачылык менен жулуп алып, карга таштап, тебелеп кирди. Тепсендиде калган гүлдөрдү көргөндө, Даник токтоно албай, ыйлап жиберди. Ушунчалык сүйүү менен тербеди беле аларды, эми баары текке кетти. Даник Лукага жулунуп, кичинекей муштумдары менен койгулай баштады.

– Бардыгын атама айтам, – деп кыйкырды. – Азыр үйгө барам да, бардыгын айтам. Ал сени үйүңө барып, төпөштөйт. Сен жаман баласың.

Лука муну күткөн эмес. Башка шумпайлар сыяктуу, ал деле Даниктин узун бойлуу атасынан коркчу. Даникти таарынтканы үчүн, аны ким маңдайынан сыласын. Лука Даниктин колдорунан бек кармап, оозун ачтырбаш үчүн, бул баланы эмне деп коркутаарын билбей, туш-тушка элеңдеп карады. Таш дубалга чыгып алып, күнгө кактанып жаткан Белоснежка көзүнө

урунду. Оюна бир нерсе кылт дей түштү көрүнөт, Даникти нары түртүп, таш дубалды көздөй шашылды.

Кыйноо бүттү го дегенсип, Даник жашын аарчып, кайра гүл терип кирди. «Лука ким болуп калыптыр, ага жаккан-жакпаганы менен менин ишим канча? Эң негизгиси, Анитанын туулган күнүнө татынакай гүлдесте камдоом керек».

Капыстан көк шиберде Луканын үнү жаңыра түштү. Даник ал тарапка карады эле, анын бүткөн боюн коркунуч каптады. Лука таш дубалга чыгып алып, Белоснежканы желкесинен алып, жардан нары тээ бууракандап агып жаткан сууга таштап жиберчүдөй болуп кармап турган экен.

– Эгер сен атаңа эч нерсе тууралуу айтпайм деп убада бербесең, мышыгыңды сууга ыргытып жиберем!

Даник аны көздөй чуркап жөнөдү. Көзүн карабай, жыгылып-туруп баратты. Белоснежка муздак сууда өлүп каларын ойлогондо, коркунуч басып, тамагы кургап, кыйкырууга дарамети жетпеди. Оюн бир гана нерсе ээлеп алган. Лукага тезирээк жетип, бул мыкаачынын колу-

нан мышыгын эптеп бошотуп алса, эч качан жалгыз калтырбайт эле.

Лука чын эле мышыкты жардан нары ыргытып жиберүүнү ойлобогонун белгилей кеткенибиз туура. Канчалык тентек экендигине карабастан, ал мыкаачы эмес болчу. Мышык буга көнбөгөндүктөн, колдон жулуна баштады. Колдон суурулуп бара жатканын сезгенде, мурдагыдан катуураак туйлап кирди. Коркконунан башта оюна келбес жорукту көрсөтүп, Луканы тырмагы менен тытып алды. Луканын эки көзү чуркап келе жаткан Даникте болгондуктан, чочуп кетип, мышыкты таштап жиберди. Даник таш дубалга энтендеп чуркап жеткен маалда, мышык караңгы, терең капчыгайга таштай кулап кетти.

Даник ачуу кыйкырып алып, бир мүнөткө кебелбей туруп, дубалдан нары ашып түштү. Лука аны кармап, артка тартканга үлгүрбөй калды. Көз ирмемде бардыгы будуң-чаң боло түштү.

Белоснежка сууга кулап түшпөстөн, асканын урчугуна жармашып, аянычтуу мыёолоп жатты. Эгер Даник өспүрүм бала болгондо, эч коркунучсуз мышыкты алып, артка кайрылып келмек. Бирок ал беш гана жашта болчу. Асканын бети ным эле. Ал мышыкты кармайм деп баратып, тайып кетти. Укмуштай ачуу кыйкырык угулду. Бул кыйкырык дагы көптөгөн жылдар бою Луканы коштоп жүрдү. Даниктин карааны көздөн кайым болду.

Лука коркконунан эстен танып калбаса, дубалдан нары ийилип, капчыгайды карайт эле. Бирок ал Даникти тирүү калат деп ойлогон жок. Өлүк денени суунун агымы кантип шаркыратманы карай агызып

баратканын карап турууга дити барган жок. Эсине келе албай, бетин колдору менен баскан боюнча чөпкө кулады. Эгер анын азыркы абалын Анита көрүп турган болсо, ал чынында эле өз жазасын алганын мойнуна алмак.

– Даник чөгүп кетти, – деп онтоп, улам-улам ушул сөздөрдү өзүнчө кайталай берди. – Аны өлтүргөн менмин, эми эмне кылуум керек? Кандай айла табам?

Көп өтпөй, коркунучтуу ой пайда болду. Тура калып, тегерегин карады. Убакыт өтүп жатты. Азыр алар бул жакка келип, Даникти издей башташат. Лука да ушул жерде экенин көрүп, бардыгына ал күнөөлүү экенин билип алышат. Азырынча болсо муну эч ким билбейт. Ошондуктан ал азыр үйүнө барат да, эч нерсе болбогондой түр көрсөтөт, бул жөнүндө жан киши билбей калат.

Ал токойдо жашынаарга жай таппай качып бара жаткан коёндой чуркап жөнөдү. Айланып-тегеренип жүрүп, үйүнө келди да, арткы эшикке жеткенде токтоп калды.

Ичкери кирип, апасынын көздөрүнө тик кароого батына албады. Жашынып калуу керек, бирок кайда? Уй сарайынын жанынан чатырга чыкчу тепкичти байкады. Тепкич менен өйдө чыгып, саманга бетин жашырып, жүрөгү жарылып бараткансып, өксүп ыйлады.

6 – бап

ИЗДӨӨ

Чоң эне оозгу үйдөгү жумуштарды бүтүрүп, таягына салмагын сала үйгө кирип, өзүнүн креслосуна отурду. Ал кандай гана чарчады дейсиң! Көп өтпөй, башын төмөн салып, үргүлөп кетти.

Чоң эненин ден соолугу акыркы кезде өтө эле начарлап кетти. Көздөрү күндөн күнгө курчун жоготуп, кадимки үй иштерине да шайы келбей калчу болду. Бирок неберелерин ушунчалык сүйгөндүктөн, кулап калмайынча тырмалап жүрө берем деп ойлочу. Ошондуктан алсыраган колдору менен тамак-аш жасап, көздөрү талыгыча тигип-жамай берчү. Анита бул тууралуу эч нерсе билген жок, ал болгону он эки жашта эле. Анын үстүнө чоң энеси да арызданчу эмес. Сүйүү менен эмгектенсек, оор иш деле жеңил болору белгилүү эмеспи.

Чоң эне демейдегиден көбүрөөк уктады. Анита айылдагы дүкөнгө кеткен, атасы болсо токойдо отун даярдап жүргөн. Чоң энеси Даниктин жүн байпагынын таманын, курткасынын чыканагын жамап коюшу керек эле. Бирок ал өтө эле чарчап калды. Колдорун тизесине коюп, мемиреп уктап жатты. Ал тургай, аны дубалдагы сааттын күкүгүнүн үч ирет үн салганы да ойгото албады.

Чоң эне ойгонуп, саатты караган маалда төрт болуп калган. Бир чети түйшүктөнө, бир чети таң кала үшкүрүнүп алды. Даник эки жарымда сейилдеп келүүгө

уруксат сураган боюнча келе элек, ал кайда жүрөт болду экен? Ушул тегеректе жашынып алса керек деген ой менен, «Даник!» деп чакырып койду.

Ал азыр аш бөлмөсүндөгү шкафттардын биринен жылмайып чыга калышы да толук ыктымал.

Бирок эч жооп болбоду. Балким, көрүп каламынбы деген үмүт менен, оозгу бөлмөгө чыкты. Сарай туштан бир караан көрүндү, бирок ал Даник эмес, ал аркасына токулган себет асынып келе жаткан Анита эле. Себеттен кызара бышкан нан чыгып турат. Бүгүн түштөн кийин мектепте сабак болбой калып, ал дүкөндөргө бир сыйра кирип чыккан. Анита чоң энесине кол булгалап, оозгу бөлмөгө чуркап кирди.

– Анита, – деди чоң энеси. – Себетинди коё туруп, тезирээк ининди издеп келчи. Ал бир жарым саат мурун гүл терем деп кеткен боюнча дайны жок.

Анита себетин жерге коё салды. Өзүнчө: «Чоң энем Даник үчүн өтө эле тынчсызданып алыптыр, – деп ойлоду. – Талаада жүрсө, ага кандай кырсык болуп кетет дейсиң, баары аны таанышат, баары аны сүйүшөт».

– Ал атам менен токойдо жүрсө керек, – деди Анита. – Мен барып, карап келейин. Ага чейин бир кесим нанга повидло сүйкөп жеп алууга уруксат берчи, мен аябай ачка болуп кеттим.

Анита нандан чоң сындырып, май менен повидло сүйкөдү. Чоң энеси кайра оозгу бөлмөгө чыгып, тынчсыздана, жолду карап койду. Атасынын кадамдары, чоң энесинин калтыраган үнү угулганда, Анита дагы эле нанын чайнап бүтө элек болчу.

– Даник кайда? Пётр, ал сени менен тоодо жүргөн жок беле?

– Даник? – деп атасы таң кала кайталады. – Ал менин жанымда таптакыр болгон эмес. Үйдөн качан чыкты эле?

Чоң энеси бушайман болуп жатканын жашыра албай калды.

– Ал мышыгы менен мындан бир жарым сааттай мурунураак чыгып кеткен. Талаадан гүл теребиз деди эле. Аларга бирдеме болгон окшойт.

Анита менен атасы бири-бирин карады. Алардын жүзүнөн тынчсыздануу көрүнүп турат. Даник гүл терем деп кеткен токойдон үйгө келүүчү жол атасы иштеп жаткан талаа аркылуу өтчү. Атасынын Даниктин изин да көрбөгөнүндө кеп бар болчу. Анита атасын шап колдон алды.

Балким, ал сени издеп, токойго кеткендир, – деп сооротумуш болду. – Жүр, издеп көрөлүчү. Белоснежка табылып калса, жол көрсөтүп берээр. Ал алыс барганды жакшы көрчү эмес.

Алар чогуу токой жактагы дөңсөөгө жөнөштү. Алар унчукпай бара жатышты, анткени атасы өз оюн сыртка чыгаруудан коркту. Жаз Швейцариянын тоолоруна өзү менен көп коркунуч ала келчү: кирип жаткан тоо суулары, кар көчкүлөрү. Даник болсо али кичинекей эле.

* * *

Чоң энеси жалгыз калганда, үйгө кирип, сыйына баштады. Ал сыйынып жатты, ушул эле убакта көз алдында сүрөттөр пайда боло калып жаткансыды. Көзү начарлаган сайын, ички көздөрү менен рухий нерселерди көрүүчү болгон. Тоо суулары менен каршы-терши курчалган токой көз алдына келе түштү. Токойдогу

жолдун баарын кар көчкүлөрү басып калган. Дал ушундай жол менен кучагы толо гүл терип, Даник чуркап келе жатат. Анын жанында ак канаттуу периште жүрөт, канатынын асты далдоо сыяктуу жылуу жана коркунучсуз. «Алардын периштелери асмандан да Атасынын жүзүн көрүп турушат, – деп шыбырап, өйдө турду. Эми гана жүрөгү тынчтангансып, кечки тамакка кам көрө баштады.

Ошол учурда Анита менен атасы болсо алигиче Даник менен Белоснежканын изин да табыша элек эле. Нары-бери чуркап, аны чакырып жүрүштү, аларга тоо жаңырыгы менен бууракандаган суулардын күркүрөөсү гана жооп берип жатты. Күн тоолорго батып, көлөкөлөр узара түшкөнсүдү.

– Ата, – деди Анита бир нерсе ойлоп тапкандай. – Балким, ал өзү үйгө кетип жүрбөсүн? Мен Луканын аны менен сүйлөшүп жатканын көрдүм эле. Чуркап барып, сурап келейинчи.

Анита болгон күчү менен жүгүрүп, беш мүнөттө Марель айымдын үйүнө жетип келди. Үйдүн арткы эшиги бир аз ачылып туруптур, Анита башын салып:

– Марель айым, Лука! Барсыңарбы? Биздин Даникти көргөн жоксуңарбы? – деп кыйкырды.

Үйдүн ичи жымжырт. Бирок эшикти ачык таштагандарына караганда, алыс деле кетишпесе керек. Анита уй сарайына чуркайын деди эле, капыстан Марель айымды көрүп калды. Ал эки үйдүн ортосундагы жол менен келе жатыптыр. Анита алдын тосо жүгүрдү.

– Айым, – деп кыйкырды Анита оор дем алып, аялды жеңинен тарта. – Сиз биздин кичинекей Даниги-

бизди көргөн жоксузбу? Үйдөн кеткен боюнча жок, кеткенине эки саат болуп калды. Ал Лука менен болуп жүрбөсүн? Лука кайда экенин билбейсизби?

– Болушу мүмкүн, – деп, суз гана жооп узатты Марель айым. – Мен жаңы эле силердикинен келе жатам, Луканы издеп баргам. Ал жалкоо небак үйдө болушу керек болчу. Тигинтип, уйлар мөөрөп жатышат, аларды сааш керек. Кайра эле баягы мен сааймын да. Же мен келгиче, келип калды бекен? Эгер келсе, малканада болушу мүмкүн. Жүр, карап көрөлүчү.

Экөө чогуу уйкана жакка басып, жыгачтан жасалган оор эшикти ачышты. Бир уй куйругу менен чапкыланып туруптур, Лука болсо көрүнбөйт. Марель айым ачуусу менен үшкүрүп, эшикти жабайын деди эле, Анита жеңден тартып, сөөмөйү менен өйдө жакты көрсөттү.

– Тыңшасаңыз, – деп шыбырады, – үстүндө эмне кыбырап жатат?

Экөө тең кулак түрүп калышты. Сарайдын үстүндө жыйылган саман бар эле, ошол жактан кимдир бирөөнүн ыйлаганы угулуп жаткансыды. Анита чатырга жапайы мышыктай секирип чыкты. Марель айым артынан жөнөдү. Экөө тең бир кырсык болгонун түшүнүштү, бирок Анита Даникти ойлосо, Марель айым Луканы гана ойлоду.

– Лука! – деп кыйкырып жиберди Марель айым. – Байкуш балам ай, эмне болуп кетти? Бир жеринди кокустатып алдыңбы?

– Даник, – деп заарын чачты Анита Луканы жулкулдатып, – кайда ал, сен аны эмне кылдың? Алып кел тезирээк!

Лука саманга тереңирээк жамынып, башын чайкады.

– Ал кайда экенин билбейм, – деп кыйкырды. – Деги эле бул менин күнөөм эмес!..

– Эмне сенин күнөөң эмес? – деп кыйкырып жиберди Анита, аны мурдагыдан да катуу жулкулдатып. – Сен Даник кайда экенин билесиң, чыныңды айт! Айым, – деп аялга кайрылды, – чындыкты айтуусун талап кылыңызчы!

Марель айым Анитаны нары тартып, Луканын үстүнө үйрүлдү. Анын жүзү кубарып кетиптир. Эми анын Даникке эмне болгонун Лука билээрине көзү жетип турду. Жаагынан тартып, башын өзүнө бурду.

– Лука, – деп буйрук берди, өзүн колго кармоого аракеттенип, – айткын деп жатам, кайда Даник?

Лука аны үрөйү учуп карап алды, жооптон буйтап кете албасын түшүндү.

– Ал өлдү, – деп айтаары менен ыйлап жиберди. Жүзүн саманга жашырып, – ал жардан кулап кетти, – деди.

Анита нес болгондой катып калды, кыймылдоого дарманы келген жок. Өңү ушунчалык кубарып кеткенинен, Марель айым эстен танат го деп ойлоп, кармап калууга жүткүндү. Анита болсо жылан чаккандай секирип кетти. Анан өзүнүкү эмес, кандайдыр бир бейтааныш үн менен:

– Кай жерден учуп кеткенин көрсөтсө, атам барып, жок дегенде, денесин үйгө алып келсин, – деп, кайра шыбыраган үн менен:

– Мен Луканы өлтүрөм, – деп кошумчалады. Марель айым акыркы сөздөрүн укпай калды, бирок мурунку айткандары орундуу көрүндү. Ал уулун кол-

дон алып, бутуна тургузду да, тепкич менен ылдый сүйрөп түштү.

– Лука, бол, – деп шаштырып кирди төмөн түшкөндөн кийин. – Даник кайда экенин көрсөтүп бер, бол тез, болбосо, азыр Бурни мырза полициянын кишилери менен келип, ээрчитип барат.

Минтип коркутуу таасир берди окшойт, Лука кырсык болгон жерге бет алды. Бирок ыйлай да берди, күнөөсүзмүн деп актана да берди.

Марель айым менен Анита артынан ээрчип келе жатышты. Марель айым ыйлап алган, Анитанын көзүнөн болсо бир да жаш чыккан жок, ачуу менен кайгыдан көз жашы соолуп калгандай сезилди. Дубалга жеткенде, Лука колу менен төмөн жактагы капчыгайды көрсөттү.

– Ал тиги сууга чөгүп кетти, – деп шыбырап, жерге боюн таштап, чөпкө жүзүн жашырды.

Ушул маалда токой жактан Бурни мырза көрүндү. Ал тезинен келип, кичинекей топко кошулду. Луканы этибар алган жок, кызын бир карап алып, тээ төмөнгө көз жүгүрттү да, эч ким алигиче байкай элек нерсени көрүп калды: аскага ак мышык тырмышып, өйдө чыгып келе жатыптыр. Мышыкты көрөөрү менен бардыгын түшүндү да, жөн гана:

– Жип алып келүү керек, – деп, бирөө кубалап келе жаткансып, дөбөдөн ылдый чуркап кетти.

Чоң энеси анын жүзүнөн бардыгын айттырбай эле түшүндү. Атасы дубалдагы жоон жипти алып, үйдөн чуркап чыкмайынча карап турду.

– Капчыгайда, – деп, артка бир кылчайып алып, караңгыга сиңип кетти.

Чоң энеси жалгыз калгандан кийин чай коюп, сүрөт тартчу эски кездемени алып чыгып, жылыткычка ысык суу толтурду. Анан отуруп, көзүн жумуп, колдорун бириктирди. Көз алдына кайра бир көрүнүш тартыла түштү: Даникти оргуштаган суу агызып бара жатат, бирок периште канаты менен агымды токтотту. Бала эми коркунучта эмес. Чоң эне: «Сени бардык жолдорунда коргоп жүрсүн деп, Өзүнүн периштелерине буйрук берген», – деп сыйынды.

* * *

Атасы тез эле кайтты, бирок асканын жанында күтүп тургандарга арадан бир нече саат өтүп кеткендей сезилди. Эч ким ооз ачкан жок. Ал жиптин бир учун жыгачка орой байлап, экинчи учун капчыгайга ыргытты. Анан төмөн түшө баштады. Абада теңселип турганына карабастан, төмөндө оргуштаган сууну кароого батынды. Бирок көргөнүнө кубанып, үмүт улай:

– Мына ал, – деп кыйкырып жиберди.

Чоң энеси жаңылбаптыр: Даник төмөн кулап бара жатканда, периштелер аны тосуп калып, сууга түшкөн эмес экен. Ал уркуяп чыгып турган асканын үстүнө кулап түшүптүр. Бутун кайрып алып, жардам күтүп, чалкасынан жатыптыр. Кыймылдай албай, ыйлап жатыптыр. Андайда убакыт да өтпөйт эмеспи. Бир маалда эс-учун жоготуп койсо керек, анткени кийин эки саат капчыгайда жатканы эсинде калбаптыр, кулап баратканы гана эсинде.

Атасы анын үстүндө канаттуу куштай асылып турду. Анан акырын жанына түшүп, уулуна эңкейди.

– Ата, – деди Даник угулар-угулбас үн менен, – Белоснежка кайда?

– Тигине, үстүндү карачы, – деп сооротту, бетинен эркелете сылап. – Өйдө чыгып баратканда, аны кошо ала кетебиз.

– Ата, – деди Даник, – менин бутум катуу ооруп, кыймылдай албай жатам, сен мени үйгө көтөрүп барасыңбы?

– Сөзсүз, мен ошон үчүн келбедимби, азыр эле үйгө алып кетем.

– Ата, – деди тынчсыздана, алсыз үн менен. – Белоснежка экөөбүздү тең көтөрө аласыңбы? Аны калтырбайсың да, ээ?

– Аны чөнтөгүмө салып алам, – деп убада берип, баланы аста көтөрдү.

Даник онтоп жиберди, тийген сайын денеси зырпылдап ооруп жаткан. Ал атасынан көзүн албаганга аракеттенип, беш жашар баладан күтпөй турган эрдикти көрсөттү.

Өйдө чыгуу оор жана кыйын болду. Атасы Даникти алып, жип менен өйдө чыга албай койду. Ошондуктан агын суу жакка түшүп, таштак жээк менен жардын анча бийик эмес жерине жетти. Ошол туштан өйдө чыгып келе жатат эле, бир маалда Даник эс-учун жоготуп койду. Атасы аны Анитанын жанына чөпкө жаткырганда гана кайра эсине келди. Даник көзүн ачаары менен:

– Белоснежка чөнтөгүңдөбү? – деп сурады.

– Аны азыр алып келе калам, – деп, атасы жип менен төмөн түшүп кетти.

Даник колун сунганда, мышык билгендей, жүрөк тушуна келип, мыёолоп жата кетти. Анита бүгүнкү каргашалуу кечте биринчи жолу көзүнө жаш алып ыйлады.

Даникти чапандын үстүнө жаткырышты. Марель айым менен Бурни мырза акырын үйгө көтөрүп жөнөштү. Анита Белоснежканы алып, алардын артынан араң бутун шилтеп келе жатты. Кайгылуу окуянын каармандарынын жүрөгү сүйүүгө толуп кетти, себеби Даник тирүү эле, сүйлөп да жатат. Ушундан улам, алигиче асканын жанындагы чөптүн үстүндө жаткан Луканы да унутуп коюшту, ал турмак, аны апасы да эстеген жок.

Лука башын көтөрүп караса, караңгы түндө өзү жапжалгыз калыптыр, бүт дүйнө тескери бурулуп, аны унутуп койгондой сезилди. Ал ордуна туруп, үйүнө теңселип жөнөдү. Титиреген боюнча төшөгүнө кирип, өзүн жер бетинде жалгыз калган бир бактысыз адам катары сезді.

7 – бап

КЕЧИРЕ АЛБАЙМ

Даник жылуу төшөккө оронуп алып, азыр өзүнүн көңүлдүн борборун ээлеп турганын жана каалаганын сурай берсе болорун сизди. Буга чейин мындай мүмкүнчүлүккө эч качан ээ болуп көргөн эмес. Ошондуктан ушул шарттан пайдаланып калууну чечти.

Атасы керебетинин тушуна келип, ага көз салып, Даник жакшы көргөн күлкүлүү окуялардан айтып берчү. Анита жанында шоколад кармап, чоң энеси варенье көтөрүп турчу. Даник сураган сайын, чоң кашыктап берип жаткан. Бутунун ооруганы гана болбосо, өзүн бейиште жүргөндөй эле сезмек.

– Ата, – деди Даник. Бул суроосун мурда он жолу кайталаса керек. – Белоснежка эч жерин оорутуп албаганына ишенесиңби?

– Ооба, толук ишенем, – деди атасы. – Ал небак бир чөйчөк сүттү ичип бүтүп, куйругун бултактаткан бойдон тепкич менен экинчи кабатка чыгып кеткен. Дени сак мышыктар гана ушинте алат.

Даник кайра:

– Ата, – деди кезектеги үлүшүн күткөн балапандай оозун ачып. – Биздин мышыгыбызды Лука аскадан ары ыргытып жиберген. Ал жаман иш кылды, туурабы?

– Ооба, абдан жаман, – деп бекемдеп койду атасы. – Бирок ал өзүнүн жазасын алат.

Атасы болсо уулун аман-эсен көрүп турганына сүйүнүп, Лука жөнүндө көп деле ойлонгон эмес.

Колуна бир кесим шоколад кармап, унчукпай отурган Анита гана аны унута алган жок. «Сениби, карап тур, – деп ойлонуп жатты, – мен сени эч качан кечире албайм. Тирүү жүрсөм, кечирбейм. Кезеги келсе, өчүмдү алам. Эч качан кечирбеймин, эч качан».

– Анита, – деди Даник, – мага кичине шоколад берчи. Анан мен уктайын. Бирок сен жаныман кетпе, менин бутум катуу ооруп жатат.

– Макул берекем, – деди Анита, шоколад сунуп, – сен уктамайынча эч кайда кетпейм.

Атасы менен чоң энеси Даникти өөп, экөөнү жалгыз калтырышты. Анита Даникти кучактап алды.

– Чоң энем ырдаган ырды ырдап берчи, – деп суранды Даник.

Бул ыр Асмандагы Атага кайрылган сыйынуу ыры эле. Асмандагы Ата кичинекей бөбөктөрдү түнү бою Өзүнүн канатынын астында калкалап турганы жөнүндө жана алардын күнөөсүн кечирүүнү суранган ыр болчу.

Бул ырды Анита Даникке көп ырдап берчү. Бирок бүгүнкү кечте ырдагысы келген жок, жүрөгү Лукага болгон жек көрүүгө толуп турса, кантип анан күнөөлөрдүн кечирилиши тууралуу ырдай алсын. Өч алуудан башка эч нерсени ойлой албады.

– Даник, мен сага башка ырды ырдап берейин, жаз жөнүндө, гүлдөр жөнүндө, макулбу? – деп өтүндү Анита.

Бирок Даник тултуюп калды. Муну карасаң! Бүгүн Анита анын каалагандарын аткарышы керек да.

– Мен башкасы эмес, дал ушул сыйынуу ырын уккум келет.

– Мейли эми, ырдаса, ырдап берейин, – деп үшкүрүп алып, Анита ырын баштады.

«Мен чарчап, тынчтыкка баратам,
Кудайым көзүмдү жаба көр.
Сүйүүң менен, ишенимдүү Коргоочум,
Түбөлүккө мени менен кала көр.

Бүгүн да Өзүңдүн алдында,
Билемин, мен күнөө кетирдим.
Жаныма жай, денеме тынчтык берип,
Менин бардык күнөөлөрүм кечиргин».

Анита жай, кайгылуу ырдады. Даник ыр бүтө электе эле уктап кетти. Анита башын жууркан менен чүмкөп алып, ыйлап жиберди. Ал башынан өткөргөн коркунучтардан кийин аябай чарчаган, бирок азыр эмнегедир жеңилдене түшкөнсүдү. Бул жаштар кубанычтан чыккан жаштар эмес эле. Жок, биз бирөөнү жек көрүп жатып, өзүбүздү бактылуу сезе албайбыз. Үшкүрүп коюп, ордунан турду да, ылдый түштү. Атасы уй саап жатыптыр. Атасы өз ишин мынчалык кечиктирчү эмес. Уйлар тынчсыздана жер тээп турушат.

Чоң энеси кечкиге тамак жасап жүрөт, түштөн бери эч ким оозуна наар ала элек да. Бардыгы Даниктин тегерегинде күйүп-бышып жүрүшөт.

– Ал уктап калды, – деди Анита.

Анан тирмейип, жалынды тиктеп отуруп калды.

– Азыр доктур келип калат, – деп үшкүрдү чоң энеси, – байкуш баланы кайра ойготууга аргасыз болобуз.

Мейли, кичине уктай турсун.

Анита бир аз унчукпай отурду, бирок чыдабай кетип:

– Чоң эне, Луканы жазалаш керек. Андан кантип өч алсак болот? Бул жоругуна татыктуу жаза ойлоп таба албай жатам, – деди.

Чоң энеси дароо эле жооп бербестен, бир саамга унчукпай туруп, анан минтип айтты:

– Анита, жамандык жасаган адам ошону менен өзүн өзү жазалап жатканы тууралуу ойлогон эмес белең?

Жок, Анита бул жөнүндө эч качан ойлогон эмес.

Чоң энеси:

– Даник кулап бара жатканда, Луканын үрөйү учуп карап турганын элестетсең, – деп сөзүн улантты. – Ал азыр кандай гана кайгырып жатат дейсиң. Уяттан бети чымырап, анын жоругун айыл-ападагылардын бардыгы угарын ойлогондо, кирээрге тешик таппай жатса керек. Ал жетишээрлик эле жазаланды. Тескерисинче, биз аны кечирип, ага жардам берсек кандай болот?

Анита чоң энесинин насаат сөзүнөн бир гана нерсени илип калды: «Анын жоругун айыл-ападагылардын бардыгы угаарын ойлогондо, кирээрге тешик таппай кыйналып жатса керек». Эми ал Луканын жоругу жөнүндө бардык адамдар билиш үчүн колунан келген аракетин аябас. Кайда гана барбасын, мектепкеби же айылгабы, бардык жерде бул жөнүндө айтып берүүнү чечти. Ким гана болбосун, аны жек көрүп калат.

Эшиктин тарсылдап, катуу кагылганы анын ойло-рун бузуп кетти. Босогодо Луканын эжеси пайда болду. Ал бүгүн жумуштан үйүнө кайтып келе жатып, тоо жактан кайгылуу адамдардын тобун көрөөрү менен, сегиз чакырым алыс жерде турган доктурга телефон

чалуу үчүн почтаны көздөй жүгүргөн.

– Доктур Пиляр келе албайт экен. Ал башка бир айылдагы оорукчан аялга кетиптир. Үйүнө түн жарымында келем дептир. Даникти болсо эртең эртең менен эрте арабага салып, ооруканага жеткиргиле деп айтышты. Доктур ошол жактан көрөт окшойт. Чоң энеси:

– Рахмат, Мириам, биздин ордубузга телефон чалып койгонун жакшы болбодубу, – деп ыраазычылык айтып, аш бөлмөсүнө кирип кетти.

Мириам босогодо турган калыбында Анитадан кызыгуу менен минтип сурап калды:

– Айтчы, Анита, эмне болуп кетти? Эмнеге чоң энең мынчалык кайгырып алган?

– Бул окуя тоодо болуптур, – деди Анита кыскача гана. – Лука мышыкты жардан ыргытып жибергенде, Даник сактап калайын деген экен. Лука болсо токтотуп калайын деп ойлоп да койбоптур. Мен Лука Даникти жардан түртүп жиберсе таң калбас элем. Менимче, Даниктин буту сынган окшойт. Эч кимге айтпай койгондуктан, Даник бир нече саат жата бериптир.

Мириам бул сөздөрдү укканда, кумсара түштү. Анын инисине карата эч кандай ынактык сезими жок эле. Эгерде инисине сүйүүсүн көбүрөөк көрсөтсө, балким, Лука да ак көңүл бала болуп өсөт беле. Сүйүү көрбөгөн балдар көпчүлүк убакта сүйүү да көрсөтө алышпайт.

– Аны катуу жазалаш керек, муну мен өз колума албасам, карап тур, – деп, ачуулуу кыйкырып, үйдөн чыгып кетти.

Анита кытмыр күлүп койду. Луканын үйүндөгүлөрүн ага каршы тукурууну каалап турбады беле. Анита

өч алуу башталганын сизди. Бөлөк эч нерсени деле күтпөгөндүктөн, унчукпай тамактанып бүтүп, бөлмөсүн көздөй көңүлсүз басты. Колуна шам кармап, көзүн жашылдантып, бөбөгүн далайга карап турду. Даник колдорун башынан өйдө сунуп жатыптыр. Ал чекесин тырыштырып, башын нары-бери буруп, түшүнүксүз бирдемелерди күбүрөп коёт. Анита да өзүнүн төшөгүнө келип жатты. Чарчаганына карабастан, көзү илинбеди, өзүн ушунчалык жалгыз сизди.

Капыстан кимдир бирөөнүн аста басып келе жатканын укту. Бул неберелерин карап келейин деп, тепкичтен чыгып келе жаткан чоң энеси эле. Ал тепкичтен араңдан зорго чыкчу, ошондуктан бул бөлмөгө чанда гана кирээр эле.

– Чоң эне, – деп, Анита, колдорун суна ыйлап

жиберди.

Чоң энеси көпкө чейин үн катпады. Анитанын керебетинин четине отуруп, ыйлап алсын дегенчелик кылып, башынан сылады.

– Анита, укчу, – деди акыры. – Даник кичинекейинде биз аны сыйынуу үйүнө алып барып, Кудайга тапшырганбыз. Ошондон бери Кудай аны Өзү сактап жүрсүн деп сыйынып келе жатабыз. Ал тургай, Даник кулап

кеткенде, Куткаруучубуз аны таштаган жок. Ал колдорун жайып турган. Кокус, ал өлүп калса, жаны асманга кетмек. Ошондуктан көзүңдүн жашын аарчы, Даник Кудайдын колунда экенине ишенели, Теңир Даник үчүн жакшы ишин уланта берет.

– Бирок Теңир буга кантип жол берип койду. Чоң эне, мен Луканы жек көрөм. Колуман келсе, өлтүрүп салат элем.

– Анда сен Даник үчүн сыйына албайсың, – деди жөн гана. – Кудай Өзү сүйүү экен, биз сыйынганда, ошол сүйүүгө жакындайбыз. Жаздын күнү эрип кеткен кар сыяктуу, биздин жүрөгүбүздөгү жамандык менен жек көрүү да эрип кетиши керек. Анита, Луканы Кудайга тапшыр. Ал жакшылык үчүн да, жамандык үчүн да өз энчисин берет. Бирок Кудай Даникти кандай сүйсө, Луканы деле ошондой сүйөрүн эсинден чыгарба.

Чоң энеси Анитаны өөп, ордуна турду. Анита бир далайга чоң энесинин айткан сөздөрүн ойлонуп жатты, кийинки айткандарына ишене албады. Кудай орой, өңү серт, акылсыз Луканы татынакай, жайдары Даниктей сүйөрү мүмкүн эместей сезилди. Бирок чоң энесинин баштапкы сөздөрүндө чындык бар эле. Муну өзү да билчү. Бул сөздөр анын тынчын алды. Ал чын эле кантип өч алуу керектигин ойлоп жатып, Даник үчүн сыйына алмак эмес. Ал Даник үчүн сыйынгысы келгени менен, Лукага болгон жек көрүүсүн жоготуп аламбы деп коркту, себеби өч алууну эңсеп жаткан. Мейли, азырынча Даник үчүн чоң энеси сыйына турсун, Анита болсо өч алуунун жолдорун ойлоноштура берсин.

Ушул чечимге келген убакта Даник керебетине отура калып, уйку-соонун ортосунда коркуп, ыйлап кир-

ди.

– Белоснежка, Белоснежка кайда? Ал сууга агып кеттиби?

Анита Даникке чуркап келди.

– Жок, жок, Белоснежка биякта.

Керебеттин четинде бүрүшүп жаткан барпайган ак мышыкты Даниктин колуна карматты. Даник мышыкты кучактаган бойдон дароо уйкуга кетти.

Анита Даник жай, бир калыпта дем алмайынча, керебеттин четинде тура берди. Анан барып, төшөгүнө жатары менен, өзү да тез эле уктап калды.

8 – бап

БАРДЫГЫ ЛУКАДАН ЖҮЗҮН БУРУП КЕТИШТИ

Лука көпкө чейин уктай алган жок. Башы ооруп, көздөрүн жумгусу келбейт, анткени көзүн жумары менен жардан алыс кулап бараткан Даниктин элеси келе түшөт. Бул таш дубал турган аска эмес, караңгы, тик дубал болчу. Даник ошол түпкүрсүз туңгуюкка кулап эле баратат, кулап эле баратат. Маал-маалы менен Лука эс-учун жоготуп жибергенсип жатты. Бирок ошол замат ачуу кыйкырыктан ойгонуп кетип, жүрөгү кабынан чыгып кетчүдөй дүкүлдөйт, анын түштөрү ойгоо кезиндеги ойлорунан коркунучтуу эле. Кимдир бирөө жардамга келсе кана, караңгыда жалгыз жаткысы келген жок. Апасын келсе экен деп тиледи. Ал үйдө экенин билчү, астындагы аш бөлмөсүнөн тааныш кадамдарды уккан, бирок аны чакырууга батына албай койду, келгиси келбесе кантет. Анын үстүнө, эжеси баш багып калышы ыктымал, бирок аны көрөйүн деген ниети жок. Ал тургай, эжеси ага эмне деп айтары жөнүндө ойлогу-су келбеди.

Лука эртеңки күн тууралуу ойго батты. Эртең мектепке баруу керек. Ал жактагыларга Анита бардыгын айтып берет. Ансыз деле аны көп сүйө беришчү эмес, эми аны бардыгы жек көрө башташат, эч ким аны менен чогуу отургусу, ойногусу, мектепке чогуу баргысы келбей калат.

Капыстан тепкичтен басып келе жаткан кимдир бирөөнүн кадамдарын угуп калды, бөлмөгө апасы кирип

келди. Лука төшөктөн башын көтөрүп, ыйлап, апасына колун сунду. Бирок апасы ага басып келбестен, керебеттин четине отуруп, сүрдүү тиктеди. Жүрөгүндө ушунчалык аяп, соороткусу келип турду. Бирок ушул эле убакытта коркунуч да бар эле. Даник бир жерин катуу кокустатып алган болсо, Бурни эмне дейт? Сотко береби? Доктурдун акысычы? Эми эмнеси менен төлөп берет? Марель айым өтө эле боорукер болуп көрүнүүдөн чочулап турду. Тигилер уулуна болушуп жатат деп айтышы да мүмкүн. Анын үстүнө, жазалоону милдет катары эсептеп алыптыр. Эгерде ал акылдуу эне болсо, уулунун жазалоого муктаж эместигин түшүнмөк. Ал уулун өзүн өзү жемелөөнүн, жалгыздыктын жана коркунучтун сан жеткис жумалары күтүп турганына көзү жетмек. Ал уулун сооротуп, колунан келген жардамын берүүгө милдеттүү экенин түшүнүшү керек эле, бирок ага мындай сезимталдык жетишкен жок.

– Мен сенден мындайды күткөн эмесмин, – деди чарчаңкы үн менен. – Эми эмне болорун да билбей турам. Эгер Даник бир жерден майып болгон болсо, анда биз сызга отуруп калабыз, себеби аны дарылоого кеткен чыгымдын баарын биз төлөп беришибиз зарыл. Бул болсо биздин колубуздан келбейт. Мен бул ишке полиция кийлигишкен күндө да таң калбайт элем. Сен абдан жаман жорук жасадың, өзүң деле уялып жатсаң керек деп ишенем.

Лука болсо уятынан ооз ача албады. Бул апасын ойго салып койду, анткени Лука качан болбосун актанууга себеп таап кетчү. Луканын унчукпай калышы өтө таң калыштуу.

– Жакшылыктан үмүт үзбөйлү, – деди акыры мур-

дагыдан жумшагыраак үн менен. – Эртең сен Бурниге барып кечирим сурап кел, балким, алар сени кечиришээр.

Энеси жооп күттү, бирок эч кандай жооп болбоду. Ал унчукпай калды да, тынчсызданган бойдон бөлмөсүнөн чыгып кетти. Көп өтпөй, ысык сорпо куюп келди. Уулун сооротууну өзүнүн милдети деп санабаса да, ага тамак берүүнү туура деп тапты. Бирок Лука үчүнчү кашыгын ууртап бүтпөй чакап кетип, сорпону кайра апасына түртүп койду. Анан жаздыкты сүзүп, өксүп-өксүп ыйлап кирди. Апасы үн деген жок, эмне дээрин деле билбеди. Бирок чекесинен жумшак сылады. Уулу солкулдап барып басылып калганда, акырын чыгып кетти.

Эртең менен ойгонгондо, өзүнө эмне болгонун, башы эмнеликтен катуу ооруп, көздөрү эмнеликтен ачышып жатканын дароо эстей алган жок. Бирок элестөөлөр куюндай каптады. Бүгүн ал мектепке барып, балдарга жолугат. Даник түн ичинде өлүп калган болсо, анын өлүмүнө ким себепкер болгонун бардыгы угушат. Жок, ал бүгүн мектепке барбай, кечке чейин бир жерде жашынып калат. Бул оңой эле, ал тигил карагайлуу токойго качып кетип, кечинде үйүнө келет, муну эч ким деле байкабайт. Энеси мектепке барып келди деп ойлоп калат, мектептен болсо эч ким деле сурап келбейт. Алар өтө эле алыс турушат, деги, аны менен кимдин кандай иши бар? Эртеби, кечпи, анын калпы билинет дечи, бирок ал бүгүнкү күнүн гана ойлоп жатты. Балким, эртең анын маанайы өзгөрүп же Даник жакшы болуп кетээр. Кийин эмне болсо, ошо болсун. Бүгүн качып кетип, жашынып калуум керек.

Ал төшөгүнөн туруп, ылдый түштү. Мириам аш бөлмөдө экен. Ал эртең мененки тамагын ичип бүтүп, ишине кетүүгө камынып жатыптыр. Лука кирип келгенде, башын чайкап, тетири бурулуп кетти. Бирок Лука аны карап да койгон жок, аш бөлмөдөн өтүп, апасына уй саашканы сарайга жөнөдү. Ал киргенде, апасы кабатырлана карап койду, бирок эч нерсе дебеди. Лука тамак ичип жатканда да ооз ачпады. Анан унчупай ордуна туруп, апасын өөп, чыгып кетти.

Апасы да дарбазага чейин көзү менен узатып калуу үчүн сыртка чыкты. Уулуна кол булгады эле, ал да жооп кылып, кол булгап койду. Анан апасы үйгө кирмейинче, бурчта күтүп турду. Бир убакта артын карабай, тоону көздөй чуркады.

Карагайлуу салкын токойго жеткенче энтигип калды. Бул жерде коркунучсуз эле. Али эрте. Ал жерге отуруп ойго батты. Токойдун ичи ушул маалда абдан кооз. Жаздын демине баш ийгенсип, бак-дарактардын бүчүрлөрү жарылайын деп калыптыр. Кызыл карагайлардын чайыры агып, терebel жагымдуу жыттанып турат. Бутактардан өткөн күндүн шоолалары тийген кара топурактуу жерден да жакшы жыт чыгып турду. То-

койдун ичи тынчтыкка бөлөнүп, жаңыдан гана ойго-но баштагандай. Лука бутактардан өткөн күндүн шооласы анын жүрөгүн кошо жарык кылгансып, өзүн жакшыраак сезе түштү.

Бүгүн ал кантип күн кечкиртээрин билбеди. Жанына тамак алган эмес, адатта, ал мектептин ашканасынан түштөнчү. Аны бир укмуштай тынчтык ээлеп алды. Түндө кыйналып жатып, уйкусу жакшы канбагандыктан, жерге керилип жаткан боюнча уйкуга кетти. Майда бадалдын көлөкөсүндөгү бөтөн көздөрдөн жашыруун жерде Лука таттуу уйкунун кучагында мемирейт.

Жардын жылуу шамалы чачтарынан сылап, бакдарактардын бутактарынын арасынан анда-санда күн нуру жылт деп көрүнө калып жатты. Эмгекчил тыйын чычкандар бутактан бутакка секирип, жакын жерден булактын шылдыр үнү угулат, бирок Лука мунун бирин да уккан жок. Күн төбөгө келгиче уктап жата берди. Бул маалда мектептеги окуучулар ашкананын узун үстөлүн тегеректеп отуруп калышчу, Лука да аябай ачка болуп кеткендиктен ойгонду окшойт, бирок токойдо кайдагы тамак болсун.

Лука туруп, тоо жакка басты. Ал өзүнөн өзү: «Кайсы бир мээримдүү дыйкан бир ууртам сүт берет болду бекен?» – деп сурады. Ушинтип басып баратып, колун чөнтөгүнө салса, өзүнүн бычагы жүрөт. Лука аны чөнтөгүнөн сууруп чыкты. Ушул маалда ал токойдун тигил четине жетип калыптыр, бет маңдайда карагайлуу жапжашыл өрөөн чалкып жатат. Бүчүрлөр көөп, мына-мына жарылайын деп тургандай. Кээ бир бутактан бүчүрдү жарып чыккан жалбырак көрүнө калат. Жакында бардык бак-дарактар жашыл кийинет.

Лука дөңгөчкө отура кетти, жерден сынган бутакты алып, бычагы менен учтап кирди. Ал мурда деле жыгачтан бир нерсе жасагысы келе берчү, бирок жакшылыктуу бир нерсе жасай элек. Бүгүн керээли кечке колу бош, ошондуктан элик жасасамбы деп ойлоду. Бул тоодо эликтер көп.

Ал жайма-жай жыгачты жонуп кирди. Бирок бир кесим жыгач аз-аздан эликке окшошо баштагандыктан, жандана түштү. Өзүнүн күйүтүн унутуп, баш-оту менен ишке берилип кетти. Оюнда небак эле даяр эликтин келбетин элестетип алган, ошон үчүн манжалары оюн ээрчип гана бара жатты. Мына, эки мүйүздүү койкойгон эликтин башы пайда болду, анан жакын жерде мергенчи жүргөнүн сезип тикчийткен кулактары, куюндай безгенге даяр турган тулкусу жана ичке буттары көрүндү.

Лука колун алдыга сунуп, эликти нары-бери тегеретип карады. Жеткилендиктен алыс болгону менен, элик экени даана эле көрүнүп турат. Лука өзү ага жаман-жакшы деп баа бере алган жок. Бирок ушул күйүттүү күндөрү өзүн биринчи ирет бактылуу сизди. Кантип убакыт өткөрүүнү таап алды. Ал канчалык бекерпоз болсо да, жыгач жонгонду билчү. Эми жалгыздыктан деле коркпосо болот. Башка балдар аны менен ойногусу келбесе, ушул тынч ордуна келет да, жыгачтан кооз буюмдарды жасай берет. Жыгачты жонуп жатып, дүйнөдөгү бардык нерсе тууралуу унутуп коюптур, ага ушул жетишпей турбады беле.

Эми эмне гана болбосун, бул жерге келип, бардык күйүтүн унута алат.

Ал бийигирээк дөңсөөгө чыгып, төмөндө жаткан

өрөөнгө көз чаптырды. Күн тоонун чокуларына жетип калыптыр. Алыстан туш-тарапка чачырап бараткан майда чекиттерди көрүүгө болот эле. Алар мектептен тарап бараткан окуучулар болчу. Жарым сааттан кийин ал да үйүнө барат. Ошондуктан шашпай, токойду аралап жөнөдү, үйгө эрте барганга болбойт.

Күн эми өрөөндүн экинчи тарабына тие баштады. Токойдун ичи салкын, караңгы тартып, ар түркүн шыбырттарга толуп кетти. Лука колун чөнтөгүнө салып, эликтин тоголок келген денесин бекем мыкчып алды. Ал жүрөгүнө кубаныч тартуулап жатты. Бирок жүрөгүндө үйдөн эмне дешет болду экен деген тынчсыздануу да бар эле. Даник өлүп калган жок бекен? Лука бул ойду өзүнөн кубалады. Деги эле бул жөнүндө ойлонгусу келбеди. Балким, Даник бир жерин катуу кокустатып алгандыр. Лука чөптүн үстүндө жаткан баланын купкуу, үрөйү учкан өңүн элестетип кетти. Эх, бардыгын кайра оңдогонго мүмкүнчүлүк болсо кана. Бирок эч нерсе ойлоп таба алган жок.

Лука үйгө бир аз тайсалдап киргенинен улам, раковинанын жанында турган апасы тынчсыздана карады. Бир саамга сүйлөйбү деп күттү. Акыры чыдабай кетти окшойт:

– Мектептеги иштериң кандай? – деп сурады.

– Рахмат, жакшы, – деди Лука.

– Мен Даник жөнүндө билейин деп, Бурниге барып келдим, – деп, апасы сөзүн улады, – Бурни мырза менен Анита Даникти доктурга алып кетишиптир. Кечинде келишет экен. Лука, алардын чоң энеси мени жакшы кабыл алды. Алар жакшы адамдар, сени кечирип, тиешелүү жазанды деле беришпейт деп ойлойм.

Лука буга жооп берген жок. Чоң энеси кечирсе, кечирээр, бирок Анита эч качан. Муну ал беш колундай билчү.

– Мугалимиң болгон окуяны билет бекен? – деп сурады, бир тыным унчукпай туруп.

– Ооба, – деди Лука.

– Бул жөнүндө бирдеме дедиби? – деп сурады Марель айым.

– Жок, – деп, Лука кесе жооп берди.

Апасы айран таң калды. Эртеден бери Луканы мектепте эмне дешет деп, аябай тынчсызданган. Көрсө, өзгөчө деле эч нерсе болбоптур. Тескерисинче, Лука эртең мененкиден жайдары көрүндү.

– Мен уйларды саап келейин, – деп жеңилдене үшкүрүп, аш бөлмөдөн чыгып, сарайга бет алды. Ошол жерде гана энесинин суроолорунан кутула алмак. Жок дегенде уйлар ал жөнүндө жакшы ойдо. Ал дароо эле ишке киришти. Анан чаканы кыйшайтып, жарым литрдей жылуу сүт ичкенден кийин, өзүн жакшы сезе түштү. Эртең мененки боюнча эч нерсе жей элек болчу. Мейли, бүгүн кечки тамактын жарымын алып коёт да, эртең кайра токойго кетип калат. Мындан ары күнүгө ушинтип жүрөт, муну өзүнөн башка бирөө билгенче, көп убакыт өтүп кетет, ал айылдан алыс турат эмеспи.

Лука уйларды көпкө сааганга аракеттенди. Анан толтура чакаларын көтөрүп, үйгө басты. Эшиктин алдынан жаңы эле жумушунан келген эжесине жолукту.

– Лука, сен жеткен коркок турбайсыңбы, – деп кыйкырды саламдын ордуна. – Жөндөн жөн эле сабактан кала бересиңби! Апа, бул бир күн кечке кайда

темселеп жүргөнүн билесиңби? Мажбурласаң да, мектепке жибересиң керек болчу!

Апасы нааразылана бери бурулду.

– Мириам, деги сен эмне деп жатасың? Мектепке барбаганда кайда жүрдү дейсиң? Мына, мектептен жаңы эле келди. Байкуш баланы тим коюп, өзүңдүн иштериңди кыл.

– Мына сага! – деди Мириам ачуусу менен, – жаңы эле үйгө келсе, мен анын кайда темселеп жүргөнүн билгим келет. Темир жол бекетинен келе жатып, бакчасында иштеп жаткан агайын көрүп калдым. Ал менден: «Лукага эмне болду? Эмнеге сабакка келген жок? Ооруп калдыбы?» – деп сурады. Мен: «Луканын дени сак эле болчу, эртең ал мектепке сөзсүз келет, келбесе, кулагынан сүйрөп келем», – деп жооп бердим. – Уктуңбу Лука?! Бүгүн кайда темселеп жүргөнүңдү ким билет! Карап тур, эртең сени мектепке өзүм жетелеп барбасам.

– Лука, мага калп айтууга кантип оозуң барды? – деди апасы ачуулуу үн менен. – Сен чынында эле таш боор бала экенсиң! Сага кандай айла табарымды да билбей калдым.

Сарсанаага уулунун калпы кошул-ташыл болуп, өзүн кармап албай, этек жапкычы менен бетин жаап, ыйлап жиберди.

Лука күйүттүн оор жымжырттыгына батып, мештин жанында отуруп калды. Бардыгы ага каршы эле. Жалгыздыктан болгон үмүтү дагы минтип таш-талкан болду. Эми эртең мектепке барып, Анитага жолугат! Ал жыгачтын кесиндисин алып, бычагы менен жоно баштады. Анан колун чөнтөгүнө салды эле, манжаларына жыгачтан жасалган элиги урунду.

9 – бап

ДОКТУРГА БАРГАНДА

Даник арабадагы самандын үстүндө түрмөктөлгөн булуттарды карап жатты. Алар бир караганда, көк чөптүн үстүндө уйкусурап жүргөн козуларга окшоп кетет. Өйдө болуп, тегерек-четин карагысы келет, бирок тура албайт. Ошондуктан асманга гана суктанып баратты, Анита болсо айлананы сүрөттөп берүүдө. Даниктин буту аз-маз ооруп, чатак сала баштады. Араба силкилдеген сайын кыйкыра берди. Бирок Анита аны соорутуп, сөз менен алаксытууга аракеттенди, Даникке да минтип көңүлдүн борборунда болуу жагып калды.

– Даник, биз айылдын өйдө жагы менен кетип бара жатабыз, – деди Анита, -сыйынуу үйүнөн өттүк. Короо шыпыргычтын уулу Эмит короосунан уйларды айдап чыгып баратат, кимдир бирөө дарбазаларды ачык калтырып коюптур.

– Уйлар чиркөөгө кириштиби? – деп кызыкты Даник.

– Жок, – деди Анита. – Алар дубалдан секирип өтөлү дешти эле, бирок дубал өтө эле бийик экен. Эми биз мектепке жетип калдык. Балдар бакчасындагы тарбиячы эжеке тепкичтерди жууп жатат. Бүгүн пол жууган кезеги келип, балдарды эрте таратып жиберсе керек. О, ал биз жакка келатат! Бизди байкап, сенин ал-жайыңды билгиси келди окшойт. Тигил жакта Пилет айым менен Ленуар айым кудуктун жанында кир жууп жатышат. Алар да биз жакка келатышат.

Анита туура байкаптыр. Бардыгы Даниктин ахыбалын билгилери келген экен. Көп деле окуя болбогон кичинекей айылда кабар тез эле тарап кетет эмеспи. Бул жерде ар бир кырсык тууралуу көп сөз кылып, далайга эстеп жүрүшөт. Почточунун аялы кырсык болгонун Мириам телефон аркылуу сүйлөшүп жатканда эле билген. Ал эми темир жол бекетинин башкармасынын аялы Мириам эртең менен поезд күтүп турганда, калганын сураштырып алган. Эми бул жөнүндө бүт айыл сөз кылып, бардыгы майда-чүйдөсүнө чейин билгилери келип жатышты.

Пилет айым менен Ленуар айым күйөөлөрүнүн көйнөктөрүн кудуктун жанына таштап, айылдык дүкөнчү Доррит айым эки кардары менен кошо көчөгө чуркап чыкты. Тарбиячы тепкичтин жанына чакасын коё койду. Аялдар арабаны тегеректеп, буттарынын учуна тура калып, күндөгүсүнөн кубара түшкөнү менен, бардыгын көрүп турганына кубанып, самандын үстүндө жаткан Даникти карап жатышты.

– Байкушум ай, – деди тарбиячы колун жайып, – Анита, сен бизге болгонун төкпөй-чачпай айтып беришиң керек.

Бардыгы болгон окуяны укканы менен, дагы бир ирээт угууга даяр эле. Анита болгон окуяны ирээти менен айтып берди. Аялдар баштарын чайкап, үшкүрүп коюшат. Алардын Лукага болгон нааразылыгы чегинен ашып кетти.

– Кандай гана жийиркеничтүү бала, – деди тарбиячы. – Мен балдарды ага жолобой жүргүлө дебесемби.

– Мен дагы Пётрдун аны менен ойношуна уруксат бербейм, – деп коштоп кетти почточунун аялы, – анын

таш боор экени көзүнөн эле көрүнүп турат. Мен апасын гана аяп жатам, – деп, өзгөчө бир сыймыктануу менен элдин сүймөнчүгү болгон бети сепкил тентек уулун ойлоп койду.

Даниктин атасынын чыдамы кетип, камчысын чаап, бизди доктур күтүп жатат деп, чылбырды тартып койду. Аялдар четтей берип, араба ордунан козголду. Аялдар кайра топтошо калып, ушагын улантышты.

Араба сапарын уланта берди. Анита Даникке бардыгын шашпай айтып берип баратты. Жолдун сол тарабында бийик тоолор көк тирейт, оң тарабында жолду жээктете таш дубал тургузулуптур. Дубалдын нары жагы тик жар, ал сууга кирип турат.

– Суу кирип жатыптыр, – деди Анита. – Аба-ырайы жакшы болуп тургандыктан, карлар эрип жатса керек. Суу кызыл карагайлардын белчесине жетиптир. А тигинде бир бак омкорулуп, көпүрөдөй болуп жатып калыптыр. Ой, Даник, анын үстүндө бир тыйын чычкан кайда барарын билбей турат!

– Кана? – деп кыйкырды Даник.

Ал унутуп коюп, өйдө боло берди эле, буту ооруп кеткендиктен кыйкырып жиберип, артына кулады.

– Чебердесең, – деп эскертти Анита. – Баары бир тыйын чычкан токойго качып кетти. Биз болсо бекетке жетип калдык, Даник. Тээтигинде үч уйду вагонго жүктөгөнү жатышат.

Ошентип, үч жолоочу өзүлөрүнүн артынан кар сапырылтып, даңгыраган жолго бурулушту. Жолду кыркалай жаш четин жыгачтары созулат. Алар жыгач таарындылары жыттанган пилорамадан өтүп, анан гүлдөр жайнаган шалбаага бет алышты. Алыстан үй-

лөрдүн карааны көрүнгөндө, Анита Даникке шаарга жетип калышкандыгын айтты.

– Мага дүкөндөр жөнүндө айтып берсең, – деди Даник жандана түшүп.

Ал өмүрүндө бир гана ирет шаарга келгендиктен, дүкөндөрдү дүйнөдөгү эң сонун жерлердин бири деп эсептечү. Бул шаарда көзгө илинээрлик деле эч нерсе жок болчу. Бардык дүкөндөр бир кууш көчөдө жайгашыптыр. Бирок кооз дүкөндөр эле. Бул жерде айнеги не бир түркүн таттуу тоочтор, тоодой болуп үйүлгөн печеньелер менен толтурулган нан-пан саткан дүкөн бар. Андан нары айнегине кооздолуп тигилген улуттук кийимдерди илип койгон кийим-кечек дүкөнү. Ал эми жыгач буюмдары сатылуучу дүкөн бардыгынан кооз эле. Айнекте бир катарга кыркалай күкүктүү жыгач сааттар тизилиптир, ошондой эле тишине жаңгак чагып жей турган жыгачтан жасалган эргежээлдердин баштары турат. Анита бул дүкөн жөнүндө эбиреп сүйлөй берип, араба ооруканага жеткенде энтигип калды.

Оорукана да шаардай эле кичинекей да, чакан да экен. Бирок Анита менен Даникке укмуштуудай чоң көрүндү. Оорукчандардын дээрлик бардыгы күнөстүү балкондордо жатышыптыр. Кире бериштеги эшик ачылып турат. Атасы арабадан түшүп, чылбырды Ани-тага карматып, өзү ооруканага кирип кетти. Бир нече мүнөт өтпөй, замбил көтөргөн санитарларды ээрчитип чыкты. Даникти кабыл алуучу бөлмөгө көтөрүп келип, тактайга жаткырышты. Атасы баш жагына, Анита болсо бут жагына отурду. Кулак-мурун кескендей жымжырттык менен оорукананын жыты таасир берди окшойт, үчөө тең унчукпай отурду.

Даник нары-бери өткөн медсестралардан көзүн албайт. Алардын үстүндө узун ак халат, баштарында тордолгон баш кийим бар эле. Даникке алар чоң энесинин сүрөттүү Библиясынан көргөн периштелердей болуп көрүндү.

Көпкө күтүүгө туура келди. Атасы менен Анита баштарын жерге сала үргүлөштү, Даник болсо таптакыр эле уктап кетти. Аны алардын жанына келип калган доктур ойготуп жиберди. Ал узун кара сакалдуу, корулдап сүйлөгөн орто жаштагы киши болчу. Анита андан бир аз коркуп кеткенсиди.

Анын келиши менен бардыгы тез эле болуп өткөнсүдү. Даникти арабага салып, бутун рентгенге тартканы алып кетишти. Даникке бул кызыктуу көрүнүп, ал тургай, доктурдан рентген сүрөтүн үйүмө алып кетейинчи деп сураганга чейин батынды. Анан аны кайра алып келишти. Доктур анын бутунан тартты эле, Даник буту ооруганынан кыйкырып жиберди. Ошол убакта Даниктин бутуна кичине да окшошпогон бир канча сүрөт беришти. Алар доктурга жакты көрүнөт, ал сүрөттөрдү жакшылап карап көрүп, бирдемени түшүнгөн немече башын ийкеди. Анан атасына кайрылды:

– Сиздин уулуңуз ооруканада калышы керек, буту бир нече жеринен сынып кетиптир.

Атасы караманча каршы чыкты. Ал өзүнүн уулун бул кара сакал, корулдап сүйлөгөн, колдорунан деле анчалык мээри байкалбаган кишиге тапшырып бергиси келбеди.

– Даникти кантип эле үйдөн багууга болбосун, – деп чечти.

Доктур ийинин куушуруп койду.

– Болот дечи, бирок бул жерде калганы жакшы. Менин силерге барып отурууга чолоом жок. Силер баланын бутун таңдыруу үчүн биякка келип турууга мажбур болосуңар.

– Бул мага оорчулук деле келтирбейт, – деди атасы.

Анита да бул чечимге макул болгонсуп, атасынын чоң колдорун кысып койду. Ал деле Даниктин үйдө калышын каалап турган.

Доктур кайра ийнин куушуруп, колун жайып койду. Даникти кайра башка бөлмөгө алып кетишти. Ал жарым сааттай жок болду. Кайра алып келгенде уйкусурап, бир кызык жыттан башка эч нерсе калбаптыр. Анита анын жамбашынан тизесине чейин байкады. Аны Даникке көрсөттү эле, ал да аябай таң калды.

– Мен бул катуу ак шымды кийип жүрүшүм керекпи? – деп тынчсызданды.

Жооп күтпөй, көз айнекчен кара сакал киши ага жакпай калганын, үйгө тезирээк кеткиси келип жатканын айтты. Ал кишини Анита да жактыра берген жок. Бардыгы үйгө кеткилери келип турушту: Анита ачка болду, Даник чарчады, атасы уйларын ойлоду. Доктур экинчи жолу рентгенге тартайын деп келип, эч кимди таппай калганы ошондон болду. Тээ алыстан гана ат арабада кетип бара жаткан чарчаган үч жолоочунун карааны көрүнөт.

– Кандай акылсыз адамдар, – деп күңкүлдөдү доктур. Мени келбейт деп ойлошту окшойт. Эми алтындай убактымды коротуп, тоонун чокусуна барып, баланын ал-жайын билип келүүгө аргасыз болом. Алар кайра качан келүү керектигин да сурашкан жок.

Чын-чынына келгенде, алар муну таптакыр эсте-

ринен чыгарып жиберишиптир. Атасы бул туууралуу атты чечип жатканда гана эстеди.

– Анита, биз Даниктин канчага чейин гипсте жатарын сурабай калган турбайбызбы.

– Эч нерсе эмес, – деди Анита. – Кийинки жумада баары бир шаарга сыр алып барат эмессинби, ошондо доктурга кирип, бир ооз сурай кетесиң. Кабатырланбай эле койсоң болот, Даник эми көпкө чейин гипсте жүрөт. Биздин мектепте окуган Леонун колуна ушундай гипс коюшту эле, ал дээрлик алты жума ошентип жүргөн.

– Чын эле, – деп атасынын жүрөгү тынчый түшкөнсүдү. – Анда артка кайрылбай эле коёюн, кеч да кирип кетти. Доктур деле эч жерден көрүнбөйт.

Ал ордуна отуруп:

– Чу, картаңым! – деп кыйкырып, арабаны айдап жөнөдү.

Ал түз жолго түшүп, жолдо таскактап бара жатты. Алар кечке үйлөрүнө келип калышты. Даник зерикпесин деп, конок үйдөгү диванга төшөк салып беришти. Анита Даник түн ичинде ойгонуп калбасын деп, жанына, жерге төшөк салып жатты.

Даник көптөгөн жумалар бою ушул калыбында жатты. Бардыгы аны айланчыктап жүрүшөт. Анита мектепке да барбай, өзүн толугу менен Даникке арнап койду.

Билген окуяларын улам-улам кайталап айтып берип, эртеден кечке жанынан чыкпайт. Чоң энеси болсо, баламдын табитин ачайын деп, күндө түрлөп тамак жасайт. Бирок тамакка Даниктин табити чаппай жатат деп айтууга болбойт эле. Диванда жатканы менен,

чуркап жүргөндөгүсүндөй эле тамак ичип, мурдагысындай эле көңүлү куунак.

Анита короодогу иштер менен алек болуп, колу бошбой жүргөндө, Даник ачык терезеден түшкөн күн нуруна кактанып, торгойдой болуп ырдай берчү. Анда адам баласы өзүн бактылуу сезиш үчүн керек болгон нерселердин баары бар эле. Ал үчүн үй-бүлөсү гана эмес, айылдагы балдардын баары кам көрүшө турган. Ушул жерде өскөн анын сүйкүмдүү, мээрман апасын айылдагылар абдан жакшы көрүшчү. Апасы көз жумгандан кийин, коңшулардын мээримин анын балдарына өттү. Өзгөчө көгүлтүр көздүү, чымчыктыкындай үнү бар Даник көпчүлүктүн сүймөнчүгү эле. Даник беш жашта гана экенине карабастан, өтө зирек, татынакай бала болуп өстү. Даник болсо тегерегиндегилердин көрсөткөн камкордугун милдеттүү нерседей кабыл алды. Ага канчалык үйрүлүп түшүшпөсүн, эркелеп кеткен жок. Келип-кеткендерден ушунчалык көп белек-бечкек алгандыктан, кыймылсыз жатканына анча деле кейибеди.

Балдар Даник үчүн тоодогу эң кооз гүлдөрдү атайын издеп жүрүп терип келише турган. Керебетинин жанындагы үстөлдүн үстү жайлоодой жайкалып жатып калчу. Балдардын келиши Даникке кубаныч алып келгендиктен, чоң энеси алардын чуру-чуусуна, чокойлорунан калган издерине да кайыл болчу. Бара-бара оозгу үй балдар ойноочу аянтка окшоп калды. Мугалим сүрөттүү китептерди, тоок фермасынын кожоюну кооз жумурткаларды берип жиберешчү. Наабайчы болсо ачытылган камырдан кичинекей кишилерди жасап, көздөрүнө карагат, топчулардын ордуна жер жаңгак-

тарын тыгып койчу. Анита нанга келген сайын мээримдүү көз кысып, тигилерди себетине салып берчү. Муну билген Даник себетти өз колу менен ачканга умтулчу. Анткени аны дайыма белек күтүп турганын билчү. Бирок баарынан да почточунун ойлоп тапканы жакшы болду. Бурниге кат-кабар чанда гана келе турган. Ошондуктан почточунун келиши өзгөчө бир окуя эле. Мээримдүү киши жума сайын жаратылыштын сүрөтү бар открытка жазып, өз колу менен тапшырып кетчү. Даник почточунун жуманын кайсы күнү келээрин билбегендиктен, күн сайын күтө берчү, почточу эч качан шашылчу эмес, открыткасы сумканын түбүндө жатабы деп, текшерип койчу. Даниктин сүйүнүп жатканына ичинен ыраазы болуп, керектүү открытканы издеп, бардык каттарды аңтарып чыкчу. Айылдагылардын бирөөсү да каттардын эмнеге бырышып калганын сурашчу да эмес, нааразы болушчу да эмес.

10 – бап

ЖАҢЫ ДОС

Ошентип, айылдагылардын баары Даник үчүн кам көрүп жатышты. Аны алаксытууга колунан келген аракеттерин жасашты. Ошону менен катар Лукага болгон жек көрүүлөрүн баса белгилегендей болушту. Бардыгы андан четтеп кетишти. Алгачкы күндөрү ал кандай гана кыйналып жүрдү дейсиң. Мектепке барса, мугалими бүт класстын көзүнчө тургузуп алып, тентек жана коркок баласың деп уяткарды. Балдар ылай ыргытып кубалашты. Тажашканда таптакыр көзгө илбей калышты. Луканы мурда деле эч ким жактырчу эмес, анткени ал ачуулуу, олдоксон жана өңү серт бала эле. Бирок ошого карабастан, башкалардан кем калышпай, балдар менен чогуу ойной турган. Эми азаптуу, өзүн басынткан жалгыздыкка чыдоого аргасыз болду. Эч кимдин аны менен ойногусу келген жок. Бардыгы эки-экиден отурса, ал жалгыз. Кичинекей балдар аны көрөөрү менен качып кетишет, себеби энелери Лукага жакын жолобой жүргүлө деп эскертишкен.

– Ал жеткен мыкаачы, абайлап жүрбөсөңөр, кичинекей Даниктен да жаман кылат деген энелеринин сөзүн эстеп, балдар Луканы алыстан көрөөрү менен жырткычты көргөнсүп, качып жөнөшчү.

Дүкөндөгүлөр аны унчукпай тейлешчү. Сүт сатуучу да анын жанында көпкө токтолчу эмес, нан саткан аял да башка балдарга бергендей, печенье кармата койчу

эмес. Эч ким ага орой мамиле кылбаганы менен, байкабаска аракеттенишчү. Лука болсо өзүн өзү ушунча басынткандыктан, алардын мамилесин өзгөртүүгө бел байлоого батынбады. Ошондуктан өзү менен өзү болуп, жалгыздыктын дүйнөсүнө чөгүп кетти.

Ал мектепке жалгыз барып келчү, дүкөнгө да жалгыз барчу, көчөдө да жалгыз ойночу. Баары бир башкаларга кошула алмак эмес, тегерегиндегилердин жүзүнөн кастыкты көрүп, бардыгы майып болуп калган Даникти ойлоп жатышса керек деген чечимге келди. Анан улгайган сүт сатуучу карыядан баштап, мектептеги кичинекей балдардан да качып кетчү болду. Ал тигилердин уяткарып шылдыңдоосунан коркчу.

Лука Даникти көп ойлой турган. Бул ойлор ага тынчтык берчү эмес. Анитадан доктур эмне дегенин сурагысы келчү. Бирок Анита аны менен сүйлөшмөк тургай, карап да койчу эмес. Өзү барып сураганга батына алган жок.

Луканын үйүндөгүлөрү анын түнт тартып, дитин коюп эмгектене баштаганын байкашты. Лука эмгектенсе гана жалгыздыгын унута алаарын түшүндү. Ошентип, мурдагы жалкоо эмгекчил балага айланды. Энеси мактоого сөз таппай, эжесинин мамилеси да жумшара түшкөнсүдү. Эжеси өзү да эмгекти сүйгөн кыз эле, ошондуктан инисинин жалкоолугу кыжырына тийчү.

Бирок Лука өзүн чындыгында бактылуу сезген бир гана жер бар. Ал – токойдун ичи. Бош убакыт табылары менен, ушул жерге келип, өзүнүн сүйүктүү ишине киришчү: жыгачтан ар түрдүү фигураларды жасап жатып, дүйнөдөгү бардык нерселерди эсинен чыгарып

жиберчү. Жүрөгү кубанычка толо түшчү. Аны курчаган токойдун бейпилдиги, сулуулугу жанын сооротуп, тынчтык берчү. Тегереги жарык жана майрамдагыдай шаңдуу. Кызыл карагайлардын кичинекей тобурчактары боёп койгондой, бак-дарактардын үлбүрөгөн жалбырактары жарыкты тоспой эле өткөрүп жаткандай. Лука бактын көлөкөсүндө отурса да, чачына, талбай иштеп жаткан колдоруна тийген күндүн эркелеткен нурларын сезип жатты.

Тоонун чокусунда койкоюп өскөн кызыл карагайлар менен курчалган жалгыз кепе турат. Анда бир карыя жалгыз жашайт. Ал көптөн бери ушул жерде жашагандыктан, качан көчүп келгени эч кимдин эсинде жок. Анын жалгыздыгын тең бөлүшкөн эчкиси, мышыгы жана бир нече тоогу бар. Ал өзү бир аз табышмактуу абышка эле. Айылдагылар андан чочуркап турушат. Анда-санда тамак-аш сатып алганы айылга келгенде, балдардын баары үйлөрүнө кире качышат. Аны тоолук абышка деп коюшат. Кээ бирөө аны тентиген чал десе, башкалары полициядан качып, жашынып жүргөн неме, үчүнчүлөрү акылсыз бир байкуш дешчү. Бирок эч ким анын кепесине баш багып же үйүнүн жанындагы жол менен өтүп көргөн эмес.

Күндөрдүн биринде Лука токойго демейдегисинен алысыраак барып, дөңгөчкө отуруп алып, өзүнүн ишине киришти. Анча чоң эмес бутактан колуна жаңгак кармап турган тыйын чычкан жасай баштады. Капыстан артынан кимдир бирөөнүн оор дем алуусун угуп, шарт бурулса, тоолук абышка туруптур. Анын кебетеси ушундай бир коркунучтуу экен. Апсайган аппак сакалы көкүрөгүн жаап, мурду олжосун издеген жырткыч

куштун тумшугуна окшоп кетет. Жүрөгү түшүп калган Лука эптеп өйдө караганга батынды, абышканын мээримдүү, тунук, кызыгып карап турган көздөрүн көрдү. Лука андан качып кете алган жок. Көптөн берки жалгыздыктан улам, бул кишиден анчалык деле коркпой калды. Бул абышка жаман болобу, кызыктай болобу, айтор, кандай гана болбосун, Лука жөнүндө эч нерсе билчү эмес, ошондуктан Лука кайраттана түшүп:

– Саламатсызбы, – деп учурашты.

Анын үнү токтоо жана кайраттуу чыкты, эми ал эмне болот дегенчелик кылып, демин ичине тартып, күтүп турду.

Чал колун сунуп, баланын колундагы тыйын чычканды алды. Нары-бери буруп көпкө карады да, коңур үнү менен:

– Өзүң жаш болсоң да, жакшы жасайт экенсиң. Сенин устатың ким? – деди.

– Устатым деле жок. Өзүм эле үйрөнүп алдым, – деп жооп берди Лука.

– Анда сен жакшы чебер экенсиң, бул иш үчүн сага атайын аспаптар керек. Анан дагы кичине көнө түшсөң, акча таба баштайсың. Сенин тыйын чычканыңдын тирүү тыйын чычкандан айырмасы билинбейт.

– Менин керектүү аспаптарым жок. Сатып алганга деле акча жетишпейт.

Карыя ээрчи дегендей, өйдө кеткен жолду көрсөтүп, кол шилтеп койду. Лука түшүндөгүдөй ордуна туруп, чытырман токойду аралап, карыянын артынан ээрчиди. Тоолук абышканын кепеси турган жерге жеткиче экөө тең ооз ачкан жок. Кепенин жанында бир да сарай көрүнбөйт, кичинекей эле тооккана турат. Эчкиси болсо абышка менен аш бөлмөдө жашачу. Мышыгы дагы. Өзү болсо эчкиси үчүн кышкыга деп даярдалган самандын үстүнө төшөк салып жатчу.

Лука айланасына көз чаптырды. Бөлмөнүн ичи жупуну жасалгаланыптыр. Аш бөлмөдө меш, үстөл жана отургучтан башка эч нерсе жок экен. Бир аз нарыда сүт саачу чака менен акыр турат. Эчки жетпей турган тушка кыдырата текчелер илиниптир. Аларда жыгач буюмдар жык-жыйма экен.

Кээ бирөөлөрү ушунчалык татынакай, кээ бирөөлөрү болсо коркунучтуу көрүндү. Бирок аларды чыныгы уста жасаганы шексиз. Арасында аюулар, уйлар, койлор, эчкилер, иттер, тыйын чычкандар жүрөт. Адамдар, эргежээлдер, бийлеп жаткан балдар өзүнчө тизилиптир. Бетине тоо гүлдөрү оюлуп жасалган кутучалар, жыгач идиштер да бар. Баарынан да кичинекей жаныбарлар кирип бара жаткан Нухтун кемеси сонун экен. Лука алардан көзүн ала албай койду. Жөн койсо, кечке карай берет эле, карай берет эле, карай берет эле...

– Мени шыгым ушунда экен, – деди абышка. – Ушул кызыгуум кыштын узак кечтеринде эрмек болот. Эгер сен меникине жок дегенде анда-санда келип турсаң, кескич менен иштегенди үйрөтөт элем.

Лука абышканы таң кала карады. Кубанычтан ба-

ланын жүзү жаркырай түшүп, өңү анчалык серт сезилбей калды.

– Чоң ата, сиз акча тапсаң болот дедиңиз, ээ?- деп сурады, бир аз тарткынчыктай.

– Албетте, убакыт керек, бирок бул сенин колуңан келет, – деп жооп берди абышка. – Менин жасаган буюмдарымды бир таанышым сатып берет. Жасагандарымды ошого берип турам, жагып калгандарын өзүмө калтырам. Ал таанышым сен жасаган буюмдарды да сатып бере алат. Сен менин аспаптарым менен иштесең, бычактан көрө ишиң алда канча ийгиликтүү болот.

Лука абышкадан көзүн алган жок. Анын жүрөгү кубанычка батып, ыраазычылыкка толуп турду. Бул алыскы тоолордун арасында Лука жөнүндө жакшы ойдогу бир адам табылды. Лука абышканын колун кысып:

– Сизге кантип рахмат айтаарымды билбей турам. Сиз мен үчүн ушунча көп жакшылык кылдыңыз, – деди.

– Рахмат айтуунун деле кажети жок, – деди абышка. – Мен жалгызмын, досторум да жок, экөөбүз чогуу иштесек болот.

– Мен да жалгызмын, – деди Лука жөн гана. – Менин да досторум жок.

Луканын жүрөгү жаңы ой-кыялдарга батпай кетти. Бирок алардын бирөө ушунчалык кымбат жана маанилүү эле: ал Даникке тоолук абышканыкынан көргөндөй кылып, Нухтун кемесин жасап берет. Арстан, пил, төө, уй-кой, Нух менен анын аялын да жыгачтан жонуп жасайт. Кеме толугу менен даяр болгондо, Бур-

нилердикине барып, аны Даникке сунат. Балким, алар Даник менен кичине болсо да, ойногонго уруксат беришээр.

Муну ойлогондо Луканын жүрөгү элеп-желеп болуп кетти. Ал өзүн эки саат гана эң бактылуу сезди. Анын бактысы токойдон чыгып, айылды көргөнгө чейин гана созулду. Эртең кайра мектепке барууга туура келет. Эртең кайра аны четке түртүшүп, ал өзүн жалгыз сезет. Бирок бүгүн, бүгүн ал досу менен күн кечкиртти.

11 – бап

СҮЙҮҮ ҮЧҮН КҮРӨШ

Эми Лука жумасына үч жолу чыйыр жол менен кызыл карагайлуу токойдон өтүп, тоодогу абышканын үйүнө келип, Нухтун кемесинин үстүндө иштөчү болду. Курч, жакшы аспаптар менен иштөө абдан ыңгайлуу эле. Эски бычагы менен кесип отурганга караганда, Луканын иши алда-канча илгерилей түштү. Абышка баланын табигый жөндөмүнө суктанып жүрдү.

Кеме даяр болгон соң, Лука жаныбарларды жасай баштады. Алардын саны күндөн күнгө арбый берди.

Анын башына дагы бир жакшы ой келди. Мектептин директору кол өнөрчүлүк боюнча мелдеш жарыялап, кыздар түймөлөрүн, балдар жыгачтан кесип жасаган буюмдарын алып келишсе боло турганын айткан. Көп эле балдар бош убактыларын жыгачтын кесиндилерин жонуу менен өткөрүшчү, кээ бирөөлөрүнүн бул ишке колу машыгып калган.

Лука үйүнө бара жатып, өзүнчө: – Меникиндей жөндөм эч кимде жок, – деп шыбырады. – Мен сөзсүз биринчи байгени утуп алам. Мейли, начар окусам да, мени менен эч кимдин ойногусу келбесе да, менин колуман эмнелер келээрин ошондо бир көрүшсүн.

Лука кубанганынан кыңылдап ырдап жиберди. Ал мектептегилердин бардыгын айран таң калтырып, баш байгени алганы астыга чыгып келе жатканын элестетти. Балким, ошондо алар ойлорун өзгөртүшөөр?

Ал таноолору көөп, көкүлү менен куйругу шамалга желбиреп чуркап бараткан аргымак жасамай болду. Лука аттарды жакшы көрчү. Тоолук абышканыкынан ушундай аргымакты көрүп, көздөрү талыганча суктанган. Жакында Нухтун кемесин жасап бүтөт, анан аргымакка киришсе болот.

Эртеси эле жаңы ою менен бөлүшөйүн деп, тоолук абышканын кепесине чуркап барды. Лука оюн ортого салгандан кийин, абышка аны кубаттап, ал да ийгиликке Лукадай эле ишенерин айтты.

- Эмне үчүн аргымак жасайын деп чечтиң? Нухтун кемесин деле берсең болмок. Ал мыкты жасалбадыбы, – деди.

Лука башын чайкады.

– Ал деген белек да, – деди чечкиндүү.

– Белек дейсиңби? Кимге? Кичинекей бөбөгүңөбү?

– Жок, бутун сындырып алып, төшөктө жаткан бир кичинекей балага.

– Чын элеби? Ал бутун эмне кылып сындырып алды эле?

– Ал жардан кулап кеткен.

– Байкуш бала! Бул кандайча болду эле?

Лука дароо жооп бере албады. Ал болгон чындыкты айтып бергиси келди, анткени абышка экөө эски достордой ынак болуп кетишкен. Лука аны карап, акыры:

– Ал менин күнөөм. Мен анын мышыгын жардан ыргытып жиберсем, ал мышыгын алып чыгайын деген, – деди.

Ошол эле замат муну айтканына өкүнүп калды. Андан көрө тилин тиштеп отура турса, жакшы болмок.

Эми бул абышка да аны жек көрүп, башкалар сыяктуу кубалап жиберсечи. Бирок абышка антпеди, тескерисинче, баланы башынан сылап, мээримдүү гана:

– Ошондуктан досторуң жок турбайбы, ээ? – деди.

– Ооба, – деп үшкүрдү Лука.

– Эми сен Нухтун кемесин берип, күнөөңдөн кечирим алгың келип жатат дечи!

– Ооба.

– Жакшы ой экен. Сүйүүнү кайра жеңип алуу өтө кыйын иш. Бирок кейибе. Бекер келген сүйүүгө караганда, жеңип алган сүйүү көбүрөөк кубаныч алып келет.

– Мен сиздин айткандарыңызды таптакыр түшүнбөй турам, – деди Лука дендароо болуп.

– Мен муну айтайын дегем: Эгер сени сүйбөгөн бирөөгө сүйүүндү көрсөткүң келсе, далай тоскоолдуктарга, каршылыктарга учурайсың. Бирок ошондо да сүйүүндү жоготпосоң, алар сени сүйгөн-сүйбөгөнүнө карабай, ошондой сүйүүдөн өзүңдүн бактыңды табысың. Жалгыз, жан кишини сүйүп көрбөгөндөй абышкадан мындай сөздөрдү угуу сага таң калыштуу сезилиши мүмкүн. Ушундай. Мен буга ишенем.

Лука ушул кечте Нухтун кемесин жасап бүтүрүп, жүрөгү кабынан чыгып кетчүдөй дүкүлдөп, Бурнилердин үйүнө бет алды. Үйүнө бараардан мурун белегин таштап кеткиси келди. Алардын үйүнө жеткенде, бактын далдоосуна жашынып калды. Эми эмне деп айтат? Даниктин өзүнө гана жолукса жакшы болбойт беле. Бирок Анита анын жанынан чыкпайт эмеспи. Нухтун кемесин көргөндө, сөзсүз кечиришет дечи. О, эгер аны кечиришсе, өмүрүнүн аягына чейин өз күнөөсүн жууп өтүүгө макул эле.

Коркуп турса да, илгери үмүт менен бактын далдоо-сунан чыгып, үйгө бет алды. Даниктин керебетин ичкери киргизип коюшуптур. Оозгу бөлмөдө Анита өзү жалгыз атасынын кийимин жамап отуруптур.

Лука терең дем алып, тепкичтер менен өйдө чыкты да, кызга Нухтун кемесин сунду.

– Бул ... Даник үчүн, – деди акырын.

Калган сөздөрү тамагына кептелип калгансыды. Ал башын жерге салып, Анита эмне дээр экен дегенсип күтүп турду.

Анита анын колунан Нухтун кемесин алды. Ачуудан өңү кумсара түштү.

– Уялбай кантип келдиң? – деп кыйкырды. – Андан да Даникке белек алып келгенин карасаң! Жогол көзүмө көрүнбөй! Экинчи биздин босогобузду аттаба!

Муну айтып бүтүп, Нухтун кемесин оозгу бөлмөдө жыйылып турган отундардын үстүнө ыргытып жиберди. Кичинекей жаныбарлар отундардын арасына чачылып калды.

Лука селейген боюнча Анитаны карады. Анан артына бурулуп, теңселе басып, тепкичтен түшүп кетти. Бардык аракетин бекерге кетти – баары бир аны эч качан кечиришпейт. Бул жөн эле убакытты коротуу болгон турбайбы.

Бирок абышканын ойлору жылт этип эсине түштү. Ушул ой кайгыга баткан жүрөгүн сооротконсуду. «Бекер келген сүйүүгө караганда, жеңип алган сүйүү көбүрөөк кубаныч алып келет». Мүмкүн, бул жалгандыр? Ал азыр эч кандай бакытты сезген жок. Анткени менен Нухтун кемесин жасап жаткан маалда, Даниктин кубанычын элестетип, өзүн бактылуу сезген. Бал-

ким, ал азыр мүңкүрөп калбастан, өжөрлүк менен өз ишин уланта берсе, качандыр бир анын эмгегин баалап, алардын сүйүүсүнө ээ болоор? Ал алдында эмне күтүп турганын билбесе да, кейиген жок. Азырынча кейигенге эрте эле.

12 – бап

ЖАЙЛООДО

Даниктин бутунун айыкканы анча деле билинген жок. Доктур бир нече жолу текшерүү үчүн тоодогу айылга келип кетти, бирок анын кабагы бүркөө, жүзү сүрдүү эле.

Талаалар гүлгө жайнап, фермерлер уйларын жайлоого айдап чыгуу керектигин сөз кылып калышкан маалда, Даникти ооруканага жаткырып, бутундагы гипсти алышты. Доктур ошондо гана мурда айтууга оозу барбай койгон Даник үчүн үрөйдү учурган кабарды билдирди: Даник эми кадимкисиндей баса албайт экен. Сынган буту соо бутуна караганда кыска болуп бүтүп калыштыр. Бурни үйүнө көңүлү чөгүп кайтты. Ал жыгач устаныкына кирип, эки кичинекей таяк жасатты. Анан өтүкчүгө барып, Даниктин бир чокоюнун таманын экинчисиникинен үч сантиметрдей жоон кылып беришин өтүндү. Бала кубанып калсын деп, жыгач уста таяктын баштарын аюунукундай кылып жасап койду, өтүкчү болсо чокойлордун ичине момпосуй толтуруп берди. Экөөнүн тең аракетин бекерге кеткен жок. Даник таяктарды жаңы оюнчуктай эле кабыл алды. Ал тургай, колдонуп көрүүгө ашыкты.

Бир-эки күндөй чегирткеге окшоп, үйдүн тегерегинде секирип жүрдү. Бирок атасы уйларын жайлоого айдап кетип жатканын укканда, ыйлап жиберди. Ал өзүнүн татынакай таяктары менен да атасына кошулуп, уйларды жайлоого айдашып чыга албасын жакшы түшүндү. Да-

ник чанда ыйлачу, бирок бир ыйласа, аны эч ким соорото алчу эмес.

Анита, апасы, чоң энеси болуп, Даникти кучактап, бетинен өөп, сооротууга жакшы эле аракет кылышты. Чуру-чууну сүйбөгөн мышыгы гана белин кайкалатып ызырынды. Даниктин ыйына эмне себеп болгонун билишкенден кийин, ар кимиси ар башкача ой жооруп, соорото башташты. Акыры, Даник атасы менен арабага түшүп, базар аянтына бармай болду. Ал жактан жайытка чыга турган уйларды көрмөк. Анан эшек араба менен артынан барып, самандын үстүнө бир түнөп алып, эртеси үйгө кайтат. Анита аны менен чогуу бармай болду, чоң энеси менен мышыгы үйдү кайтарып калышат.

Ошентип, уйларды айдап кетчү күн да келип жетти. Асман чайыттай ачык, аба таза эле. Даник ушул күндөн бир керемет күткөнсүп, эрте ойгонду. Бардыгын көз алдына ирети менен элестеткенде, забурлардан ырдап жибергиси келди, бирок тилекке каршы, сөздөрүн жаттай элек болчу. Анан мышыгын кармап келип, койнуна алып жатып алды. Бүгүн эмнелер күтүп турганын айтып бере баштады. Мышык буга кызыгып да койбоду. Туйлап атып, Даниктин кучагынан бошоноору менен, короого чуркап кетти.

Бир сааттан кийин ал Анита ылдый сүйрөп бараткан арабада отурду. Тактап айтканда, Анита болгон күчү менен арабаны колунан коё берип жибербестин аракетинде, жол тик ылдый кеткендиктен, арабаны сүйрөп убара болбойсуң. Жолдун эки жээгинде ачылып калган саргыч, ачыла элек ак нарцисттер килемдей төшөлүп жатат. Аппак болуп жайкалган талаанын ар кайсы жериндеги ачык саргыч түстөгү гүлдөр көзгө урунбай койбойт.

Алардын буркураган жыты үйлөрдүн карааны көрүнө элегинде Даникти уктатып жибере жаздады.

Уйлардын мойнуна илинген коңгуроолордун шыңгыр үнү гана селт эттирди. Айылга кире бергенде эле, уйлардын мөөрөгөнү, эркектердин кыйкырыгы, балдардын оюн-күлкүсү угулду. Бирок жакындай түшкөндө, Анита менен Даник баш аламан көрүнүштүн күбөсү болушту. Бүт базар аянты уйлар менен музоолорго толуп кетиптир. Ар биринин мойнуна коңгуроо илинген. Уйлар баштарын силкилдеткен сайын, теребелге коңгуроолордун үнү жаңырат. Бир тигинде, бир мында кээ бир уйлар тобунан суурулуп, бири-биринин үстүнө секирип жатышат. Дүкөндүн кире беришинде бир нече киши өжөр буканы ээрчитип кете алышпай, убараланып жатышат. Бука дүкөндүн айнегин сүзөйүн деп турган экен. Кичинекей уйларды аралап, балдар дүбүрөп чуркап жүрүшөт. Бул күн алар үчүн майрам, анткени мектепте сабактар жок болчу.

Швейцарияда жазгысын талааларга көк чөп чыга баштаган кезде, уйларды жайлоого айдап кетишип, өрөөндөрдө жана талааларда кышкыга чөп даярдашат. Эркектер кошо кетип, аялдары менен балдары үйдө калышат. Биринчи күнү уйларды айылдын ортосуна айдап келип, айылдагы балдардын баарына кошо айдашып барып, бир түнөп келгенге уруксат берилет.

Даниктин келиши балдар үчүн чоң жаңылык болду. Ооруканага бара жаткандагысын эсептебегенде, бул анын биринчи ирет айылга келиши эле. Ошондуктан бардыгы тең ага жолугууну каалашты. Даникти болсо уйлар гана кызыктырып жаткан, бирок өзүн тегеректеген кишилерден эч нерсе көрө алган жок. Ошондуктан өзүнө жол бошоткону колун астыга сунду.

Убакыт өтүп жатты, бир аздан кийин бардыгы жолго чыгышат. Фермерлер жол баштай турган уйларды алдыга өткөрүштү. Ар бир үй-бүлөнүн өзүнүн мойнуна чоңураак коңгуроо илинген жол баштоочу ую боло турган. Калган кичинекей коңгуроолуу уйлар ошонун артынан ээрчишет. Бурни мырза да бир уюн алдыга өткөрдү эле, калгандары артынан ээрчишти. Бурнинин жол баштаган ую – Бурёнушка. Анын артынан анча телчиге элек музоо баратат. Аны Наполеон деп коюшчу.

Бурни уюн жетелеген бойдон Даниктин арабасына келди.

– Эшек араба даяр, – деди Анитага. – Тиги бурчта, өтүкчүнүн үйү тушта турат. Даникти эшек арабага отургузуп, жыгач арабаны мектептин бурчуна коюп келе кал. Мен баса берейин, Даник экөөңөр мени кууп жетесиңер.

Ошентип, ал алдыга кетти. Балдардын жоон тобу анын артынан калбай чуркап алышыптыр. Балдар Бурнини жакшы көрүшчү. Эшек арабачан Анита аларга тез эле жетип барды. Ал алдыда тизгинди колуна алып, таңдайын такылдатып баратат, Даник артында, ал таягын көрсөтүп мактанып, артынан чуркаган балдарга үнүнүн болушунча кыйкырып алыптыр. Ушул жолку жайлоого чыкканын Даник жакшы эстеп калды.

Көңүл сергиткен таң. Асман чайыттай ачык жана көпкөк, салкын жел согуп турат. Алар талааны басып өтүп, сан жеткис коңгуроолордун үнү менен жымжырттыкты бузуп, токойго киришти. Уйлар кызыл карагайлардын ийнелери төшөлгөн жол менен биринин артынан бири каалгып баратышат. Баягы музоо тобуна жетпей калды. Даник арабадан эңкейип, аны моюнтуругунан алып, өзүнө тартты. Атасы кылчайып, күлүмсүрөп:

– Бул кичинекейдин эси ооду, – деди, – аны сенин арабаңа салып койсок жакшы болчудай.

Ал араң турган музоону арабага салды, Даник аны колдору менен мойнунан бек кучактап, өзүн бактылуу сезди.

Бул бажырайган көздүү, эринчээк кулактары бар, маңдайында бир нече тармал көкүлү сеңселген татынакай музоо эле. Алар жетээр-жеткиче жытын искеп, арабада чогуу келишти.

Бир аз убакыт өткөндө жоон топ жолдон бурулуп, токойдон чыкты. Бет алдыдан көздүн жоосун алган жайкы түнөктөрү көрүндү. Токойдун четинде кичинекей уй сарай турат, ага жанаша бир бөлмөлүү үй курулуптур. Жер бетинде нарцисттер жайнайт. Уй сарай мага кел дегенсип, укмуштай сонун жерден орун алыптыр. Уй сарайдан анча алыс эмес жерде таза суу толгон чоң жыгач тепши турат. Уйлар күтүрөгөн боюнча ошол тепшиге бет алышты да, баштарын эңкейтип, жанталашып суу иче башташты.

Жанаша курулган бөлмөнүн ичи суук жана ным тартып турат, анткени кышты-кыштай кар алдында. Алар отун ала келишкен, мешке от жагышты. Анита терезени ачты эле, күндүн ысык нурлары караңгы, ным бөлмөнү жарык кылды.

Уйларды саай турган маал болуп калды. Уйлар биринин артынан бири сарайга киришти. Уйларды саап бүткөндөн кийин, кечкиге тамак жасашты. Атасы менен Анита отургучтарга, Даник ыңгайлуу болушу үчүн жерге төшөлгөн килемчинин үстүнө отурду. Алар нан, ышталган чучук, сыр жеп, чоң жыгач кружкалардан кофе ичишти. Күндүн табына, жазгы токойдун буркураган жытына мас

болушуп, эч кимиси үн каткан жок. Нанын жеп бүтөөрү менен, Даник эптеп бутуна турду да, атасына кол сунду.

– Уйкуң келдиби? – деди атасы аны колуна алып.

– Жок, – деп башын чайкады Даник, – мени тоонун чокусуна алып барып келчи.

Бурни уулуна эмне дээрин билбей карап калды. Тоонун чокусуна чыгуу үчүн бери дегенде эле бир жарым саат кетет, анын үстүнө Даник да жеңил жүк эмес. Бирок атасы үчүн кичинекей майып уулуна жок деп айтуу кыйын. Ал чарчаганын унутуп, Даникти ийинине мингизип, үйдөн чыкты. Даниктин чапанын алып, Анита артынан ээрчиди.

Тоонун бетинде чанда кездешчү кооз гүлдөр жайнайт. Анита аларды аралай чуркап, гүл терип жүрөт. Бурни алдыда кетип баратат, ал энтиккенинен сүйлөөгө дарманы жок. Тоонун чокусуна жеткенде гана Даникти жерге түшүрүп, кере-кере дем алды. Үчөө тең айланасындагы сулуулукка суктанып отура кетишти. Кайда гана карашпасын, батып бараткан күндүн кызыл жалынына бөлөнгөн ак карлуу чокулар.

Күн батып бара жатат. Көлөкөлөр коюу тартып, тоолордун чокулары күндүн акыркы нурлары менен коштошууда. Алар кочкул кызыл нурга боёлгондой. Мындайды көрө элек бала тоолор күйүп жатат деп ойломок. Бирок Даник үчүн бул адаттагы эле көрүнүш болгондуктан, ал жөн гана суктанып отурат. Алар ушинтип отургуча, күн да батып кетти. Кар каптаган көгүш тоолордон башка эч нерсе көрүнбөй калды. Асманда жылт этип, бирин-экин жылдыз көрүндү. Эми тоолордон ай калкып чыгат да, чокулар күмүш нур чачып жаркырайт.

Анита үшкүрүп, ордунан турду. Күндүн акыркы нур-

лары тоолордун артына жашынган кечки маал ага жакчу эмес. Күүгүм ага кайгы менен жалгыздыкты ала келчү. Ушул маалда жакшы бир нерсесинен айрылып жаткандай сезилчү. Бул сезим баягы караңгы түндө апаң өлдү деп ойготкондогу сезимге окшошуп кетет. Андан көрө, үйгө барып, мештеги оттун жалынына жылынган жакшы. Күйүп бүтүп калган отундардын жанына отуруп, түндөн жашынып алган жакшы...

Бөлмөдөн уй сарайга чыкчу эшик ачык турат. Отту тегеректеп отурган бул үчөөнө музоо басып келди да, Даниктин жанына жата кетти.

– Мен музоо менен чогуу жаткым келет, – деди Даник.

– Жок, Даник, – деп, Анита кесе жооп берди, – болбосо, сен да биттеп кетесиң.

– Эгер Наполеон биттеп кетти десең, анда биз арабада келатканда эле мага жукса керек, – деп божомолдоду Даник. – Ата, уруксат берчи, мен Наполеон менен жатып алайынчы.

Ал аңгыча уй сарайдын артындагы тоолордон ай калкып чыгып, айлананы күмүш нурга бөлөдү.

13 – бап

ЖОСУНСУЗ ЖОРУК

Лука уйларын айдап тоого чыкчу эмес, анткени алардын болгону үч ую бар болчу, аларды бүт жай бою башкаларга кошуп жибереше турган. Чөп чабык башталгыча, убактысы кенен болгондуктан, мектептен чыгып, тоодогу абышкасыныкына көп каттачу болду. Анын аргымагы даяр болуп калган. Анын жашындагы бала үчүн бул эң сонун жетишкендик эле. Бул Луканын мурда жасаган буюмдарынын баарынан ашып түштү. Аттын жалы шамалга желбиреп, таманы жерге тийбей бараткансыйт. Аны карап туруп, ат чабышты элестетип кетесиң.

Лука тегеректеги аттарга көп көз салып, ар бир булчуңунун кыймылына көңүл бурчу. Мелдеш жайкы каникулдун аягына белгиленгендиктен, убактысы да кенен. Бирок мектептеги балдар эмитен эле мелдештин жыйынтыгы тууралуу сөз кыла башташты. Көпчүлүк балдар сүт сатуучунун уулу Мико жеңет деген бүтүмгө келишти. Ал жыгачтан бутакка чыгып бара жаткан аюуларды жасап жатыптыр. Анын аракетинен улам, жасаган буюму да жакшы чыкты. Бирок Лука өз ичинен бул аюулар аюу эмес эле, итке же башка бир жандыкка окшоп калыптыр деп ойлоп койду. Башкалар мактап-жактап жатышты, ал болсо унчукпай гана карап турду.

«Меники болсо чыныгы аргымак, – деп ойлоду Лука. Аны башка эч нерсе менен салыштырганга болбойт».

Бирок бул жерде турган балдардын бирөөсү да Лука жеңип алат деп ойлогон жок, анткени анын аргымагы жөнүндө эч ким билбейт. Өзү болсо башкаларга айтууга батынган жок, башкалардын текебер көз карашынан, терс пикиринен коркту. Миканын аюуларын карап туруп, өзүнүн аргымагы андан алда канча артыгыраак экенине жана сөзсүз биринчи байгени алаарына ишенди. Башка эч кимдин мындан мыкты жасалган буюму көрүнбөйт. Ал өзүнүн байгени алганы астыга чыгып келе жатканын элестетти. Бардыгы аны суктана, таң кала карашат да, анан аргымагын өз көздөрү менен көргүлөрү келишет. Балким, ушундан кийин алар аны жакшы көрүп калышар.

Кыздар болсо белектер жөнүндө көбүрөөк сөз кылып жатышты. Ата-энеси дүкөндө иштеген Мириам деген кыз татынакай кылып түймө түйүптүр. Ал беш жашынан эле түйгөндү үйрөнүп алыптыр. Жаклиндин апасы тигүүчү болуп иштегендиктен, кызын кол өнөрчүлүккө үйрөтүптүр. Анита деле жакшы түйөт. Ага муну Анита мектепке барбай үйдө отурганда, чоң энеси үйрөткөн экен. Ал Даникти карап отуруп, кооз нерселерди түйгөндү үйрөнө бериптир. Чоң энеси жанында отуруп, керек учурда кеп-кеңешин аячу эмес. Ал Даникке түйүп жаткан көк күрмөнү конкурска берсемби деп жаткан. Даник аны дем алыш күндөрү жана майрамдарда кийип алат. Боорун болсо жайлоонун гүлдөрү менен кооздоду. Бүтө электигине карабай, анын буюму жакшынакай эле. Мектепте танакис учурунда түйүп жатканында, бардыгы аны макташа турган.

Дос кыздары:

– Анита, сен баш байгени алат болушуң керек, – дешчү. – Мириам сыяктуу токуганга караганда, гүлдөрдү түйүү алда канча татаал. Буга ким болбосун макул болмок.

Анита деле баш байгени алууну эңсеп жатты. Ал утам деген үмүтүн жоготкон жок. Бул байге математи-кадан алган жаман бааларын жаап калмак. Чоң энеси, атасы менен Даник кандай гана кубанышат дейсиң! Бардыгы аны менен сыймыктанышат.

Бирок Анитанын Лукадай бош убактысы кенен эмес болчу. Анын үстүнө чөп чабык башталып калып, балдар да эртеден кечке чейин чоңдорго кол кабыш кылып талаада жүрүштү. Ушул убакыттын ичинде алар биримдүү болуп, өтө ынтымакташып кетишти.

Уулдары кол арага жарап калган кошунасы Бурнинин тоодогу уйларын карап турууга макул болду, анткени ал өзүнө тийиштүү жердеги чөптү чаап алганы өрөөнгө түштү. Бурни өзүнүн жериндеги чөптү чаап бүтөөрү менен, дайыма Марель айымга кол кабыш кылчу. Марель айым жесир эле, Лука болсо колуна чалгы алууга али жаш. Өңгүл-дөңгүл жерлерден трактор да жүрбөйт. Ошондуктан кол менен иштөөгө туура келет.

Эркектер алдыда, аялдар арткараакта чалгы чаап баратышат, балдар тырмоок менен чабылган чөптү чогултуп жүрүшөт. Жаш балдардан бери колдоруна кичинекей тырмоок алып, чоңдорго жардам берүүдө.

Анита атасы экөө тең колу колуна тийбей иштеп жүрүшөт. Алардын жайыты көп, бирок киши жалдаганга каражаттары тартыш. Алар корооздор кыйкырып, чөптөрдөн шүүдүрүм кете элегинде таң заардан

ойгонушчу. Бир-эки сааттан кийин экөөнө чоң энеси менен Даник кошулчу. Даник болсо иштечү эмес, бир эле убакта таяк менен тырмоокту колго алуу мүмкүн эмес. Ал кенгурудай нары-бери секирип же үйүлгөн чөптөргө жашынып, чарчаганда чалгычылардын ырын угуп, чалкасынан жатып, күндүн жылуу нурларынын астында көшүлүп уктап кетчү. Бурни биринчи өзүнүн талаасын чаап бүтүп, өзүнүн үй-бүлөсүнө чабылган чөптү оодара берсин деп, өзү болсо Марель айымдардын жерине өтчү.

Болуп өткөн кайгылуу окуяны эстеп, эми Бурни алардын жерин чаап бербей койсо кантет деп, Марель айым күн мурунтан түйшүктөнүп жаткан. Бирок анын тынчсыздануусу акталган жок. Эртең менен туруп, терезесинен караса, Бурни алардын чөбүн чаап жүрүптүр.

– Лука, тур тезирээк, – деп шаштырды апасы, – Бурни биздин чөптү чаба баштаптыр. Тырмоогунду ал да, чабылган чөптү жыйнаш.

Лука уйкусураган боюнча талаага жөнөдү. Бурнинин көзүнө тик карабай, учурашымыш болду. Ал Даник менен Анитанын атасы менен чогуу иштегиси келбей, андан алысыраакта жүрдү. Бурнинин деле аны менен сүйлөшөйүн деген ниети көрүнбөйт. Кошунага жардам берүү бир иш, ал эми уулундун майып болушуна себепчи болгон бала менен сүйлөшүү такыр башка. Анита атасына түшкү тамагын алып келди. Ал да Лукага көңүл бурган жок.

Бурни үч күн бою Марель айымдардын чөбүн чапты. Үчүнчү күнү мектептеги каникул да аяктады. Лука эжеси, энеси болуп, каникул бүткөнчө, бардык иштерди бүтүрүүгө шашылышты.

Каникул бүтөөр күнү деле бүт үй-бүлөсү менен талаада болушчу. Анита күндөгүдөй эле, атасына түшкү тамагын алып келди. Эртең бардык балдар конкурска деген буюмдарын өткөрүп беришет, ал ошого шашылып жатты.

«Мен биринчи байгени алат болдум бекен? – деп, үйүнө баратып, өзүнчө ойго батты. – Мен аны кандай гана алгым келет дейсиң! Мейли, байге албаган күндө деле, Даник жакшынакай күрмөлүү болуп калат».

Талаа Марелдин үйүнүн артында эле, ошондуктан Анита алардын үйүнүн жанынан өтүүгө аргасыз болду. Күндүн ысыгынан аябай суусады. Ал аш бөлмөгө кире турган эшиктин ачылып турганын көрдү.

«Аш бөлмөгө кирип, кичине суу ичип алсамбы», – деп, тепкич менен жогору көтөрүлдү.

Бул жерде соттой турган деле эч нерсе жок. Даник менен болуп өткөн кейиштүү окуяга чейин Анита Марелдин үйүнө өз үйүнө киргендей эле кирчү. Ал босогого жете бергенде, таң калганынан нес болуп калды. Секичеде турган үстөлдөн көзүн албай карады. Анда жыгач кесүүчү аспаптар, таарындылар, так ортосунда шамалга көкүлү менен жалы желбиреп бараткан кичинекей жыгач аргымак туруптур. Анита бул ажайып көрүнүштү беш мүнөттөй көз ирмебей тиктеп турду.

«Албетте, эртең аргымакты Лука конкурска алып келбей койбойт. Бул митаамдын эмне жасап жатканын жашырып койгонун карасаң! Бир да бала Луканын жыгачтан бирдеме жасай аларын билбейт». Аргымак болсо көздүн жоосун алат. Канчалык Луканы жек көрүп турбасын, Анита муну мойнуна алууга аргасыз. Эгер Лука эртең өзүнүн аргымагын мелдешке

алып келсе, сөзсүз баш байгени утуп алат, аргымакка эч нерсе тең келбейт. Ал чын эле баш байгени жеңип алса, бардыгы анын эмгегине, балким, Луканын өзүнө да суктанышаар. Анан Даникти ким майып кылганын унутуп коюшат. Эгер Лука баш байгени жеңип алса, кубанычтан жүзү жаркырап, белек алганы койкоюп, алдыга чыгат. Анита Луканын бактылуу болушун көрө албайт болчу. Ал эмнеге бактылуу болушу керек? Ал бактылуу болгонго татыктуу эмес. Анын бактылуу болушка акысы жок! Анита бул үчүн кам көрүп коёт.

Ал өз убагында келгенин карасаң. Үстөл менен тепкичтин таянычы бирдей деңгээлде экен. Таарындыларды шамал сапырып жатат. Шамалдын катуу эпкинни аргымакты жерге түшүрүп жибере алчудай. Эгер жыгач аргымак талкаланып, жерде тепселип жатса, буга эч ким деле таңыркабайт. Анита колун сунуп, аргымакты түртүп жиберди. Аргымак ылдый кулап, таштарга тийди. Анита тепкичтен төмөн чуркап түшүп, буту менен тебелеп кирди. Шамал секичеден кулатып жиберген нерсени ким болбосун капысынан тепселеп кетиши мүмкүн.

Ошентип, Луканын аргымагы талкаланып, тепсендиде жатты. Анита үйүнө каалгып жөнөдү. Ал үчүн караңгылык түшүп, дүйнө мурункудай сонун сезилбей калды. Анита мунун себебин билбей, таң калды. Асманда күндүн бетин тоскон бир булут көрүнбөйт.

Ал үйүнө жеткенде, Даник кубанып, алдынан тосуп алды. Жакшы бир нерсе болгон өңдүү. Эгер дени сак болсо, эжесинин алдынан чуркап деле тосуп чыкмак. Бирок ал таяктары менен чоң-чоң арыштап келе жатты.

– Анита, Анита, – деп кыйкырды кубанычтан жар-

кыраган Даник. – Биздин отундардын үстүндө сыйкырчылар болуп кеткен өңдүү. Мен уй жасап жатып, узун тумшуктуу пилди, анан узун кулактуу коёнду, бир нече уй, эчки, жолборс, ал тургай, мойну куркуйган жирафты таап алдым. Жүр, өз көзүң менен көрчү! Алар ушунчалык сонун экен. Сыйкырчылардан башка ким таштап кетти дейсиң? Туурабы?

– Билбейм, – деди Анита.

Анын үнүнөн ызырынуу байкалып турду. Даник ага таң кала карады, анткени андан эч кандай суктануу көрүнбөйт. Даник үчүн бул окуя баягы Ыйса Теңирдин туулган күнү байпагынын ичине кирип алган апакай мышыкты таап алгандай эле укмуштуу көрүндү. Даник Анита жыгачтан жасалган жаныбарларды көргөндө кубанат го деп ойлогон. Ал эжесин колунан сүйрөп келип, өзү отундардан көрүнбөй калды. Анан жыгач жаныбарлар тизилген тактайчаны көтөрүп жетип келди. Даник эжесин карады эле, тилекке каршы, Анитанын жүзүнөн таң калууну да, тамшанууну да байкаган жок.

Анита акыры кыжырдана:

– Менин оюмча, жөн эле кимдир бирөө ыргытып жиберсе керек, – деди. – Мынчалык ызы-чуу салгыдай деле кооз эмес экен.

Анан шарт бурулуп, өзүн жек көрө үйгө бет алды. Ал Даникке кандай гана таш боордук кылды, анын бүт кубанычын бузуп таштабадыбы! Ушундай мамиле кылууга кантип жол берип койду экен? Деги, ага эмне болуп жатат?

Анита эмне болуп жатканын түшүндү: ал азыр эле эң жаман ишке барбадыбы. Эмне кылганын эстегенде,

жүрөгү кысылып, көзү караңгылап кетти. Анын бүт кубанычы көздөн кайым болгонсуду. Анита эми эч качан бул ойлордон кутула албайт, эч качан кылган жоругун унута албайт! Ал өзүнүн бөлмөсүнө чуркап чыкты да, төшөгүнө жатары менен өксүп ыйлады.

14 – бап

АБЫШКАНЫН АҢГЕМЕСИ

Ошол эле кечте Лука бардык жумуштарын бүтүрүп коюп, үйүнө чуркады. Ал бүгүн жакшы иштеди, бирок аябай чарчады. Аны үйдө аргымагы күтүп жатпайбы! Эртең аны мектепке алып барат, ошондо бардыгы тең анын жыгачтан кандай сонун буюмдарды жасай аларын көрүшөт. Ал тепкич менен өйдө чыкты да, эч нерсеге түшүнбөй калды: аргымагы көрүнбөйт, үстөлдүн үстүндө аспаптары менен жыгачтын таарындылары гана жатат.

Апасы бүгүн күндөгүдөн эртерээк келиптир. Балким, үйгө алып кирип коюп жүрбөсүн? Ал аш бөлмөгө жүгүрдү.

– Апа, апа! – деди. – Менин аргымагымды кайда койдун?

Апасы кир жууп жаткан тепшиден көзүн алып, таң кала карады.

– Мен аны көргөн жокмун, – деди. – Өзүң бир жерге коюп койсоң керек.

Бул сөздөрдү укканда, Лука кумсарып, жүрөгү бир коркунучту сезгендей кысыла түштү.

– Мен аны башка жакка койгон эмесмин, ордунда эле калган. Апаке, ал кайда калды экен? Издешип койчу.

Апасы кирип таштап, уулун ээрчиди. Ал деле Луканын баш байгени утушун каалап турган. Алардын булуң-бурчтун баарын аңтарып чыкканынан пайда болгон жок.

Ошондо Марель айымга бир ой келди.

– Балким, тепкичтен нары кулап кетип жүрбөсүн? – деди. – Барып, ылдый жактан издеп көрчү.

Лука төмөн чуркады. Көпкө издөөгө деле туура келбеди. Ылдый жакта жакшынакай аргымагынын ташталканы чыгып жатыптыр. Лука сыныктарын чогултуп, апасына көтөрүп жөнөдү. Апасы аларды көргөндө кыйкырып жиберди. Анын кыйкырыгын угуп, эжеси Мириам да бөлмөсүнөн чуркап чыкты. Экөө тең ташталканы чыккан аргымакты үрөйү учуп карап турушту, ооз ачканга дармандары келбеди. Акыры Мириам:

– Мышык түртүп жиберсе керек, – деди. – Лука, бул кандай кейиштүү! Мунун ордуна алып барчу башка бир нерсең барбы?

Апасы болсо:

– О, Лукам ай! – деп гана тим болду.

Бирок анын бул үнү көп нерсени айтып турду.

Лука үндөбөдү. Анан бөлмөсүнө кирип, дубалдагы саатты карады.

– Мен тоого кеттим, кечинде келип калам, – деди акырын.

Ал тепкичтен чуркап түшүп, чөбү чабылган талаа менен жүгүрүп жөнөдү. Энеси санааркап, уулун узата карады. Токойду аралап кеткичекти көзүн алган жок, анан кайра үйгө кирип, тепшисине эңкейди. Сууга көз жашы таамп кетти.

– Баламдын жолу болбоду го, – деп күбүрөндү. – Деги багы ачылаар бекен?

Лука шалдырап, араң баратты. Сары тыйын чычкандар бутактан бутакка секирип, жаңгак ыргытып ойноп жатышат. Лука тегерегиндеги эч нерсени эти-

бар алган жок. Анын ою талкаланган аргымагы менен акталбай калган тилегинде болду. Эми башка бирөө баш байгени жеңип алат. Аны болсо мурдагыдай эле жек көрүшүп, өздөрүнө жолотушпайт. Мындан ары жыгачтан кандай кооз буюмдарды жасай алаарын көрсөтүүгө мүмкүнчүлүк да болбойт. Эгер баш байгени утуп албаса, эч кимге керексиз бойдон калат.

Ал ойлонуп баратып, токойдун ичиндеги бир аянтчага туш келди. Бактардын үстүнөн ак карлуу чокулар көрүнөт. Ошол ак мөңгүлүү тоолор тигил жашыл бакдарактар менен чүмкөлгөн тоолордон бой тиреп, жогору көтөрүлүп турушат.

«Көз көрбөгөн, кулак укпаган жакка качып кетсем кана! Алыска, алыска, – деп ойлоду Лука. – Мени, менин тагдырымды билбеген жерге барып, жашоону жаңыдан баштасам. Башка бир өрөөнгө кетип калсам, бул жердегидей адамдардан коркпос элем».

Ал эки тоонун ортосу аркылуу тигил беттеги өрөөндө жайгашкан шаарга алып баруучу ашууну көрдү. Эжеси Мириам ошол жакта иштетчү. Ушул ашуу аны эмнегедир өзүнө тартып турду. Ал ашуу тааныш жана көнүмүш жашоодон башка дүйнөгө барчу жолдой сезилчү. Бирок дал ушул жерден көп кайраттуу жолоочулар да курман болушкан. Лука бул ашууну эки ирет басып өткөн. Бирок анда жаркырап күн тийип, гүл жайнап турган жай мезгили эле. Азыр болсо ал ашуу күндүн акыркы нурларына жаркырап турат. Лука аны жалгыз ашып өтсө, тигил күн батыштагы өлкөдөн жанына тынчтык алып, түрмөдөн боштондукка чыкчудай сезилди.

Лука тоолук абышка байкай элегинде, аны биринчи болуп көрдү. Ал эшиктин астында дубалга жөлөнүп,

өрөөндүн наркы бетиндеги тоодон көз албай отуруптур. Лука жакын келгенде гана байкап, күлүмсүрөп койду.

– А, бул сен белең! – деди акырын үн менен. – Ии, ишиң эмне болду, байгеңди алдыңбы?

– Байге албай калдым го, – деди Лука томсоруп. – Менин аргымагым талкаланып калды. Мышык үстөлдөн кулатып жиберип, кимдир бирөө тебелеп кетиптир.

– Оо, кандай өкүнүчтүү! – деди абышка кайгысын тең бөлүшө. – Бирок конкурска башка деле буюм алпарсаң болот да. Мисалы, мурда жасаган элигиңчи? Ал жакшынакай эле го?

Лука жолдо жаткан ташты тээп койду.

– Мен аны аспапсыз жасабадым беле. Анын үстүнө аны алып барсам, мыкты ишим деп ойлоп калышат. Аргымагымды бере албагандан кийин, башка эч нерсемди бербейм.

– Сен жөнүндө бөлөктөр кандай ойдо экени өтө маанилүүбү? – деп таңданды абышка.

– Ооба, – деди Лука.

– Эмне үчүн?

Лука жер тиктеди. Эмне дейт эле? Бирок бул абышка анын дүйнөдөгү жападан жалгыз досу болчу. Ага бардыгын жашырбай айтып берсечи?

– Бул өтө маанилүү. Анткени балдардын баары мени жек көрүшөт, колунан эч нерсе келбейт деп ойлошот. Эгер мен баш байгени утуп алсам, алар жыгач буюмдарды өрөөндөгү балдардын бардыгынан жакшы жасаарымды өз көздөрү менен көрүшмөк. Балким, ошондо алар мени жакшы көрүп калышмак.

– Ошондо деле жакшы көрүп калышмак эмес, – деп, абышка жөнөкөй гана жооп берди. – Жөндөмдүүлү-

гүндү өзүндүн керт башыңдын кызыкчылыгы үчүн колдонуу менен эч качан башкалардын сүйүүсүнө ээ боло албайсың. Балким, суктанышаар же көз артышаар, бирок жакшы көрүшмөк эмес. Эгер ушул максатты көздөсөң, анда убактыңды текке кетирген экенсиң.

Лука да жер тиктеген калыбында турган. Акыркы сөздөрдү укканда, жашка толгон көздөрүн өйдө көтөрдү.

– Анда бардыгы куру убаракерчилик тура. Башкалар мени сүйүшү үчүн, жашоомду жаңыдан баштаганга да мүмкүнчүлүк жок турбайбы. Эми мени адамдар эч качан сүйүшпөйт.

– Эгер башкалар сени сүйүшүн кааласаң, – деди абышка ишенимдүү, – аларга өзүң жардам беришиң керек. Жөндөмдүүлүктөрүңдү башкаларды сүйүп, аларга кызмат кылууга жумшооң зарыл. Балким, көптөгөн жылдар талап кылынаар. Бирок сүйүү менен кызмат кылуудан чарчаба.

Лука башын көтөрүп, абышканы тиктеди. Суроо бергени оозун ачып барып токтоду. Бул табышмактуу абышка сүйүү жөнүндө көп айтканы менен, эмне үчүн тоодо адамдардан жашырынып, жалгыз жүрөт?

Абышка баланын ойлорун окугансыды. Балким, буга Луканын чекесин бырыштырганы же тикирейе кароганы себепчи болгондур.

– Мен эмне үчүн сүйүү жөнүндө, башкаларга жардам берүү жөнүндө айтып, өзүм минтип жалгыз жашап жүргөнүмө таң калып жатсаң керек, чынбы? – деди абышка. – Сен мага мындай суроо бергенге укуктуусуң. Бирок бул узак окуя.

– Таптыңыз, – деди Лука мойнуна алып. – Сизге деле башкаларга кызмат кылуу, аларды сүйүү кыйын го

деп ойлодум. Жалгыз жашайсыз, менден башка жан киши менен сүйлөшпөйсүз.

Абышка кызарып батып бараткан күндүн нурларына бөлөнгөн тоолордун чокусун тиктеп, бир саамга унчукпай калды. Анан:

– Мен сага өзүмдүн тагдырымды айтып берейин, – деди. – Бирок эсинде болсун, бул жашыруун сыр. Мен өтө, өтө эле эрке болуп өстүм. Зирек бала болгонум менен, өзүмчүл элем. Чоңойгондо банкка ишке орноштум. Жакшы иштеп, мансапка ээ болдум. Анан бир кызга ашык болуп, ага үйлөндүм. Кудай бизге эки уул берди. Үй-бүлөмдө алгачкы жылдары жакшы жолдош, үлгүлүү ата болчумун. Бирок кийин жаман досторго жолуктум. Алар үйлөрүнө көп чакырчу. Карта ойноп, арак ичишчү. Мен алардын жашоосуна суктанып, аларды туурай баштадым. Бара-бара ичкиликке берилип, болгон акчамды ошого сарптап кирдим. Картадан көп уттурдум. Барган сайын абалым оордой берди. Үйгө анда-санда гана келчүмүн, келсем да, мас болуп келчүмүн. Кичинекей уулдарым менден коркуп, жек көрө башташты. Аялым жалынып-жалбарып, мен үчүн сыйынып да жүрдү, бирок көнгөн адатымдан арыла албадым. Ичкилик мени өз чеңгелине түшүрүп, андан кантип кутулуунун айласын таппай жүрдүм. Күндөн күнгө акча-тыйыныбыз тартыш болуп, элдер биз тууралуу жаман нерселерди кеп кыла башташты.

Банктын жетекчиси эки курдай эскертүү берди. Үчүнчү ирет, көчөдө мас болуп темселеп жүргөнүмдү көрүп, жумуштан чыгарып салды. Ошол күнү үйгө соо келип, аялыма жумушумдан ажырап калганымды айттым. Аялым жөн гана: «Анда мен жумушка орно-

шоюн, уулдарыбызды жер каратканыбыз жетишет», – деди.

Мен башка жумуш издеп көрдүм. Бирок небак атагым алыска кеткендиктен, эч ким жумушка албай койду. Картадан акча утуп каламбы деп аракеттендим, бирок утпадым. Аягында колумда болгондун бардыгын уттуруп тындым. Аялым күндө ишке кетет. Ал иштегенге да, үй тиричилигине да, балдарды караганга да үлгүрүп жатты. Бирок алган айлыгы жетишпеди. Бир күнү ал үйгө келип, белчебизден карызга батканыбызды, бирок төлөп бере албасыбызды айтты. Мен да карыздарымдан кутулуп, ичимдик сатып алышым керек эле. Бирок мен казынадагы чоң кызматта бекер иштептирминби? Ал жердин эшик-тешигинин баарын билчүмүн, ошондуктан ууруга кирейин деп чечтим.

Ойлогон оюм ордуна чыкты. Көп акча уурдап алдым. Бирок бир аз өтпөй, мени колго түшүрүп, соттоп жибершти. Чоң суммадагы акчаны кайра төлөп бере албагандыгым үчүн, узак мөөнөткө өкүм чыгарып, түрмөгө отургузушту. Аялым күйүттүн айынан ооруп калды. Ал балдарыма жетсин деп, өзү тамак ичпей иштеп жүрө бериптир. Түрмөгө үч ирет келип кетти, өңдөн азып, ач арбактай эле болуп калыптыр. Анан улуу уулум апасынын мындан ары келе албай турганын жазып жибериптир.

Бир нече жумадан кийин, өлүм алдында жаткан аялым менен коштошуу үчүн, полициянын коштоосунда үйгө барып келүүгө уруксат алдым. Мага анын оорудан айыга албай калганын айтышты, бирок мен буга жүрөктүн күйүтү себепчи болгонун билемин. Аны өлтүргөн мен болчумун. Мен күн-түн дебей колун

кармап, жанында отурдум. Ал мага Кудайдын сүйүүсү менен боорукердиги, күнөөлөрдүн кечирилиши жөнүндө айтып берди. Аялым көз жумгуча жанында болдум. Анан мени кайра түрмөгө жеткиришти.

Калганы түш сыяктуу, бүдөмүк эле эсимде калыптыр. Жаныма жай таба албай кыйналганымды билемин. Мени бир гана нерсе алаксытчу: жыгачтан бир нерселерди жасаганды аябай жакшы көрчүмүн. Бош убактымда аспаптарымды колдонууга уруксат алдым. Колум күндөн күнгө көнүгө берди. Бир боорукер күзөтчү аларды алып чыгып, сатып берчү. Ошентип, кичинеден акча-тыйын таба баштадым. Аз экенине карабай, жаңы жашоом үчүн каражат топтогонго тырыштым.

Ал күн мен күткөндөн эрте келди. Мени түрмөнүн башчысы чакырып, жакшы жүрүш-турушум үчүн, үч жумадан кийин эркин адам болорумду айтты. Мен же кубанаарымды, же кайгыраарымды билбей кайттым. Бирок түрмөдөн чыгаарыма сүйүнүшүм керек эле. Мен эми кайда барып, эмне кылам? Бир гана чечимге келдим: мени уулдарым экинчи көрбөйт, кайда экенимди да билдирбейм. Түрмөдө отурган кезимде алар чоң ата-чоң энесинин колунда тарбияланып, менден чочуркап калышкандыр. Мен алардын эстүү, жакшы адам болуп чоңоюшаарына ишенип, келечеги кеңдигинен шек саначу эмесмин. Өзүмдүн жаман «атагым» менен алардын жашоосун бузгум келбеди. Мен алар үчүн жок болуп кетишим зарыл.

Түрмөнүн башчысы жаңы жашоо баштоом үчүн колунан келген жардамын аябасын айтты. Бирок кимдир бирөөлөрдүн мен жөнүндө билишин каалабагандыктан, макул болбодум.

Бошончу күнүм келип жетти, түрмөдөн чөнтөгүмдөгү бир аз каражат менен чыгып, поездге түшүп, ушул тоолорго келдим. Ушул айылга жеткенimde, поездден түүшүп калдым, анткени уй кайтарып жүр-

гөн бир киши кулап калган дубалдан башка бирөөнүн талаасына өтүп бараткан уйларын кайрый албай убараланып жатыптыр. Уйларын жолго айдашып коюп, мен үчүн жумуш табылабы деп сурадым. Ал менин жардамыма муктаж эмес болчу, ошондуктан тоого барып көр деди. «Ошол жакта жашаган дыйкандын жалгыз уулу шаарга кеткен, анын азыр жардамчыга муктаж кези», – деди.

Ал күн менин эсимден кеткис болду. Короосуна жакын келсем, ал киши эшигинин алдында отун жарып жатыптыр. Мен чарчап, ачка болуп, анын алдында турдум. Жүрөгүм күйүттөн сыздап жатты. Ага койчу керектигин угуп келгенимди кыскача гана түшүндүрдүм. Мени ишке алат болду бекен?

Ал бутумдун учунан башыма чейин карап чыкты. Жүзү жылуу, көздөрү мээримдүү киши экен. «Сен биздин айылдан эмессиң. Кайдан келдиң, өзүң кимсиң? – деп сурады.

- Женевадан келдим, – дедим.
- Ким болуп иштейсиң?
- Жумушум жок.
- Буга чейин эмне кылчу элең?

Ушул жерден калп айтайын дедим эле, тигил киши ушунчалык чынчыл жүзү менен тигилип тургандыктан, калп айта алган жокмун. Ошондо болгон чындыкты айтайын деп чечтим.

– Мен ... жаңы эле түрмөдөн чыгып келдим, – дедим мойнума алып.

- Түрмөгө эмне болуп түштүң эле?
- Акча уурдап.

– Менин акчаларымды уурдабашыңа кантип ишене алам?

– Мен жашоомду жаңыдан баштагым келет. Өтүнөм, мага ишенсеңиз. Эгер ишенбей турган болсоңуз, мен ишенейин.

Ал мени кайра баштан аяк карап алды да, колун сунду. Мен анын жанындагы отургучка ыйлап отура кеттим. Түрмө адамды жашык кылат тура.

Мен аныкында беш жыл иштедим. Дос күтпөдүм,

эс алуу алган жокмун. Менин жалгыз кубанычым башкалар тескери бурулуп кеткен кезде мени кабыл алган адам үчүн эмгектенүү болуп калды. Өзүмө эмнеге минттим экен деген суроону көп берчү болдум. Дем алыш күндөрдүн биринде ал кишинин уулу менен сүйлөшүп жатканын уктум. «Ата, – деди уулу, – эмнеге бул ууруну жумушка алдыңыз? Ушул кылганыңызды туура деп ойлойсузбу?» «Уулум, – деди атасы, – Ыйса деле күнөөкөрлөрдү кабыл алган, биз болсо Анын окуучуларыбыз».

Жайкысын уйларды тоого айдап чыгып, мына ушул үйдө жашачубуз, азыр мен жалгыз жашайм. Тоолордун тынчтыгы мени жандандырып, сооротуп, жараттарымды дарылады. Мендей күнөөкөр үчүн да, тигиндей ыйык адам үчүн да талаа гүлдөрү жайнап, бактар жашыл кийинип, эртең менен күн чайыттай ачык тийип жатты. Бул байлыктар экөөбүзгө тең бирдей берилген эле. Бара-бара мен да Кудайдын сүйүүсү менен ырайымына ишене баштадым.

Бирок мен төрт жыл иштегенден кийин, ал дыйкан катуу ооруп калды. Доктурлар да жардам бере алышпады. Мен аны бир жылча бактым. Уулу көп келип турчу. Аттиң, ал дыйкан каза болуп, мен кайрадан жалгыз калдым. Өлөөр алдында ал эмнегедир аялым айткан Кудайдын сүйүүсү менен ырайымы, күнөөлөрдүн кечирилиши жөнүндө айтып берди.

Ошентип, жападан жалгыз досумдан айрылдым. Анын уулу мага жакшы мамиле жасады. Ал убакта уулу бир топ байып калган эле. Уйларынын баарын сатып жиберип, мага үстүмдөгү үйдү белек кылды. Мен бир эчки, бир нече тоок сатып алып, ушул жерге кө-

чүп келдим. Ошондон бери мында турам. Менин бир гана таанышым бар, ал шаарда дүкөнчү болуп иштейт, менин жыгачтан жасаган буюмдарымды сатып берет. Кээде уулдарым жөнүндө айтып берет. Алар жакшы адам болуп чоңоюшуптур. Бирөөсү – доктур, экинчиси болсо бизнесмен. Алар менин тирүү экенимди билишпейт. Билбегени деле жакшы. Бирок берейин десем, колумда эч нерсем жок. Менин атым алардын эл караган бетин жер каратат.

Аялымдын жана дыйкан кишинин сөздөрү жана жашоосу мага ушунчалык таасир бергендиктен, мен да Кудайдын ырайымдуулугуна жана сүйүүсүнө, күнөөлөрүмдүн кечирилээрине ишендим. Мен уурдап алган адамдардын акчасын азырынча кайтарып берүүгө дарманым жок. Анткени менен алар кайда тураарын жана ким экенин жакшы билбейм. Ошого карабай, иштеп акча чогултуп жатам. Качандыр бир убакта алган сумманы чогултуп бүткөнсүп калдым. Толугу менен чогултуп бүтсөм, кимдир бирөөнүн жакшылык иштерине берип, ошону менен карызымдан кутулам.

Сен, Лука, бардыгын кайра баштоого мүмкүн эмес деп айттың. Бирок жаңылышасың. Мен сага караганда, алда-канча көп, алда-канча оор күнөө жасадым. Ошол үчүн жетиштүү эле азап тарттым көрүнөт. Сен али жашсың, сага муну элестетүү кыйын. Ага карабастан, Кудай мени кечиргенине ишенем. Эми карыздарымдан кутулуш үчүн жашап жатам. Кудай менин кандай болушумду кааласа, ошондой болууга аракеттенем. Колумдан келгени ушул болсо кантейин. Өткөндү Кудайга тапшыруу бардыгынын эле колунан келет.

Ал унчукпай калды.

Эчкиси жакын келип, башын абышканын тизесине жөлөдү. Анан аста сүзгүлөп, саачу мезгили жеткенин эске салгансыды. Лука ордунан туруп, боорукер абышканы карап жылмайды. Анан бурулуп, эшикти көздөй кыйыла басты.

Лука үйүнө шашпай бара жатты. Кулагында абышканын айткан сөздөрү жаңырып турду: «Мен эми карыздарымдан кутулуш үчүн жашап жатам. Кудай менин кандай болушумду кааласа, ошондой болууга аракеттенем». Лука бул тууралуу көп ойлонду, эми анын байгеге жетпегени эч кандай мааниге ээ болбой калды. Ал Даниктин бутун сакайта албаганы менен, качандыр бир анын керегине жарашы мүмкүн. Деги, мурдагыдан боорукер болууга кантип болбосун? Мисалы, апасы сынып калган аргымагы үчүн кандай кейиди. Ал кайратын жыйып, бул анчалык деле маанилүү эместигин көрсөтсө, балким, апасынын көңүлү ачылаар.

Лука токойдон чыгаары менен, өзүнүн үйүнүн терезесинен жайкы кечке нурун төгүп, жылуу сезилип, өзүнө тартып турган жарыкты байкады. Чегирткелер чыртылдап, абада жаңы чабылган чөптүн жыты аңкыйт. Жаңырган ай жашыл токойду жарык кылып турат. Бардыгы абышка айткандай экен: түн жакшы балдарга да, жамандарга да өз мээрин бирдей төгүүдө.

Ал тепкич менен жогору чуркап чыгып, кубаныч менен апасын өптү. Апасы секичеде уулун күтүп туруптур.

– Апа, курсагым ачып кетти, – деди жайдары. – Мага кечки тамактан бирдеме калтырдыңарбы?

Ал сорпо куюлган идишке көз кырын таштап жылмайды. Апасы да кайгысын унутуп, жооп кыла күлүмсүрөдү.

15 – бап

БАШ БАЙГЕ

Эртеси Даник күндүн алгачкы нурлары жерге тие баштаганда ойгонду. Анан унчукпай, бүгүн кандай жакшы нерсе болор экен деп, бир саамга ойлонуп жатты. Эсине бир нерсе кылт дей түшүп, төшөктөн ыргып туруп, Анитаны чакырып, катуу кыйкырды:

– Анита! Мен бүгүн сени менен кошо барып, баш байгени утуп алганыңды өз көзүм менен көрөйүн. Те-зирээк кара костюмумду алып келчи, – деди.

Өзүнүн бөлмөсүндө жаткан Анита укмаксан болуп койду. Даник төрт ирет кыйкыргандан кийин гана Анита керебетинен туруп:

– Жаагыңды жапчы, Даник, – деп буйрук берди. – Баш байгени утам деген оюм да жок. Анын үстүнө, азыр кийингенге али эрте. Атам жаңы эле турду.

Даник үшкүрүп, кайра жатып калды. Ал эмнегедир бирөө менен сүйлөшүүнү каалады. Ошон үчүн мышыгын койнуна алып, кулагына шыбырады: «Билесиңби Белоснежка, мен бүгүн араба менен мектепке барам. Балдардын конкурска алып келген буюмдарынын баарын өз көзүм менен көрөм. Анитаныкы эң мыктысы болоруна ишенем. Ал кантип баш байгени алып жатканына да күбө боломун. Ошондо бардыгынан катуу кол чапсам. Бүгүн мен өзүмдүн эң жакшы арчын-дама шымымды киём».

Мышык эстеп койду. Даник дагы, анткени али эрте

эле. Көп өтпөй, Анита бөлмөгө баш бакса, экөө тең татуу уктап жатышыптыр.

Бир сааттан кийин бардыгы жолго чыгышты. Даник тим эле майрамдагыдай жасаныптыр. Ал арабаны айдап алган, кайгыга батып, көңүлү чөгүп, бир аз ачууланган Анита жанында келе жатат.

Ушундай таңда ал эмне үчүн көңүлсүз, ачуулуу? Төбөдө күн жаркырайт, арыктагы суу күнгө чагылышып, жылт-жулт этет, Анита болсо баш байгени алганы мектепке бара жатат. Даник бутун сындырганын эске албаганда, эч качан көңүлү чөгүп же ачууланчу эмес.

– Анита, – деди ал, – ичиң ооруп жатабы?

– Жок, Даник, – деп жооп берди Анита. – Эмнеге ичим оорушу керек экен?

– Сен ачууланып алганыңдан, ошентип ойлодум, – деп түшүндүрдү Даник. – Ой, Анита, карачы, чокоюма көк көпөлөк конуп алыптыр.

Анита көпөлөктү карап да койбоду. Жерди тиктеген боюнча кете берди. Деги, ага эмне болду?

Мектепке жеткенде, короо толо киши экенин көрүштү. Класстык бөлмөдөгү парталар дубалга такай коюлуп, үстүндө окуучулардын кол өнөрчүлүктөрү жайнайт. Көргөзмө аябагандай сонун экен. Балдар буюмдарды көрсөтүп, күбүр-шыбыр болуп жатышат, ата-энелер болсо көздөрүн албай суктана карашат. Түйүлгөн, тигилген, тордолгон буюмдар өз-өзүнчө үстөлдөргө коюлуптур. Бет маңдайда балдардын иштери тизилиптир. Жыгачтан жасалган түркүн-түркүн буюмдар быжырайт. Почточунун уулу Пётр өзү жасаган буюмдун жанында көзүн жайнатып турат. Ал аюу кучактап турган сыя куйгуч жасаптыр. Аюусунун мурду кыйшайып, эки

капталы тең эмес экени байкалат. Бирок бул аюу экендигин эч ким тана албайт. Жаш бала үчүн жакшы эле эмгек. Пётр токтоо бала, достору мактап, далыга чапкыласа, уялганынан кызарып кетет. Бирок ал өз колу менен жасаган аюусуна ыраазы болуп, ичинен сыймыктана алыс эмес жерде турган апасына жылмаят.

Лука да ушул жерде жүрөт. Өзү жалгыз нары-бери басат. Апасы саманды жыйнап бүтө элек болгондуктан, мектепке келбей калды. Лука сыя куйгуч челекти тиктеп, оюнда өзүнүн алкынган аргымагы менен салыштырды. Эгер кырсык болбогон болсо, балдар Пётрдун эмес, анын тегерегинде топтошмок. Анын ичи күйүп кетти. Пётр ансыз деле эстүү, сымбаттуу бала, ар түрдүү оюндарды ойной билет, эми мына, чын-чынына келгенде, Лукага таандык белекти утуп алганы турат. Лука бурчка барып, үңүрөйүп жер тиктеди.

Жолдош кыздары тегеректеген Анита да эмнегедир унчукпайт. Кээ бирөөлөр баш байгени Анита алат десе, башкалары Дженни тарапта эле. Буга байланыштуу сөздөр, чуру-чуу, күбүр-шыбыр көп болду. Бирөө бирдеме десе, экинчиси башканы айтат. Дайыма көңүлү куунак жүргөн Анита гана ооз ачкан жок. Даник атасынын колунан бекем кармап, тегерене чуркап, буюмдарды карап жүрөт. Анан жеңүүчүнүн ысмын айтканда жакшылап көрөйүн деп, эжеси түйгөн күрмөгө жакын барып отурду. Даниктин бою кичинекей болгондуктан, үстөлдүн артынан көрүнбөй калды десек да болот, анткени анын төбө чачы менен бакырайган көк көздөрү эле көрүнөт.

Эшик ачылары менен, чурулдаган эл тынчып калды. Шаардан балдардын кол эмгектерин көргөнү муга-

лим келиптир. Ал шыңга бойлуу киши буюмдардын улам бирин алып, кармалап көрүп, көргөзмөнү жаймажай тегеренип чыкканча, ата-энелер менен балдар дубал жакта унчукпай турушту. Ал киши ар бир буюм

жөнүндө оюн билдирип, кээ бир эмгектерди мактап жатты.

Үстөлдөрдүн жанынан өтүп бара жатып:

– Эң жакшы көргөзмө экен, – деп, кайра-кайра кайталады.

Анан балдардын дептерлерин барактады. Ал бардыгын сылык-сыпаа, бирок өтө эле жай жасайт экен. Бул жактагыларды болсо: «Кимдин эмгегине биринчи орунду ыйгарышат?» деген ой гана кызыктырып турган. Акырында мугалим кыздардын буюмдарынын арасынан эң жакшысын көрсөтмөк болду. Ал Мириамдын тор буюмун алып, кылдаттык менен көз жүгүрттү. Анан Анитанын күрмөсүнө кайрылып келип, күрмөнүн тияк-биягын карап чыкты. Бөлмөнүн ичи жымжырт болгондуктан, чымындын учканы угулуп турат. Капыстан жымжырттыкты кичинекей баланын катуу үнү бузуп жиберди:

– Муну менин эжекем токуган!

Анын үнү ачык жана даана угулду. Мугалим үн чыккан жакты оңтойсуздана карап койду. Ал күнгө күйгөн кичинекей жүздү, үмүткө толгон көздөрдү көрдү.

– Андай болсо, сенин эжең аябай жакшы кыз экен, – деди мугалим.

Ошондо анын көзүнө баланын колундагы таягы урунду.

– Бул эң мыкты эмгек, чынбы?- дей берди Даник. Тегерегиндегилерди көзүнө да илген жок, Анита жеңсе экен деп гана эңсеп жатты.

Мугалимдин бир чечимге келе электиги көрүнүп турат. Бирок Даниктин сөзүнөн кийин, бир чечимге келди. Буга баланын кандайча түрткү болгонун мугалим түшүнгөн деле жок.

– Ооба, мен да бул эң мыкты эмгек деп ойлойм, – деди ал.

Таяк таянып турган Даник инисинин мындай жоругуна бети чымырап турган эжесине карап:

– Анита, сен жеңдиң, – деп кыйкырып жиберди.

Бардыгы күлүп, кол чабышты.

Кыздардын арасынан жеңүүчү мына ушундай күтүүсүз жана адаттагыдан башкача ыкма менен аталып калды. Балдардын ичинен Пётр жеңүүчү болду. Муну салтанаттуу сөз сүйлөнгөндөн кийин гана жарыялашты, бирок балдардын эч кимиси ага кулак түргөн жок. Анан бүт баары бетине быштак салынып, тегереги кырдалып бышырылган токоч менен чай ичишти.

Пётр үйүнө бара жатты, ага суктанган достору аны тегеректеп бара жатышты. Алар ополоң-тополоң түшүп, аны тегерене чуркап, белегине кошумча кылып, шоколад сатып беришти. Пётр үйүнө барып, апасынын жемиштерден жасаган тортунан тоё жеп, кечинде ооруп калды.

Лука мектептен жалгыз кайтып келе жатты. Айыл-

дагы дүкөнгө нан сатып алганы кирди. Андан соң, тоо тараптагы үйүнө бет алды. Анын ийинин бүкүрөйтүп, башын жерге салдырган себетиндеги наны эмес, кайгы болчу. Лука өзүн жаман сезип баратты. Эмне үчүн кээде өзүңдү оңой эле күчтүү, жайдары сезесиң да, бирок көп өтпөй эле, ошондой болуу таптакыр мүмкүн эместей сезилет? Ал көрө албастык менен ачуудан башка эч нерсени сезбегендей. Кечээ абышканыкынан келе жатып, Пётрдун баш байгени алып жатканын бейкапар эле кабыл алам деп ойлогон. Бүгүн болсо аны жек көрүп турат. Абышка : «Кудай сенин кандай болушунду кааласа, ошондой болууга аракеттен» дебеди беле. Бирок ал канчалык аракеттенбесин, ага муну аткаруу өтө кыйын болду. Лука: «Анткени менен тоодогу абышка өзгөрүлбөдүбү! Буга кантип жетишти экен», – деп, өзүнө өзү суроо берип келе жатты.

Ошондо ал абышканын Кудай жөнүндө айткандарын эстеди. Эгерде адамдар өзүлөрү суранса, Кудай жаман адамдардан жакшы адамдарды тарбиялап чыгаар? Лука Кудай жөнүндө аз билет турбаймынбы деген бүтүмгө келди. Деги эле, анын Даникке кылган таш боор мамилеси үчүн Кудай аны сүймөк беле? Анан албетте, Кудай мындай күнөөнү кечире койбойт да. Кудай кечирген күндө да, башкалар аны кечиришпейт.

Анын жүрөгүн кайгы басты. Катуу бышактап ыйлап, бутуна урунган ташты тээп жиберди.

Лука жол экиге бөлүнүп кеткен жерден алыс эмес жердеги Аниталардын үйүнүн жанына жетип калды. Ал үйүнө барчу жолго бурулду эле, капыстан... Капыстан чыйылдап ырдап жаткан кичинекей баланын үнүн

укту. Үн угулган тарапка караса, Даник тегерегиндегилерди байкабай, өзүнчө берилип ойноп жаткан экен. Жалгызсыраган Лука бала эмне кылып жатты экен дегенчелик кылып, бери басты. Кубангандан жүзүнө кызыл жүгүрүп, жеңил дем алды. Даник бир үймөк самандан үңкүр сыяктуу чуңкурча кылып, Луканын ушунча мээнет менен жыгачтан жасаган жаныбарларын тизип жатыптыр.

«Анита баары бир берген экен да, – деп ойлоп, Лука өзүн бактылуу сезип кетти. – Даникке да жаккан өңдөнөт?» Анан катуу үн менен:

– Даник, тигилериң эмне? – деп сурады.

Даник өйдө караары менен, качандыр бир анын мышыгын өлтүрүүнү каалаган баланы көрүп, селт этип чочуп кетти. Ал дароо мышыгын шап кармап, кучагына бекем кысты.

– Бул жерден кет, сен жаман баласың, – деди.

Муну айтып бүтөөрү менен, Луканын жүзүндөгү кайгыны байкады. Анын кичинекей жүрөгү кайгыга туруштук бере алчу эмес. Ошондуктан бошоноюн деп туйлаган мышыгын бооруна кысып:

– Мен сыйкырдуу жаныбарларым менен ойноп жатамын. Бирок Анита сени менен сүйлөшпөй жүр деген, – деди.

– Мен сага жамандык кылбайм, – деди Лука аста.

– Бутуңа байланыштуу кырсык үчүн аябай өкүнүп жүрөм. Ошон үчүн сага бул жаныбарларды жасап берген элем.

– Калп айтпачы, – деди Даник шылдындагансып. – Буларды мен отундардын арасынан таап алгам. Мээримдүү сыйкырчылар таштап кетсе керек.

Лука түшүндүрөйүн деди эле, үй жактан Анитанын үнү угулду:

– Даник, тезирээк үйгө кир, кечки тамак даяр болуп калды!

Лука бурулуп, өзүнүн үйүн көздөй басты.

«Айткан эмес турбайбы», – деди өз ичинен кейип. Бирок баары бир ал үчүн Даниктин аларды жактырып ойноп жатканын билгендин өзү эле чоң кубаныч. Убакыт келсе, бардыгын түшүндүрүп берип, балким, экөө дос болуп кетишээр. Ал бир аз көңүлү көтөрүлүп, үйүнө жөнөдү.

Даник болушунча шашкалактап, тепкичтен чыгып, аш бөлмөгө кирди да, куудулдана курсагын сылап, үс-төлгө отурду.

Чоң энеси тарелкага мелт-калт шорпо куюп берди.

– Анита, – деди Даник капысынан, – менин жаңы жаныбарларымды Лука жасагам деп жатат. Ал жасаган эмес, туурабы? Сыйкырчылар отундун үстүнө таштап кетпеди беле, чын айтамбы? Ал калп айтып жатса керек, айтчы.

Анита ачууланып:

– Даник, мен сени Лука менен эч качан сүйлөшпөй жүр дебедим беле, – деп жооп берди. – Ал жаман бала.

– Ооба, – деди Даник, – бирок мен аны менен аз эле сүйлөштүм. Анита, оюнчуктарды ал жасаган эмес да, чынбы?

Анита калп айткысы келбегендиктен, жооп берүүгө ашыкпады. Бирок антпесе, Даник боорукер эмеспи, баарын кечирип, Лукага ыракмат айтканы жүгүрөт, анан ... Бул эмне менен аякташы мүмкүн? Көз ирмеге жетпей, экөө дос болуп кетишет, анткени Даникти

башка бирөөгө жаман мамиле жасоого мажбур кылуу оңой эмес. Эгер ал оюнчуктар жөнүндөгү чындыкты билсе, Анита аны өз тарабында кармап тура албайт.

– Даник, сен аларды отундун арасынан таап албадың беле, – деди көзүнө тике карабай. – Лука аларды кантип жасамак эле? Мынчалык маңыроо болбосоңчу, Даник.

– Мен жасагам деп өзү айтпадыбы, – деди Даник. – Бирок ал жасабаганын билгем. Бул сыйкырчылардын белеги да, чынбы, Анита?

– Ой, билбейм. Башымды оорутпачы, Даник! – деди Анита айласы куруп. – Сен өтө эле көп сүйлөйсүң. Андан көрө сорпонду ич, антпесе муздап калат.

Даник тил алып, тарелкага үңүлдү, бирок көзү начар көргөнү менен, көптү байкаган чоң энеси Анитаны теше тиктеди. Ал да отундун үстүнөн табылган жаныбарлар жөнүндө угуп, бул окуяга анча түшүнө берген эмес. Анита чоң энесинин көз карашын байкап калды. Ал кызарып кетип, үстөлдөн турду да, өзүнө дагы бир аз шорпо куйганы меш жакка басты. Бирок тамакка табити тартпай калды. Тигилердин көзүнчө эле кичине куюп койду.

Ушунчалык эңсеп күткөн күн бүлгүн болду. Каалаган белегин алганы менен, ал аны кичине да бактылуу кылбады. Тескерисинче, өзүн бактысыз сезип жатты. Кечки тамактан кийин унчукпай идиш жууп, уйкусураган Даниктин бетинен өөп, төшөккө жаткырып, жан кишиге көрүнбөй, үйдөн чыгып кетти. Ал күүгүм киргенде көк тиреген тоолор менен жалгыз калып, түркүн ойлорго жетеленгенди жактырчу.

Бүгүнкү кеч такыр башкача. Булактын шылдыры, чегирткелердин үнү, ал тургай, коңгуроолордун анда-

санда чыккан шыңгыр үнү кулакка башкача угулуп турду. Кечки мунарык каптаган талаалар да бүгүн негедир жетимсиреп, коркунучтуу көрүнөт. Анита эч нерсе жөнүндө ойлонгусу келген жок, ойлонсо эле, көз алдына тепселенген ат жана өзү урушуп койгондо көздөрүнүн оту өчө түшкөн Даник эсине түшөт.

«Мындан ары эч качан өзүм менен өзүм кала албайм го, – деп, Анита үйгө бет алды. – Менин кайгымды тең бөлүшкөн адам болсочу! Балким, ошондо жеңилдей түшөөр белем. Апакем тирүү болсо кана! Эх, эмне үчүн, эмне үчүн колум барды экен?»

16 – бап

ЫЙСА ТЕҢИРДИН ТУУЛГАН КҮНҮ

Байкалбай эле жай күзгө, күз кышка кезек берди. Даник күн санап чоңоюп жатты. Быйыл ал балдар бакчасына кирди. Бурни баласын балдар бакчасынан үйүнө жеткирген эки өспүрүмгө күнүнө бир франктан төлөп берчү.

Кайрадан Ыйса Теңирдин туулган күнү келип жетти. Быйыл кышкысын кар калың жаады. Кичинекей агын суунун да шылдыры угулбай, муз каптап калыптыр. Анита мектепке, Даник балдар бакчасына чана менен барышчу. Эртең менен дайыма караңгы эле, асманда жылдыздар жымындашат. Үйгө келе жатканда, күн жаркырап тийгендиктен, кардын бети асыл таштардай күнгө чагылышат.

Ыйса Теңирдин туулган күнү Даник үчүн өзгөчө майрам, анткени анын өмүрүндөгү эң маанилүү окуялардын бардыгы дал ушул күнү болуп өткөн. Майрамдын алдында апасы көз жумган. Даник аны көрбөй калганы менен, атасынын жүзүндөгү кайгыны байкап, Анита менен өзүнө карата өзгөчө бир мээримин сезе турган. Энелик сүйүүнү болсо чоң энеси менен Анитадан алчу. Ал чоң энеси Библиядан асман жөнүндө окуп калганда гана апасын эстечү. Дубалдагы сүрөттү карап, мезгил жеткенде алтын дарбазалардан өтүп, Анитанын жүзүнө ушунчалык окшошуп кеткен мээримдүү жүз менен кездешээрин ойлочу. Тээ асманда

аны апасы күтүп жатат жана анын алдынан тосуп чыгат.

Ошондой эле бул күн анын туулган күнү эле. Быйыл ал алтыга толот. Алтыга чыksam эмне болот деп көп ойлочу. Майрамдык таңда башкача бала болуп ойгономго дечү. Ошондуктан жылуу, бирок азырынча караңгы

бөлмөсүндө ойгонуп, эч нерсе деле өзгөрбөгөнүн көрүп, бир аз нааразы болгонсуду: кечээкиге салыштырмалуу бою деле өспөптүр, күчтүү деле болуп кетпептир. Анан бүгүн сыйынуу үйүнө барып, чоң балатыны көрөөрүн жана чоң энеси туулган күнүнө арнап, өзгөчө торт бышырып койгонун эстеди. Бул ойлор кыялын дегдетип, нааразыланганын деле унутуп калды.

Ошондой эле Даник мышыгынын туулган күнүндө да ушул күн деп эсептечү. Чын-чынына келгенде, Даниктин байпагына кирип жатып алган мезгилде ага эки жумадай болуп калган. Бирок Даник бул жөнүндө баш оорутуп отурчу эмес. Ал үчүн мышыгы Ыйса Теңир төрөлгөн күнкү таңда жашоосун баштаган. Ал Аяз атанын чанасынан түз эле анын байпагына түшүп калган. Ошон үчүн Анита айылдагы дүкөндөн кызыл бантик сатып келип, мышыктын мойнуна байлап кой-

ду. Мышык татынакай көрүнүп калганы менен, бантик аны жүдөтүп жатты. Бүгүн ага көңүл бургандардын баарын тытып алгысы келет.

Бирок эң негизгиси, бүгүн Ыйса Теңирдин туулган күнү эмеспи. Даник бул тууралуу көп сүйлөбөгөнү менен, көп ойлоно турган. Ыйса Теңирдин туулган күнүндө төрөлдүм деген ой аны эмнегедир бактылуу кылчу.

Ал тизесин кучактап, чоң энесинин жүзүнө үңүлүп:

– Мен Ыйса Теңирдин туулган күнүнө эмне белек кылсам болот? – деп сурады.

– Өзүңдү белек кылсаң болот, – деди түймөсүн токтото туруп. – Ошондой эле сени жакшы, тил алчаак кылып тарбиялашын өтүн. Бул Аны аябай кубандырат.

Ошондуктан ал бүгүн өзү менен бир күндө төрөлгөн Наристеге жагыш үчүн, боорукер жана тил алчаак болууга аракеттенди. Анын сүйүүсүнүн чеги жок эле. Ал чоң энесинин түймөсүн салган кутусун оңдошту. Анитага болсо идиштерди кургатып сүртүүгө жардамдашты. Түштөн кийин ал мал сарайга барып, ар бир уйдун кулагына майрамдык каалоолорун шыбырап чыкты. Күн батканда сыйынууда чөгөлөп шыбырады:

«Кичинекей Наристе Ыйса! Бүгүн мен Сага кубанычтуу туулган күн белек кылдым го деп ойлойм».

Боорукер балдар дайыма кубанып жүргөн сыяктуу, Даниктин да туулган күнү кубанычтуу өттү. Кеч кирип, кийинип алып, сыйынуу үйүнө барчу мезгил жеткенде, анын жүрөгү кубанычка мелт-калт толгондуктан, дагы бир тамчы тамса, жарылып кетчүдөй сезилет. Даник чанага атасы менен Анитанын ортосунда отурду, алар сыйынуу үйүнө бет алышты.

Муздак аба Даниктин мурдун кытыгылайт. Ай то-
лоюн деп калыптыр, ак карлуу тоолор күмүш нурга
бөлөнөт. Токойдогу бак-дарактын баары ак тон жамы-
ныптыр. Жанынан чана өтүп кеткенде, ылдыйкы
бутактары серпилип, Даникке ак бубак чачылып жат-
ты. Аттардын такасынын такылдаганы музыкадай
угулат. Анита кучактап отуруп алганынан, Даник өзүн
жылуу жана бактылуу сезип баратты.

Токойдон чыгып, кичинекей көпүрөдөн өтүштү да,
уйкудагы талааларды аралашты. Алдыда көптөгөн
шамдардын мала кызыл нуруна бөлөнгөн Кудайдын
үйү көрүнөт. Эшик-терезелерден жарык төгүлөт, босо-
годо айылдын тургундары бири-бири менен учура-
шууда. Атасы аны ичкери көтөрүп кирип, башталгыч
класстын балдары менен биринчи катарга отургуз-
ганда, Даник кубанычтан селейип калды. Отузга
жакын кызыл жүздүү бөбөк чоң балатыны ооздорун
ачып карашат. Мындан үч эле күн мурун ал балаты
кар жамынып, Даниктердин үйүнөн анча алыс эмес
жерде өсүп турган. Эми ага илинген оюнчуктар жал-
тылдап, апельсин, момпосуй, атайын бышырылган
аюу сымак тоочтор менен кооздолуптур. Даник асты-
да отурганы үчүн өзүн бактылуу сезип жатты. Бул
жактан бардыгы жакшы көрүнөт.

Чоңураак балдар жаңы забур ырдап беришти. Бул
Мириамдын кулакка угумдуу, бирок кичине кайгылуу
бешик ыры эле. Ал тизесинде уктап жаткан Наристеге
ырдап жаткан. Анита да башкаларга кошулуп ырда-
ганы менен, ой-кыялы баягы колунда Даникти кармап
турган Ыйса Теңирдин туулган күнүнө чабыттап кет-
ти. Бардыгы анын төрөлүшүн күтүп, ал жарык дүй-

нөгө келгенде, убараланып тегерегинде жүрүштү эле, ал эми кичинекей Куткаруучуга эч ким эшигин да ачкан эмес. Мейманканадан орун табылбаган соң, Аны акырга жаткырышкан.

Ыр ырдалып бүтүп, чоңураак балдар өзүлөрүнүн ордуна келип отурушуп, кичинекейлер алдыга чыгышты. Даник бир аз артта калды, анткени таяк менен башкаларды кууп жете алган жок. Бирок ал өзүнүн ордуна келип отургуча күтүп турушту, Даник жаркыраган жүзү менен бери бурулду. Ырдап жатканда Даник балатынын чокусундагы чоң жылдыздан көзүн алган жок. Ал жылдыздын төмөнүрөөк жагында илинген аюу сымак токочторго чагылышканын карап жатты. Ырдаганды да унутуп коюп, мага кайсы аюу токоч тиет болду экен деп ойлоп жатты. Туу чокусунда илингени көзүнө күлүмсүрөп тургандай сезилди. Наабайчы жаңылып калып, оозун катуу боёп жиберсе керек. Даник ушул мамалак мага тийсе деп эңсеп, аны карап, жылмайып койду.

Бөбөктөр балатыдан көздөрүн албай, артына кылчактап, орундарына жөнөштү. Ушул маалда улгайып калган пастор алдыга чыкты. Ал кырк беш жылдан бери ушул айылда пастор болуп келаткандыктан, бардыгы аны жакшы көрүшөт. Жылдар далысын бүкчүйткөнүнө карабай, тоолорду кыдырып, ысык-суукка чыдап, койлорун кайтарчу. Сакалы аппак болгондуктан, Даник аны Аяз ата менен чаташтырып, эмне үчүн кызыл чапан эмес, кара костюм кийип турганына таң калды.

Жыйындын пастору отурган адамдарга көз жүгүртү, ал ар бирин атынан билет, бардыгын аябай сүйөт.

Ал өтө эле улгайып калган. Балким, бул анын Ыйса Теңирдин туулган күнүнө карата айткан акыркы сөзү чыгаар. Ал Кудайдан келгендердин жүрөгүндө көпкө сакталып калчу сөз бер деп сурап сыйынды. Анита көңүл кош гана укту. Бул окуяны ал беш колундай билчү. Бирок карыя күтүлбөгөн жерден Ыйса Теңирдин туулган күнү сайын Анитанын жанына жай бербеген сөздөрдү айтты: «Ага эч жерден орун табылган жок». Ал ушул сөздөрдү үч ирет кайталады, улам кайталаган сайын, Анитага алар улам кайгылуураак сезилип жатты. Ал кандай гана кубаныч менен эшигин ачып берээр эле!

– Бирок, – деп сөзүн улады пастор, – Куткаруучубуз бүгүн да жабык эшиктердин алдында турат. Дагы канчалаган жүрөктөрдөн өзүнө орун таппай жүрөт. Ал мындай дейт: «Мына, эшиктин алдында туруп, эшикти тыкылдатып жатам. Ким Менин үнүмдү угуп, эшигин ачса, Мен аныкына киремин». Бүгүн сен эмне кылмакчысың? Ыйсаны киргизүү үчүн эшигинди ачып бересиңби? Же Аны каалганын сыртында калтырасыңбы? «Сеникинен Ага орун табылган жокпу?» деген кайгылуу сөздөр сага тиешелүү болуп калып жүрбөсүн?

«Мен да Анын жүрөгүмө киришин каалайм, – деп ойлонду Анита. – Кызык, мунун баары эмнени түшүндүрөт болду экен? Пасторубуз Аны жүрөгүбүзгө киришин өтүнсөк болот деп айтты. Кызык, мен да ушинтип сурасам болор бекен?»

Анитага бул жакшы ойдой сезилди. Анан башкалар кандай ойдо болду экен дегенчелик кылып, тегерегинде тургандарга көз кырын салды. Ушул маалда Луканы

байкады. Лука башка тарапта апасы, Мириам эжеси менен отуруптур. Аны көрөөрү менен, жүрөгүндө Луканы жек көрүп турганы үчүн Куткаруучуну жүрөгүнө чакыра албашын түшүндү. Албетте, Куткаруучу ачууга толгон, кечиримсиз жүрөктө жашай албайт. Демек, Луканы кечирип, боорукер болууга же Куткаруучуну эшиктин алдында калтырууга туура келет. Ал азырынча кечиргиси да, боорукер болгусу да келбеди.

Лука жасаган атты сындырып, аны баш байгеден куру калтырганы да Анитанын жүрөгүн өйүп турду. Ал эмдигиче муну мышыктан көрүп жүргөндүр. Эгер Ыйса Теңирди жүрөгүнө кабыл алса, анда сөзсүз түрдө Лукадан кечирим сурашы керек, бирок ал кечирим суроону каалабайт. Ошентип, Кудайдын сөзү айтылып бүттү. Өзүнүн ойлору менен алек болуп жатып, Анитанын эсинде эч нерсе калган жок. Ушунчалык ойго батып кеткендиктен, алдыга чыгып, балатыдан таттуу аюуну алыш үчүн, Даник аны чыканагы менен түртүп, жаңсап көрсөтүүгө аргасыз болду.

Залдын ичи ызы-чууга, күбүр-шыбырга толуп кетти. Балдар жоон тобу менен балатыга бет алышты. Отунчу Пиллет аюуларды балатыдан алып, бирден таратып жатат. Даниктин кезеги келгенде, ал тээ балатынын чокусундагы жылмайып турган аюунун көрсөттү.

– Суранамын, мага тээтигинисин алып бериңизчи, – деди, – тээ тетиги, өйдө жагында илингенин. Мен ошону аябай алгым келип жатат.

Майрамдын урматына жана майып болгон балага боору ачыгандыктан, отунчу шаты көтөрүп келип, балдарды нарыраак тургула деп, эптеп жогору чыгып, Даник каалаган аюуну алып берди.

Даник жылмайган аюусун бооруна бекем кысып, жымыңдаган жылдыздарды, жылтылдаган карды аралап, үйүнө кетип бара жатты.

Кызара бышкан аюусуна улам-улам карап, өзү да кубана жылмаят. Аюу менен Даниктин башка жан киши билбеген өзүнчө бир майрамдык сыры бардай.

17 – бап

«МЕН АЗЫР ЭШИКТИН АЛДЫНДА ТУРУП, ЭШИКТИ ТЫКЫЛДАТЫП ЖАТАМ»

Ошентип, Ыйса Теңирдин туулган күнү да өтүп кетти. Даник керебетинде таттуу уктап жатат, атасы мал сарайга кетти, Анита менен чоң энеси жылуу мештин жанында отурушат. Чоң энеси неберелерине арнап, ак жүндөн байпак токууда, Анита болсо этек жапкычын жамашы керек эле. Бирок ал небак колунан түшүп, жерде жатат. Анита жаагын таянып, бир чекитке телмире тиктеп отурат.

Чоң энеси капыстан:

– Анита, Ыйса Теңирдин туулган күнүн жакшы өткөрдүңбү? – деп сурап калды.

– Жакшы, рахмат, – деди Анита ойлонбой туруп. Ушинтип жооп берүү керектигин билет эмеспи. Анан кайра күтүүсүз жерден:

– Чоң эне, Библияда Ыйса биздин жүрөгүбүздү тыкылдатып турат деп жазылган го, муну кандайча түшүнсө болот? – деп сурады.

Чоң энеси Анитанын сөздөрүнүн артында жөн эле кызыгуу жатпаганын сезип, түймөсүн четке койду.

– Бул Теңирибиз сенин жашооң канчалык жаман иштерге, жаман ойлорго толуп кеткендигин көрүп турат дегенди билдирет, – деп баштады. – Ал жерге түшүп келип, сенин жаман иштериңди, жаман ойлоруңду Өзүнүн мойнуна алып, айкашкан жыгачта өлгөн.

Анан сенин жашооңо кирип, жүрөгүңдө жашоо үчүн кайра тирилип кеткен. Ал сени жаман ойлорундан арылтып, жүрөгүңдү Өзүнүн жакшы ниеттерине толтургусу келет. Муну дагы бир нерсе менен салыштырууга болот: кимдир бирөө караңгы, кир жана чаң баскан үйдүн эшигин тыкылдатып, үй ээсине минтип айтат: «Эгер сен мени ичкери киргизсең, чаңын сүртүп, чачылганын жыйнап, караңгыны кууп, үйүңдү жакшынакай жана жарык кылып беремин». Бирок эсинде болсун, Теңир эч качан эшигинди күч менен түртүп кирбейт. Ал үйгө киргизишинди гана суранат. Ыйса жүрөгүңдү тыкылдатып турат деген сөздөр мына ушуну билдирет. Эми сен: «Ооба, мен Сага муктажмын, Ыйса. Сен менин жүрөгүмө кирип, жашоомду өзгөртүшүңдү каалайм» дешиң керек. Ушинтип, Ыйса Теңирдин кириши үчүн жүрөгүңдүн эшигин ачып берген болосуң.

Анита чоң энесин телмире тиктеди. Көпкө ойлонуп, анан отургучун жакыныраак жылдырып, тизесине чыканагын таяп, чоң энесинен:

– Чоң эне, эгер бирөөнү жек көрүп жатсаң, Ыйсаны жүрөгүңө чакыра албайсың да? – деп сурады.

– Эгер сен кимдир бирөөнү жек көрүп жатсаң, анда бул Ыйса Теңир жүрөгүңө киришине муктаж экениңди билдирет. Бөлмө канчалык караңгы болсо, ал ошончолук жарыкка муктаж, – деп жооп берди чоң энеси.

Анита:

– Бирок мен Луканы жек көрбөй коё албайм, – деди акырын.

– Мен сага ишенем, – деди чоң энеси. – Эч ким өз күчү менен өзүңдөгү жаман ойлордон арыла албайт.

Буга эч кандай аракетин да жардам бербейт. Анита, сен эртең караңгы бөлмөгө кирдин дейли, анан пардолорун тартпай туруп, караңгыны кубалайсыңбы? Караңгыны айдаганга да күч кетирип отурасыңбы?

– Албетте, жок, – деди Анита.

– Анан кантип караңгыдан арыласың?

– Жөн эле, пардону ачсам, үйгө жарык кирет.

– Караңгы кайда кетет?

– Билбейм. Күн тийгенде жоголуп кетет.

– Ыйса Теңирди жүрөгүңө чакырганда да так эле ушундай болот, – деп түшүндүрдү чоң энеси.

– Ал сүйүү экен. Эгер сүйүү жүрөгүңө кирсе, караңгы жарыкка орун бергендей, жек көрүү, өзүмчүлдүк, башкаларды сүйбөстүк сүйүүгө орун бошотуп берет. Караңгыны өзүм кууп чыгам дегениң акылсыздык. Бул караңгы бөлмөдө көлөкөлөрдү кубалаган менен барабар. Бул жөн эле убакытты текке кетирүү.

Анита буга эч нерсе дей албады. Бир чекитти тиктеген калыбынан жазган жок. Анан этек жапкычын алып, унчукпай ишин улантты. Көп өтпөй ордуна туруп, чоң энесине бейпил түн каалап, бетинен өөп, өзү уктаган бөлмөсүнө кетти.

Бирок ойлору тынчтык бербей, нары-бери оонактап, далайга чейин уктай алган жок. «Ооба, – деп мойнуна алды, – эгер Ыйсаны жүрөгүмө чакыра турган болсом, анда Лука менен элдешүүм керек. А мен муну каалабайм! Анткени атын мен сындырганымды да мойнума алышым керек болот. Мен эч качан, эч качан муну айта албайм! Демек, эшиктин тыкылдаганын унутушум зарыл. Бирок өзүмдү аябагандай оңтойсуз сезип жатам. Мен кандай гана бактысызмын».

Ыйсанын эшикти тыкылдатканын угуп, бирок Ага эшигин ачпай койгон адам өзүнүн бактысынан жашырынганга тете экенин Анита азырынча билчү эмес. Ал бардыгын унутуп койгондо бакты-таалайымды өзүм эле таап аламын деп ойлочу. Ошондуктан жылуу жаздыгын наркы бетине оодарды да, уктап кеткиче, көк чөптө так секирип ойноп жаткан улактарды санап кирди.

Түшүндө жарыгы өчкөн, эшиги бек жабылган караңгы үйдү көрдү. Түн бир оокум, Кимдир бирөө кар кечип, ошол үйгө бара жатат. Анита Анын жолдо катар чубалжыган издерин көрдү. Жолоочу эшикти тыкылдатты. Ал узакка чейин чыдамдуулук менен тыкылдата берди, бирок эч ким эшик ачкан жок. Ал эшиктин туткасын издегени менен, таба алган жок, анткени эшиктин туткасы жок болчу. Шамал озондоп улуп, асмандагы түрмөктөлгөн булуттарды айдап баратат. Ал ушунчалык узакка тыкылдатканынан улам, Анита ойгонуп кетти. Бирок эч ким эшик ачкан жок, терезеден да жарык көрүнбөдү.

«Балким, ичинде эч ким жоктур», – деп ойлоду Анита. Анткени менен ичинде кимдир бирөө бар экенин жана ал эшикти ачкысы келбей койгонун жүрөгү менен сезгенсиди.

Анита төшөктөн турганда, аны оор жүк басып тургандай болду. Көңүлү чөккөн Анита кийинип алып, эртең мененки тамагын ичүү үчүн аш бөлмөгө кирди. Астында кымгуут түшүп жатышыптыр: Даник мышыгын жоготуп алып, аны тапмайынча тамак ичпеймин деп чатак салууда. Тынчсыздануу менен: – Белоснежка мени дайыма ойготчу эле, – деп түшүндүрүүдө. – Мага келип, мен ойгонмоюнча мыёолоп отура берет. Кечээ

кечинде мен уктаардын алдында чыгып кеткен боюнча келген жок.

Даниктин кайгысын көрүп, бооруң ачыйт. Бардыгы мышыкты издеп жөнөштү. Атасы мал сарайын тегеренип чыкты, чоң энеси аш бөлмөсүнүн бүт бардык булуң-бурчун тинтти. Даниктин да карабаган жери калган жок. Анита жогорку кабатка көтөрүлүп, уктоочу бөлмөлөрдүн баарынан издеди.

Тилекке каршы, мышыкты эч жерден таба алышпады. Атасы акыркы жолу анын аста кар кечип сарайга баратканын көзү чалган экен. Андан кийин эч ким көргөн эмес экен.

Бүгүн бактысыз күн болду. Түшкү тамак учурунда Даник чыдамын жоготуп, мышыгым, балким, ачка жүргөндүр деп, ал да тамак ичпей турган болду. Көз жашы мөлт-мөлт этип тамакка тамып, эч кимдин сооротууга кудурети жетпеди. Атасы менен чоң энеси да мышыктын жоголуп кеткенине абдан бушайман болгондой.

– Даник, ал кайрылып келет, – деди атасы акырын. – Бүгүн жөн эле жашынып калгандыр.

Эмнегедир күндүн көзү да көрүнбөйт. Самсаалаган булуттар тоолорду чулгап алган. Кар сампарлап жаап жатат. Түнкүсүн тоңуп, эртең көк жылгаяк болуп калат окшойт.

Атасы тумагын баса кийип, чоң чанасын алып, отун терип келгени токойго жөнөдү. Чоң энеси мештин жанындагы креслодо отурган калыбында үргүлөп кетти. Даник Анитага жакын келип, ага ыктай, көзүнө тике карап:

– Анита, – деди, – менин уйкум келди.

– Кандайча? – деп таң калды Анита. – Азырынча

али эрте эмеспи, мына, жаңыдан күүгүм кире баштады, сен болсо кечки тамагыңды да иче элексиң.

Эмне экен, – деди Даник, – менин уйкум келди, Анита. Менин жаткым келип жатат, анткени сыйынышым керек.

Анита күлүп жиберди.

– Ии, көрсө, сен сыйыныш үчүн жаткың келген тура, – деди. – Сен азыр деле сыйынып алып, анан тамак ичип бүткөндөн кийин, күндөгүдөй эле өз убагында жатсаң болот.

Даник ак саргыл чачтуу башын чайкады.

– Жок, мен түнкү көйнөгүмдү кийип, чындап сыйынгым келет. Анита, суранам, мени төшөгүмө жаткырып койчу.

Анита:

– Мейли, – деп макул болуп, аны чечинте баштады.

– Билесиңби, Даник, – деди кайра, – түнкү көйнөгүңдү киесиңби же жокпу, бул эч кандай мааниге ээ эмес. Кандай гана кийим кийип турбагың, Кудай сени угат.

Анита аны өөп койду, ал өтө эле кейип алгандай, оозунун четтери диртилдеп турат. Даник өзүнүн түнкү ак көйнөгүн кийген соң, мышыгы үчүн тизелеп сыйына баштады.

«Сүйүктүү Кудайым, суранамын, мышыгыма батаңды бере көр. Суранамын, аны издеп таап, үйгө тезирээк алып келчи. Сууктан, ачкачылыктан жана коркунучтан сактачы. Бүгүн үйгө келчү жолун да көрсөтүп берчи. Суранамын, сүйүктүү Кудайым. Оомийин».

– Башкалар үчүн сыйыңгың келбейби? – деп таң калды Анита.

– Жок, – деди Даник, шаша-буша өйдө туруп. – Жок, бүгүн сыйынбайм. Бүгүн кечинде Кудай мышыгымдан башка кимдир бирөө жөнүндө ойлонушун каалабайм.

Бир саамга ойлоно калып, анан минтип кошумчалап койдү:

– Ананыраак башкалар үчүн өзүң сыйынып койсоң болот.

Мышыгын Асмандагы Атанын сүйүүгө толгон колдоруна тапшырган соң, жүрөгү тынчтана түшүп, колуна башын коюп, керебетине жайланышып жатты.

Анан кайра көзүн ачып, уйкулуу үнү менен:

– Анита!- деп чакырды.

– Ии, – деди Анита.

– Анита, мышыгым келип калса, мени ойготуп койчу, макулбу?

– Ким келсе дейсиң?

– Албетте, мышыгым да, – деп, Даниктин көзү илинип кетти.

Анита бушайман болуп, бөлмөдө нары-бери басып жүрөт. Эки бети албырып, деми кыстыккандай сезилет. Балконду ачып, сыртка чыкты. Кар токтоп калыптыр. Батыштан соккон шамал булуттарды кубалап, улуп, талаада жаткан карды сапырып учурат. Бирок анча деле суук эмес. Тескерисинче, ал Анитанын чоктой кызарган эки бетин сергиткенсийт. Анита дарыя жакка басып келсемби деп ойлоду. Мүмкүн, мышыгын да таап алаар. Ал чапанын жамынып, сыртка чыкты.

Ай толуп турган кези. Айдын нуру теребелди жарык нурга бөлөйт, анын жарыгына китеп окуса да болчудай. Анита дөбөгө жеткенде, артына кылчайды эле, өзүнүн

кардагы издерин көрдү. Алар баягы түшүндө көргөн Жолоочунун издерине куюп койгондой окшош экен. Бирок ал издер алда-канча алыска созулуп жаткан болчу. Жалгыз Жолоочу кичинекей, караңгы үйгө жетиш үчүн, бүтүндөй жер жүзүн айланып чыккандай.

18 – бап

ЖҮРӨКТҮН АЧЫК ЭШИКТЕРИ

Анита улам-улам алыстап кете берип, дарыянын эки жээгин бириктирген көпүрөгө келип жетти. Көпүрөнүн кармагычтарына муз тоңуп, суунун агымы тынчып калгандай. Муздун калың катмарынын астынан угулаар-угулмаксан болгон суунун шылдыр үнү гана агымдын тирүү экенин кабарлап тургандай.

Үстүндө болсо жымжырттык өкүм сүрөт. Шамал токтоп, аяз күчүнө кире баштады. Кичинекей көпүрөнүн бети тим эле көк жылгаяк. Анита өзүнүн ойлору менен алек болуп жатып, кардын астындагы музду байкаган жок. Капыстан тайгаланып кетип, кыйкырып кулап түштү. Катуу оорудан көздөрү мунарыктап, бир мүнөтчө карда кыймылсыз жатты. Анан кайра турайын деп аракеттенди эле, буту ооруганынан кыйкырып жиберип, кайра жыгылды: ал бутун кайрып алгандыктан, ошол бутуна таяна албай жаткан. Анита бутунун оорусунан чочулады. Ал алыскы тоолуу аймакта азыр өзү жапжалгыз. Бул жолдон ушундай кечте ким өтөт дейсиң.

Уламдан улам суук түшө берди. Эгер баш калкалаар жай таппаса, тоңуп калаары бышык. Бир маалда ал мындан бир аз өйдөрөөк жакта, жолдун тиги бурулушунда токой кыйган жаш жумушчу аялы менен жашаарын эстеди. Эптеп алардын эшигине сойлоп жетсе, чана менен үйүнө жеткирип коюшаар. Жол алыс деле эмес, азыр жолго чыкпаса болбойт.

Анита шишип кеткен оорулуу бутун сүйрөп, араңдан зорго кар менен сойлоп жөнөдү. Кыймылдаган сайын көзүнө от чагылышат, бир аздан соң, таптакыр шайы ооп калды: алсыз колдору карга батып, көздөрү жашылданат. Деги үйгө жете алат болду бекен?

Бурулушка келгенде үйдүн караанын көрүп, жеңилдей түшкөнсүдү. Аз эле калыптыр. Анита терезедеги жарыкты да байкады. Бирок алдан тайып калган эле. Ал күрткүгө отуруп, кичине эс алсамбы деди эле, суукка чыдабай, жолун улаганга туура келди. Кадам сайын максатына жакындап баратат. Үйдүн эшигине жеткенче, арадан бир канча саат өтүп кеткенсиди.

Анита кимдир бирөө баш багып, тепкичтен өйдө чыкканга жардам береттир деп үмүттөнө, анча катуу эмес үн салды, тилекке каршы, эч ким чыккан жок. Өзү эптеп тырмышып чыкты да, күчү кетип, босогого кулады. Жеңилдегендей үшкүрүнө колун созуп, эшикти тыкылдатты. Эч ким жооп бербеди. Кичинекей үй тегерегиндеги түнт токойдой болуп жымжырт. Анита колун көтөрүп, мурдагыдан катуураак тыкылдатты. Жооп жок. Кичинекей үйдөн кыбыр

эткен бир да жандын дабышы угулбайт. Анита жүрөгү түшүп, эптеп бир бутуна таянып ордуна турду да, болгон күчү менен муштумдары талыгыча эшикти койгулады. Болгон күчү менен кыйкырып, эшиктин туткасын жулкулдатты.

Ошондо гана болгон окуяны түшүнгөндөй, босогого кулап, солуктап ыйлады. Үй ээн, эшик бек экен. Ууруларды коркутуш үчүн эле жарыкты жандырып кетиштир. Үйдө эч ким жок тура. Бир паста Анитанын үрөйү учуп кетти. Ал ушул тоолордо чоңоюп, карда тоңуп өлгөн кишилер тууралуу көп уккан. Анан кайра өзүн өзү колго алып, эми эмне кылуум керек деп, сергек ой жүгүртө баштады. Жарыкты күйгүзүп кеткендерине караганда, үй ээлери кечке жуук келип калышаар. Эгер төмөн жактагы өрөөнгө кетишсе, түн бир оокум болгондо кайтышат. Балким, анда кеч болуп калаар. Азыр эле колу-буту муздап баратат. Кичине эс алса, кайра артына сойлоп кете алаар. Бирок кийинки үй мындан өтө алыс, кар күрткүлөрү болсо борпоң, терең. Эмнеси болсо да, бир аз күтө туруп, анан кайра аракеттенип көрөт. Анын бирден бир үмүтү ушул.

Ал карга көмүлүп жаткан өрөөнгө алсыз көз жүгүртү. Оң тарапта токой менен суу, сол тарапта өрөөнгө чейин созулган сан жеткис дөбөлөр. Жапыс тосмолордун, таш дубалдардын, дарбазалардын баарын кар баскан. Анита түшүн эстеди. Анын түшүнө караңгы жымжырт үйгө карай кеткен издер кирген. Ал биринчи ирет шашпай ой жүгүртүп, тыкылдаткан эшикти ачпай коюуда өзүнүн да күнөөсү бар экенин сизди. Анита эшикти бир нече мүнөт какты. Ыйса Теңир болсо айлап-жылдап тыкылдатып келе жатканын билет. Ани-

та үйдүн ээн экенин көрүп, тыкылдатпай калды. Эгер ушул маалда Берфорддордун үй-бүлөсү үйүндө бейкапар отурушсачы? Элестетип көрсөң, алар караңгыда көчө жактан бирөө эшик кагып жатканын угушту дейли, бирок бири-бирине карап: «Кимдир бирөө тыкылдатып жатат, бирок аны киргизбей эле коёлу. Эч нерсени укпаган кишидей болуп, көңүл бурбай коёлу» дешсечи? О, анда Анита аларга кандай гана ачууланмак! Таш боордугу үчүн аларды аябай жек көрмөк. Анткени менен, өзү деле Ыйса Теңирге ушундай мамиле жасабадыбы. Бирок Ал бул кылыгына эч ачууланган жок. Ал дагы эле сүйө берет, антпесе тыкылдатпай калмак. Чоң энеси ушинтип айтпады беле.

Анита ойго сүңгүп кеткендиктен, жалгыздыгын да, коркунучун да унутуп коюптур. Капыстан башын көтөрүп, кулак түрүп калды. Чын эле бир дабыш чыккансыйт. Бул тоодо өскөн ар бир балага жакшы тааныш, жумшак карга сыйгаланып бараткан лыжанын үнү эле. Анан ырдаган баланын үнү угулду. Кимдир бирөө токойду аралап, тоо тараптан келе жатат. Көз ирмемден кийин ал тиги бурулуштан көрүнөт да, анан үйдүн жанынан өтөт. Шуулдаган боюнча кетсе, байкабай да калаар.

Бурулуштан артынан кар сапырып келе жаткан кичинекей караан көрүндү.

Анита тизелеп туруп, эки алаканын оозуна алып келип, болгон күчү менен:

– Жардамга! Токто, мага жардам бер! – деп кыйкырды.

Лыжа тээп келаткан караан шарт бурулуп, токтоп калды. Лыжасын элпек чече салып, үйгө чуркады.

– Эмне болду? – деп, катуу үн менен сурады. – Сен кимсиң? Бир жериңди кокустатып алдыңбы?

Бул Лука экен. Ал тоодогу эски досунукунда конок болуп, эми үйүнө кайтып келе жатыптыр. Айдын шооласында тизелеп турган ким экенин тааныганда, арбак көргөндөй, селейип калды. Анита бул ким деп ойлоп да койгон жок. Ал тирүү адамды көргөнүнө кубанды. Ушул саамда өзүнүн табылганынан жана куткарылганынан башка эч нерсе оюна келбеди. Лука асмандан жиберилген периштедей туюлуп кетти. Ал аны качып кетчүдөй чапанынан кармап:

– О, Лука, – деди калтыраган үнү менен. – Сенин келгениң жакшы болбодубу! Мен бутумду кайрып алып, баса албай жатам. Бердофтор келгиче тоңуп калам го дегем. Лука, сен мени үйүмө жеткирип коё ала-сыңбы? Мен аябай үшүп кеттим.

Лука аны заматта өзүнүн чапанына орой салды. Анан жанына чөк түшө отура калып, тоңуп калган колдорун ушалады.

– Анита, мен сени лыжага учкаштыра албайм го, – деди мээримдүү үн менен. – Сен өтө эле чоңсуң. Бирок беш мүнөттө үйгө жетип, чана менен жылуу жууркан алып келем. Жарым сааттан кийин, үйүңдө болуп каласың.

Луканы күтүүсүз кубаныч ээлеп алды. Кубангандан каткырып күлүп, чуркап кеткиси келди. Анын жүрөгүндөгү каалоосу орундалды. Лука эми Анита үчүн бир нерсе жасай алат! Анита анын жардамына муктаж. Балким, ал бардыгын кечирип, ортодогу чоң таарынычыбызды унуттаар.

Анита чарчаган үн менен:

– Лука, чапансыз үшүбөйсүңбү? – деп, кыйналган үн менен акырын сурады.

Лука муну угаары менен, күрмөсүн да чечип, Анитанын башын жапты. Көйнөгүн деле чечип берет эле, бирок андан пайда жок эмеспи. Өпкө-бооруна өткөн суукту сезгенде, Лука лыжасына чуркады. Муздак абдан терең-терең дем алып, колдору менен өзүн кучактады. Ал сууктан азап чегүүсү менен, кандайдыр бир күнөөсүн актагысы келгендей.

Заматта лыжасын кийип, бурулушту кесип өтүп, октой сызып жөнөдү. Кубаныч анын жүрөгүн ушунчалык жылыткандыктан, аяздуу түндүн ачуу демин да сезбеди.

Чалынып-туруп үйүнө кирип келип, жылаңач колдору менен көгөрүп кеткен мурдун көргөн энесинин жүрөгүн түшүрдү.

Жалгыз калганында, Анита Луканын жылуу чапанына жакшылап оронуп алды. Лука жыйырма мүнөттө келип калат. Ушул жыйырма мүнөттүн ичинде ал көп нерсени ойлонуп, бир чечимге келиши керек.

Баарынан мурда ал куткарылды. Лука өз убагында токойдон чыга калып, жардамга чакырган үнүн укканы жакшы болбодубу. Демек, ал өзүн жапжалгыз калдым деп ойлоп жаткан кезде, Куткаруучу эшигинин алдында кам көрүп турган экен. Ал аны куткарып алуу үчүн, Луканы жибериптир.

Бирок эң негизгиси, ал жабылуу эшиктин маанисин түшүндү. Чынын айтканда, ал жүрөгүнүн эшиктерин ачып бергенден кийин эмне болорун билген жок. Анткени менен бир нерсени жакшы түшүндү: эми ал Куткаруучусун эшиктин сыртында калтыра албайт. Ал

тепкичтин кар баскан тосмосуна башын жөлөп, көзүн жумду.

«Ыйса Теңир, – деп сыйынды Анита, – мен Сага өзүмдүн жүрөгүмдүн эшиктерин ачтым. Эшигимди бекитип алып, Сени көпкө күттүргөнүмдү кечир. Суранамын, эми жүрөгүмө кире көр. Луканы жек көргөнүмдү да кечир. Аны сүйгөнгө жардам бере көр. Эгер ага баягы кичинекей ат жөнүндө айтып беришим керек болсо, Өзүң мага күч берсең экен. Мени куткарып алыш үчүн, Луканы жибергениңе рахмат. Оомийин».

Ошентип, Анитанын жүрөгүнүн эшигинин алдында көпкө күткөн Ыйса Теңир анын күнөөлөрүн кечирип, жаңы адамды жаратуу үчүн, Анитанын жүрөгүнө кирди. Тегеректе ушул көз ирмемде болуп өткөн укмуштуу окуяга күбө болчу бир да жан көрүпбөйт. Анита өзү да өзүнөн эч кандай өзгөрүүнү сезген жок. Бирок ушул түнү Анитанын аты Кудайдын өмүр китебине жазылып, жер бетиндеги дагы бир адам жүрөгүнүн эшиктерин ачып, Куткаруучуга орун бергени үчүн, периштелер кубанып жатышты.

19 – бап

КЕЧИРИМГЕ КАРАТА АЛГАЧКЫ КАДАМ

«Мына эми эң негизги ишти жасадым көрүнөт, – деп ойлоду Анита. – Эми мындан ары эмне болорун да билет окшойм».

Анын жүрөгү дүкүлдөп согууда. Ал өзүнө кайрат берген көк мелжиген тоолорду, асмандагы жымыңдаган жылдыздарды улам-улам карап коёт. Алар кандай улуу, байыркы жана өзгөрүлгүс! Алар менен салыштыра келгенде, өзү да, бүткүл сар-санаалары да ушунчалык кичинекей жана маанисиз. Өтүп кеткен соң, бардык коркунучтары менен түйшүктөрүн унутат. Бирок тоолор ордуна кебелбей тура берет, жылдыздар көктө жымыңдап жана берет.

Бурулуштан кичинекей кара караан көрүндү. Лука чананы сүйрөп, чуркап келе жатат. Үстүнө башка чапан кийиптир. Ал күйүгүп, эч нерсе сүйлөй албады.

– Кеттик, Анита, – деди энтигип, – бутунду сунуп отурсун деп, чоң чана сүйрөп келдим. Кудай буйруса, бир нече мүнөттөн кийин үйдө болуп калабыз.

Ал Анитаны жөлөп тургузганы колун сунду, бирок Анита шашылган жок.

– Токтой турчу, Лука, – деди бачым. Эмнегедир анын үнү дирилдейт. – Үйгө жөнөөрдөн мурда мен сага бир нерсени айтышым керек. Лука, сенин атыңды үстөлдөн мышык эмес эле, мен түртүп жибергенмин.

Бардыгы Даниктин күйүтүнөн болду. Колуңан келсе, мени кечирчи, Лука.

Лука таң калып, аны тиктеген боюнча нес болуп туруп калды. Ошол эле убакта ичинен кудундап сүйүнүп жатты. Анитага ачууланыштын ордуна, жүрөгү жеңилдей түшкөнсүдү. Анита деле өзүнө окшоп, жамандык жазаган тура. Эгер Анитаны кечирсе, ага да кечирүүгө жеңил болоор. Даниктин майып буту менен салыштыра келсе, аттын сынганы болбогон эле нерсе. Ошого карабастан, аларды жакындатып турган нерсе пайда болду. Лука муну айтайын деп, бирок ылайыктуу сөз таппай убараланды. Анан оңтойсуз күлүп жиберип, аста күбүрөдү:

– Эч нерсе эмес, Анита, кейибей эле кой. Андан көрө чанага түш.

Ал Анитаны камкордук менен кымтылап койду да, өзү астына отуруп, тоодон эңкейишке сыйгаланып жөнөштү. Ак бубакка чулганып, Бурнилердин үйүнө жетип келишти. Анита тепкичтен араң чыгып, бир буттап туруп, Лукага кылчайды. Ал чанасын тээп кеткени бурулуп баратыптыр. Анита Ыйса Теңирдин сүйүүсүнө жүрөгүн ачты. Бул анын Лукага да жүрөгүн ачкандыгын билдирет, анткени Куткаруучунун сүйүүсү эч кимди четке какпайт.

– Лука, биздикине кире кет, – деп чакырды. – Кир. Чоң энем мага жардам бергенинди укса, абдан кубанат.

Анита эшикти кеңири ачты, Лука анын артынан үйгө кирди. Анитаны көргөндө, чоң энеси кубанычтан кыйкырып жиберди. Ал үчүн бардыгы тынчсызданып жатышыптыр, атасы бир саат мурун тоого издеп кеткен экен. Чоң энеси Анитаны урушайын деди эле, би-

рок аксап баратканын көрүп, Анитаны диванга чейин жөлөп жеткирди да, муздак компресс даярдаганы кетти.

Бери бурула бергенде, Луканы көрдү. Ал өзүн оңтойсуз сезип, босогодо туруптур. Алар бир саамга тиктеше кетишти. Чоң эненин кары көздөрү балдардын жүзүн ачылып турган китепти окугандай эле окучу. Ал Луканын жүзүнөн ушунчалык өкүнүчтү, жалооруп турганын, назик үмүтүн, мурда болуп көрбөгөн кайратты байкады. Жанына келип, колун ийinine койду да, от жагылган үйгө өткөрүп:

– Кел, жогору өтүп, биз менен тамак ич, – деди мээримдүү үн менен.

Бир аздан кийин эшик кайрадан ачылып, тонуна жабышкан карды күбүп, атасы кирип келди. Анитаны издеп жүрүп, тоодон эки караанды көргөндө, Анита жайында экенин түшүнүп, артка кайтыштыр. Анитанын айтканын уккандан кийин, атасы аны кечкурун үйдөн алыс кеткени үчүн кичине урушумуш болду. Анан өзү да мешке жакын отура кетти. Чоң энеси кызара бышкан нанга май сүйкөп, үстүнө сырдан калың кесип коюп, бир кружкадан какао куйду.

Бардыгы унчукпай тамак жеп жатышты. Бул жымжырттык жанга жагымдуу эле. Токойдун муздак абасынан кийин, мештин ысык табы адамды магдыратат. Луканын көзү ирмелип, араң отурат. Ичинен ушул көз ирмем улана берсе деп тилейт. Бирок жымжырттыкты эшиктин табышмактуу кытыраганы бузду.

– Бул Белоснежка, – деп, Анита ордуна ыргып турду, бирок ооруган буту кайра отурууга мажбур кылды. Ушул убакта чоң энеси менен Лука эшикке жетип калышыптыр.

Белоснежка жаңы туулган чаар ала, көзү ачыла элек баласын оозуна тиштеп, куйругун өйдө көтөрүп, бөлмөгө кирип келди. Тегерегиндегилерди көзгө илбей, мойнун койкойтуп, Даник уктап жаткан бөлмөгө бет алды. Анан жаздыкка секирип чыгып, кымбат баалуу жүгүн уйпаланган ак саргыл баштын тушуна калтырып, кайра эшикке шаша мыёолоду.

– Экинчисин алып келгени кетти, – деп, атасы өткөрүп жиберди.

– Анда эшикти жаппай коё туралы, – деп сунуш кылды чоң энеси, жүн жоолугун далысына тарта.

Ал тизесин жабыш үчүн, Лукадан эликтин иште-тилген терисин алып келишин өтүндү. Эшиктен Белоснежка көрүнгүчө, ушинтип, шамалга урунуп отура беришти.

Чоң энеси:

– Бул акыркысы болоор деп үмүттөнөлү, – деп күбүрөнүп, шамалга урунуп албоо жөнүндө ойлоп, бардыгына орун жетеби деп да санааркады.

Калгандары ооз ачкан жок. Эшикти гана тиктешет. Белоснежка каалаганын жасай берчүдөй. Тигине, кериле басып, босогодон көрүндү. Иши бүткөн сыяктуу. Өзүнө окшош апапакай мышыктын баласын тиштеп алган. Ал балдарын кучактап, Даниктин көкүрөгүнө жайланышып, өмүрү ушундан гана көз каранды болгондой, мыёолоп, балдарын жалап-жуктап кирди.

– Лука, эшикти жапчы, садагасы, – деп өтүндү чоң эне, жеңилдене үшкүрүп. – Ай, Пётр, тигилерге себет даярдасаң ашыкча болбос. Баланы тумчуктуруп коюшпасын.

Атасы мыйыгынан жылмайып койду.

– Апа, муну эртең менен караштырабыз, – деп каршы чыкты. – Бүгүнчө жаткан жеринде кала беришсин. Жаныбарлар алардын ким сүйөөр-сүйбөсүн билишет эмеспи. Даникке эч нерсе деле болбойт.

Ал Белоснежканын бутун Даниктин жаагынан аста алды да, уй сарайды бекитип келгени чыкты. Лука да кетүүгө камынды. Ал чоң энеге жакын келип, коштошкону колун сунуп:

– Мен кетейин, – деди. – Меймандостугуңар үчүн рахмат. Анитанын буту тез эле айыгып кетээрине ишенем.

Чоң энеси Луканын көздөрүнө тике карап, бир саамга колун кысып турду.

– Ооба, убакыт болуп калды. Бирок биздикине келип тур. Дайыма сыйлуу коногубуз болосуң.

Анита Даникке Белоснежка келсе ойготом деген убадасын айткан жок. Чоң энеси макул болбойт го деп ойлоду. Бирок убадасын аткарышы керек. Ал чоң энеси идиш жууганы аш бөлмөгө чыкканда гана Даниктин жанына басып келди.

– Даник, – деп шыбырады, – терден нымшыган саамай чачынан сылап.

Даник терең дем алып, колун төшөктөн чыгарганы менен, ойгонгон жок.

Анита бир аз катуураак:

– Даник, – деп чакырып, аста чымчып койду.

Ал көзүн ачып, уйкулуу көзү менен Анитаны карады.

– Карачы. Даник, мышыгың сага белек алып келиптир, – деди Анита.

Даник көкүрөгүндө үймөлөктөшкөн бирдемелерге тигилди, уйкусурап, өңү же түшү экенин жакшы ажырата албай, таң калууга деле дарманы келбеди.

– Үч келемиш чычкан алып келген тура, – деди акыры.

– Койсоңчу, Даник, – деди Анита, – булар келемиш чычкандар эмес. Үч кичинекей мышык. Аларды уй сарайга тууп, анан сага алып келиптир. Эми алар сеники, Даник. Белоснежканын белеги.

Даник көзүн ирмеди.

– Келээрин билгем, – деп булдуруктады, – Кудайдан да сурагам.

Анита ага эңкейип:

– Мен да бүгүн Ыйса Теңирден жүрөгүмө киришин өтүндүм, – деп шыбырады. – Ал менин жүрөгүмө кирди.

Бул бир кечте угулган эки сыйынуу эле. Бирок Даник эч нерсени уккан жок. Белоснежканын куйругу оозуна кирип калганын да байкабай, таттуу уйкуга кетти.

20 – бап

ТОЛУГУ МЕНЕН ЭЛДЕШҮҮ

Чоң энесинин муздак компресстеринин пайдасы тийип, Анита эртеси күнү ойгонсо, оорусу да, шишиги да басаңдап калыптыр. Бирок дагы эле бутуна таянып баса албайт. Түнкүсүн кар калың жаагандыктан, уй сарайга чейин жол салып, атасына кар күрөшкө туура келди. Сыртка чыгып ойной албайсың. Бирок Анита, Даник, Белоснежка менен анын үч баласы болуп, түк зеригишпеди. Конок бөлмөдө жыргап ойноп жатышты.

Чоң энеси түштөн кийин чөп сарайга барып ойноп келгиле деп сунуш кылды. Даник себеттеги жаңы үй-бүлөнү да ошол жакка алып барды. Ал уяча жасап, самандын үстүндө башы менен тоңкочук атып жүрдү. Анита четкерээк барып, чоң энесинин көлөмдүү Библиясын ачты. Анан барактай баштады. Ал Ыйса Теңирдин жүрөктүн эшигин тыкылдатып жатканы жөнүндөгү пастор окуп берген өзгөчө аятты тапкысы келди. Аны жаттап алсам деген ою бар эле. Көп деле издеп убара болгон жок, анткени бул аяттын Библиянын акыркы китебинде жазылганын уккан. Бир аздан кийин таап алды: Аян китебиндеги үчүнчү баптын жыйырманчы аяты экен. «Мен азыр эшиктин алдында туруп, эшикти тыкылдатып жатам. Ким Менин үнүмдү угуп, эшигин ачса, Мен аныкына кирип, аны менен бирге, ал да Мени менен бирге тамак ичет». Анита бул сөздөрдү жаттап алмайынча кайталай берди. Бир гана «тамак ичет» деген

сөздүн маанисин түшүнбөдү. Биринчи мүмкүнчүлүктөн пайдаланып, чоң энесинен сурап алышы керек.

Даникке көз кырын салып, жаагын таянып, ой жүгүртө баштады. Даниктин тоңочук атканы да бир кызыктай, соо буту тизесинен ийилип, оорукчан буту болсо түз бойдон калууда. Анитанын башында улам бир ой экинчиси менен алмашат. Ал Ыйса Теңирге жүрөгүн ачты. Ал азыр анын жүрөгүндө жашап жатат. Бардыгы чоң энеси айткандай болду. Ал өзү менен кечиримдин жана сүйүүнүн рухун ала келди. Жарык тийгенде көлөкөлөр тарап кеткенсип, жүрөгүндү эзген жаман ойлор өзүнөн өзү эле жоголуп кетти, ошондуктан Луканы кечирүү кыйын болбоду. Эми бул жөнүндө деле ойлонгон жок. Ыйса жүрөгүнө киргенде, анын канчалык деңгээлде өзүмчүл, сүйүүнү билбеген, ишенимсиз жан экенин көрсөттү. Азыр аны башка бир нерсе: «Лука кечирет болду бекен?» деген ой бушайман кылууда. Анита кылмышын мойнуна алганда, Лука анчалык деле ачууланбагандай сезилген. Канткен менен Лука баш байгеге жетпей калбадыбы, ушуга байланыштуу кандайдыр бир чара колдонуу керектигин түшүндү. Тиги Нухтун кемесиндеги жаныбарлар калбады беле. Эгер аларды чогултуп, мугалимине алып барып, болгон чындыкты айтып берсе, Луканын жыгачтан кандай сонун буюмдарды жасаганын көрүп, биринчи болбосо да, балким, башка бир байгени тапшырмак.

Бирок кайра оюнан чочуп кетти. Мугалим ал жөнүндө кандай пикирде калат? Демек, бардыгын өз ордунда калтырып, бул тууралуу ойлонбошу керек. Ушундай чечимге келээри менен, аны Кудай сөзү кызыктырбай, кубаныч да бербей калды. Ал жыгачка минип, нары-

бери термеле атасы уй сааганы келгичекти жылчыктан уйларга тамак берип жатты. Анан уй саап бүткөнчө, акырга отуруп алып, атасы менен сүйлөштү.

Эрте эле караңгы түштү. Балдар тамак ичкени үйгө киришти. Даниктин уктачу маалы келип калды. Алар Даникти жаткыруу үчүн көп убара болушту, анткени чоң энеси мышыктар мал сарайга жатсын десе, Даник алардын баарысын койнуна жаткырып алыптыр. Акыр аягы алар бир бүтүмгө келишти. Алар керебеттин астына жатсын деген чечимди бардыгы тең туура көрүштү. Буга байланыштуу ушунча көп сөз болгондуктан, чоң энеси кирпиктен тартса жыгылайын деп, креслосуна араң жетти.

Анита жанына үстөл коюп отурду. Жаңы эле жайланышып отурганда, эшик тыкылдады. Кайра туруп, эшикти ачууга туура келди. Босогодон уялганынан өзүн кайда коёрун билбей, тартынып турган Луканы көрдү. Жакшынакай эле мамиле жасайын дегени менен, өзүн жоготуп койду. Экөө тең бири-бирин тиктеп, оңтойсуз абалда турушат. Экөө тең экинчиси сөз баштаса экен дейт. Чоң энеси бул жымжырттыкка таңданып, башын өйдө көтөрдү да:

– Кир, Лука, – деди. – Келгениң жакшы болуптур. Анита, дагы бир үстөл алып келип, экөөң тең отургулачы.

Алар тил алып, отура кетишти. Лука Анитанын буту кандай болуп калганын билейин деп келгенин айтып, кайра унчукпай калды. Анита да өзүн жакшыраак сезип калганын айтып, жер тиктеп, унчукпай калды.

– Анита, Лука, – деди чоң энеси капыстан, – ушул чактагы небак эле чечип алсаңар жакшы болмок. Өзүңөрдү

алып жүргөндү үйрөнбөйсүңөрбү. Лука, сен жаман жорук жасадың, бирок атайылап эмес. Көз жаш менен кайгыны жеңилдете албайсың, жоготкон нерсенди кайрый албайсың. Болгон күчүңдү жыйнап, жашоону кайрадан башта. Сен болсо, Анита, кечире билгенди үйрөн. Боорукер болуп, өзүңдү башкалардан артык сезбей жүр.

– Мен өзүмдү башкалардан артык сезбейм, – деди Анита таң кала.

– Жок, сезесиң, – деп жооп берди чоң энеси. – Антпесе, башкаларды оңой эле кечирмесиң.

– Бирок мен аны кечирбедим беле, – деди Анита.

– Тиги тоодончу, кечээ кечинде. Кыйналган деле жокмун, анткени мен да жаман иш жасагам. Ошону мойнума алсам, ал да мени кечиргенин айтты. Лука, туура айтамбы? Экөөбүз тең бирдей күнөөкөрбүз.

– Ооба, – деп бекемдеди Лука, – бирок сенин кылган жамандыгың меникиндей опурталдуу эмес. Мен жыгачтан башка ат жасай алам, бирок Даниктин бутун айыктыруу колумдан келбейт. Анан да бардыгы сени мактай беришет, сени сүйүшөт, мени болсо эч ким жактырбайт.

– Балким, бул сенин жоругунду бардыгы билгендиктен чыгаар, – деди Анита, – ал эми менин эмне кылганым жан кишиге белгисиз! Билесиңби, Лука, бүгүн болгонун болгондой кылып, агайга айтып беришим керектигин ойлодум. Бирок буга кайратым жетпечүдөй сезилет.

Алар ушинтип отуруп алып сүйлөшө беришти, чоң энеси болсо кулак түрүп, аларды угуп отурду. Тигилер андан тарткынчыктабай, сөздөрүн уланта беришти. Бир маалда ал да сөзгө аралашты.

– Анита, сен Луканы кандайча кечирип калдың?- деп сурады. Мындан эки күн мурда эч качан кечире албайм деп айтпадың беле?

– Билесиңби, чоң эне, мен өзүң түшүндүргөндөй кылып, жүрөгүмдүн эшигин ачтым. Анан бардыгы сиз айткандай болду. Ыйса менин жүрөгүмө кирген соң, кечирүү да кыйын эмес экен.

– Мени бул кубандырат, – деди чоң энеси. – Сен жүрөгүңдүн эшигин ачаарың менен дал ушундай болоруна көзүм жеткен. Качан Ыйса Теңир Өзүнүн акыл жеткис сүйүүсү жана кечирими менен жүрөгүңө келип киргенде, жек көрүү, өзүмчүлдүк жана жаман ойлорго орун калбай калат. Күн тийгенде көлөкөлөр жоголгондой, бардыгы өтүп кетет тура. Бирок Ыйсанын сүйүүсү дагы бир нерседен арылтат. Кана, Кудай сөзүн алып келчи, Анита.

Чоң энеси Жакандын биринчи катындагы төртүнчү бапты тапмайынча, Жазууга үңүлүп, китепти шашпай барактады. Анан Анитага он сегизинчи, он тогузунчу аяттарды көрсөтүп:

– Мына бул жерди окучу, – деди.

Анита так, шашпай окуду: «Сүйүүдө коркунуч болбойт, тескерисинче, жеткилең сүйүү коркунучту кууп чыгарат, себеби коркунучта кыйналуу бар. Коркуп жүргөндөрдө сүйүүнүн жеткилендиги жок. Аны сүйөлү, себеби Ал бизди мурун сүйүп алган».

– Ошондой, балдарым, – деди чоң эне. – Жеткилең сүйүү коркунучту сүрүп чыгарат. Теңир биздин жүрөктөрүбүзгө жеткилең сүйүүнү алып киргенде, андай сүйүү жүрөктөгү жек көрүүнү, өзүмчүлдүктү, ошондой эле коркунучту да сүрүп чыгарат. Түшүнсөңөр, биз

Анын бизди сүйөөрүнө чын жүрөгүбүздөн ишенсек, корко турган эч нерсе калбай калат. Эгер Анын бизди сүйөөрүн билсек, жашообуздагы бардык нерселер жакшылыкка айланат.

Анита менен Лука ойго батып кетишкен экен, бири-бирин карап, күлүп жиберишти. Анита ордуна туруп, шкапка келди да, таттуу тоочун – майрамдан алып келген аюусун алып чыкты. Ортосунан тең экиге бөлүп, элдешкенин билдиргендей, бир бөлүгүн Лукага сунду. Экөө жанаша отурушкан. Лука өзүн бактылуу сезип, тоочун чайнап жатат. Анита ойго чөгүп, бир нерсеге бушайман болгондой. Ал эми эмне кылуусу керектигин ачык түшүндү. Бирок андай кылууну каалаган жок!

Көп өтпөй, Лука коштошуп, үйүнө кетти. Ал кеткенден кийин, Анита чоң энесине бейпил түн каалап, уктаганы кетейин деди эле:

– Анита, – деди чоң энеси дагы бир ирет эскертип, – эсиңде болсун, Ыйса жүрөгүңө Кожоюн катары гана кирет. Эми өзүң каалаганды эмес, Ал сага эмне десе, ошону аткарышың керек.

– Макул, чоң эне, – деди Анита бир аз мундуу.

Жогорку кабаттагы өзүнүн бөлмөсүнө барып, чөгөлөп: «Ыйса Теңир, мен сенин айткандарыңды аткаргым келет. Эгер мугалимге бул тууралуу сөзсүз айтып беришим керек болсо, анда мага Өзүң күч берчи, коркпогонду үйрөт», – деп сыйынды.

Анан төшөгүнө жатып, жүрөгү жеңилдеп, көзүн жумаары менен уктап кетти.

21 – бап

АНИТАНЫН ЧЕЧКИНДҮҮЛҮГҮ

Эртеси күнү Анита эрте турду. Терезелер жабык болгондуктан, саат канча болуп калганын болжой албады. Бирок жылт эткен шооланы байкап калды. Ал терезедеги жылчыктан өтүп, узун из калтырып жерге төгүлөт.

«Таң атса керек, – деп ойлоду Анита, – терезелерди ачып, асмандын сулуулугуна суктансамбы?»

Ордунан туруп, терезелерди ачты эле, бөлмөнүн ичи жаркырай түштү. Өрөөндөгү көлөкөлөр эмдигиче тарай элек, бирок тоолордон көтөрүлүп келаткан күндүн нурлары алардын үйүн жарык кылып турат. Кар күнгө чагылышып тургандыктан, тоонун чокуларын карагандан көз уялат. Бөлмөгө түшкөн жарык Анитаны таттуу таңкы сергектикке бөлөдү.

«Так эле чоң энем айткандай экен, – деди ичинен, – өрөөндөгү көлөкөлөрдү айдаш үчүн мындан башка жол жок. Күн тийгенин гана күтүп туруш керек. Анан көлөкөлөрдөн айрылгысы келбеген киши да аларды кармап тура албайт. Жек көрүү, ачуу, кечиримсиздик, мойнуна алуудан коркуу, ушулардын баарысы тең көлөкөлөр. Бирок Ыйсаны жүрөгүңө чакыруу терезени ачкан менен барабар».

Бул ой ушунчалык жагып калгандыктан, кайра жылуу төшөгүнө кирип, туруу убактысы келгиче ойго термелди. Турган соң кийинип, дале бир аз аксап, аш бөлмөгө түшсө, чоң энеси кофе кайнатып жатыптыр.

– Чоң эне, – деди, – мен бүгүн эртең менен мугалимиме жолугуп келишим керек.

– Бутуңчу? – деп сурады чоң энеси.

– Чана менен барам.

– Кайра кантип келмекчисиң?

– Билбейм, эштеп келээрмин. Агайым менен бүгүн сөзсүз түрдө сүйлөшүүм керек. Бул ишти кийинкиге калтырганга болбойт.

– Эмнени кеп кылып жатасыңар? – деп сөзгө аралашты атасы, босогодо өтүгүнүн карын күбүп жатып. Эгер Анита агайына жолугушу керек болсо, анда мени менен барсын. Бүгүн поездге сыр жүктөгөнү барайын дегем. Мугалиминин үйүнө чейин жеткирип коюп, кайра келе жатканда жолдон ала кетем.

Анитанын жүзү жаркырай түштү. Ал эми күтө алган жок. Бул ишти эртеңкиге калтырса, баштагыдай жүрөгүн коркунуч ээлеп алышы мүмкүн.

Чанада атасына жанаша отуруп баратканда, өзгөчө деле кубанычты сезген жок. Анита Нухтун кемесиндеги жыгач жаныбарларды жүз аарчысына ороп, тизесине коюп алыптыр. Ал агайына эмне деп айтаарын көз алдына элестете албайт. Ал аябай ачууланса кантет? Ушундай болушу да мүмкүн.

Атасы капыстан:

– Мугалиминдикине эмнеге барасың? Тапшырма аткарбай зериктиңби? – деп сурады.

Анита анын ийинине ыктап:

– Жок, – деди акырын, – жөн эле бир нерсени айтып беришим керек. Бул жашыруун сыр, ата.

Анан тизгинди кармап бараткан атасынын чоң колдорун өзүнүн кичинекей колу менен кысып койду эле,

бул боорукер жана акылдуу адам кызынын жообуна күлүмсүрөп, башка нерселерди сураштырып отурбады. Анын колу бошочу эмес. Таң эртеден каш карайганга чейин үй-бүлөмдү багайын деп, маңдай терин төгүп дыйканчылык кылып, жер иштетчү. Балдары менен олуттуу сүйлөшүүгө убактысы калбагандыктан, муну чоң энесине тапшырган. Бирок алардын эмне менен жашап жатканын жүздөрүнөн байкап же сөздөрүнөн илип калчу. Ал уй сарайда же отун араалап, жымжырт токойдо болобу, балдарын ойлоп, алар үчүн сыйынчу. Көптөн бери кичинекей кызы да өзүн бактысыз сезип жүргөнүн билген. Ошондой эле кайсы бир окуядан кийин жүрөгү тынчтанып калганын да билчү. Кызынын кайрадан өзүн бактылуу сезгенине сүйүнүп, эч нерсе тууралуу сурабай эле коёюн деп чечти.

Алар агайы жашаган ак тамга жетээр-жеткиче унчукпай жүрүп отурушту. Жайында бул там чынында ак болуп көрүнчү, бирок азыр кардын актыгы менен салыштыра келгенде, киргилт боз өңдөнүп турат.

– Эми түшө гой, – деди атасы, – Кудай буйруса, жарым сааттан кийин алып кеткени келем.

Атасы сапарын улады, Анита жүрөгү катуу дүкүлдөгөн бойдон төтө жол менен үйгө жөнөдү. Тыкылдатканга батына албай, көпкө чейин эшиктин алдында туруп калды. Балким, атасы кайрылып келгиче ушинтип тура берет беле, ким билет, тилекке каршы, агайы аны терезеден көрүп калып, өзү эшик ачты.

– Өт, өтө гой, – деди кичипейилдик менен, мурда көп эле чогуу сабак окуп калган кичинекей бөлмөсүнө өткөрүп.

Ал өзүнүн окуучуларын жакшы көрчү. Каникул уба-

гында аларды сагынып кетчү. Ошондуктан бирөө баш багып калса, аябай кубанаар эле. Анита дароо үстөлгө барып, бет аарчысындагыларды төгүп, Нухтун кемесиндеги жаныбарлардын баарын бир катарга тизип койду.

– Буларды Лука жасаган, – деди чечкиндүүлүк менен, – чын эле жакшы жасалыптырбы?

Агайы үстөлгө жакын келип, кызыгып карай баштады.

– Абдан жакшынакай жасалыптыр, – деди акыры. Лука азамат турбайбы. Ал ушундай кооз буюмдарды жасайт деп ойлогон эмесмин. Эмне үчүн ал конкурска эч нерсе алып келбеди экен?

– Алып келейин эле деген, – деди Анита кайраттанып. – Мен сиз менен ушул тууралуу сүйлөшөйүн дегем. Ал ушунчалык сонун аргымак жасаган, бирок мен аны Лукага көрсөтпөй сындырып салган болчумун. Бирок аябай өкүнүп, эми кеч болсо да, Лукага белек берсеңер болобу деп сураганы келдим.

Мугалим унчукпай карап турду. Анитанын эки бети албырып, жер тиктейт.

– Менин башка белегим жок, – деди акырында. – Өзү деле болгону эки белек эле. Бирөөсүн Пётр, экинчисин өзүң алгансың.

– Анда Лука Пётрга берилген белекти алышы керек. Анткени белек эң мыкты эмгек үчүн берилбеди беле, ал эми Луканын эмгеги Пётрдукунан ашып түшөт.

– Жок, болбойт, – деди агайы. – Мен андай кыла албайм. Пётр белегин ак эмгеги менен тапты. Аны кайра тартып алганыбыз жарабайт. Эгер чын эле Лука белек алышын кааласаң, анда өзүңдүкүн бер. Анткени ал сенин айыбыңдан белек албай калбадыбы, туура айтамбы?

– Ооба, туура, – деп макул болду Анита.

Анан үч мүнөтчө ойлонуп, унчукпай отурду. Ал Швейцариядагы бардык тоолордун көрүнүшү тартылган кооз китепти белекке алган. Ал аны кагазга ороп, тартмага салып койгон, ал Анитанын эң баалуу буюму эле. Албетте, Анита «жок» десе деле болмок. Бирок чоң энеси жеткилең сүйүү тууралуу айтып бербеди беле. Ыйса Теңир Өзүндөгү жеткилең сүйүү менен анын жүрөгүндө жашап жатат жана Ал Анитанын өзү үчүн бирдеме алып калышын каалабайт.

– Мен макулмун, – деди Анита акыры.

– Жакшы эмесе, – деди агайы.

– Сабактар башталганда, китебинди мага алып келип бер. Мен аны бүт класстын алдында Лукага тапшырып, балдарга ал жасаган буюмдарды көрсөтөм.

Анита ичинен буга макул болуп, бирок агайы өзү жөнүндө кандай ойдо калды экен деп, агайын аста карады. Аны аябай жаман кыз деп чечсе керек. Бирок агайынын жылмаюусун көрүп, анын ою өзгөрбөгөндүгүнө ишенип, кош айтышты.

Бош араба тегиз эмес жолдон калдырап кетип бара жатты. Анита да кайра үйүнө бет алды. Тепкичтер менен өйдө чыгып, артына кылчайып токтоп калды. Даник колуна мышыктарын көтөрүп келип, ага жанаша отурду. Алардын бет маңдайында күн тийген кереметтүү өрөөн жайкалып жатат. Анита төмөн жактагы күнгө чагылышкан үйлөрдүн чатырларын, муз алдынан аккан күмүш булактарды карап, өзүнүн колун кармаган Даниктин жылуу колун сезип, көкүрөк кере дем алды.

«Эртең менен эле бүт өрөөнгө көлөкө түшүп турган, – деп ойлонду, – эми бүт жерге күндүн нуру төгү-

лөт». Өзүнүн жүрөгү да так эле ушундай өзгөрүүгө учураганын билди. Ыйса жүрөгүнө кирип, аны сүйүүгө, жарыкка жана кайратка толтурду.

* * *

Лука менен Анита тоого чыгып бара жатышат. Алар буга чейин эч качан сабактан чогуу кайтышчу эмес. Эми бардыгы башкача. Бүгүн Лука үчүн бактылуу күн болду. Агайы балдарга көпкө түшүндүрүп отуруунун ордуна, балдардын каникул маалында жыгачтан жасаган кооз буюмдарын көргөнүн, дагы бир белек тапшырууну туура деп тапканын айтты. Бардыгын таң калтырып, агайы Луканы чакырды да, белекти ага тапшырды. Анита агайы болгон окуяны бүт класска айтып берет го деп күтүп отуруп, эстен танып кала жаздады. Бирок агайынын буга барбасын көргөндө, жүрөгү жеңилдей түштү.

Андан кийин балдардын баары Луканы тегеректеп, жыгачтан жасалган кичинекей жаныбарларга суктанып жатышты. Бети сепкил келген Пётр бардыгынан көбүрөөк суктанды. Ал буюмдар минтип кеч тапшырылбаганда, эч качан баш байгени албаарын чын жүрөгүнөн мойнуна алды. Буга бүт баарысы макул болушту. Анан бардыгы агайдын Лукага белек кылган китебин көргүлөрү келишти.

Кыздар:

– Ой, бул кудум эле Анитаныкындай китеп го? – деп таң калышты.

Анита бул китеп чын эле аныкы экенин Лука аларга айтып жибербесе экен деп, чый-пыйы чыкты. Бирок Лука:

– Чын элеби? – деп, билгизбей, Анитага көз кысып койду.

Эми экөө мектептен жетелешип келе жатышат. Башка балдардын карааны көрүнбөй калганда, Лука Анитага китебин сунду.

– Белек алган жакшы экен, бирок мен муну өзүмө алып кала албайм. Чын айтам, Анита. Бул сенин китебиң, мен аны сенден тартып алгым келбейт, – деди.

Анита башын чайкады.

– Жок, ал сенде калышы керек. Агайыбыз сага бергенден кийин, ал эми сеники, – деди.

– Болуптур, – деди Лука, – анда экөөбүздүкү тең болсун. Экөөбүз бөлүштүрүп алалы. Мисалы, ушул айда мен алсам, эмки айда кайра сен аласың, андан соң кайра мен.

Анитанын жүзү жадырай түштү, анткени ушундай китебим болсо деп тилеп жүрчү.

– Эң сонун, – деди Анита. – Эгер сен ушундай болушун кааласаң, мен макулмун.

Алар ушинтип чечишти: ар бир айдын биринчи күнү түштөн кийин саат беште китептин ээси аны кошунасынын үйүнө алып барып, үстөлдүн үстүнө коюп кетмей болду. Бул туура чечим эле. Анткени алар китепти алмашкан сайын, бакыттын булагы кечирүүдө, бири-бирине жардам берүүдө жана бири-бири менен бөлүшүүдө экенин эстеп турушмак.

– Жүр биякка, тээтиги жоон дөңгөчкө отуруп, сүрөттөрүн көрөлү, – деп сунуш кылды Лука.

Алар дөңгөчтү кардан тазалап, үстүнө отурушту да, китепти тизелерине коюп, барактап киришти. Лука мындайды көрө элек болчу. Ал тоолорду сүйгөндүктөн, ар кандай жол көрсөтүүчү китептерди көп окучу. Ошон үчүн Анитага тоого чыгуунун түрдүү ыкмаларын көрсөтүп берүүдө.

– Мотерхорнго чыгуунун эң сонун жолу ушул, – деди Лука, сөөмөйү менен көрсөтүп. – Ушул жол менен барсам, тоого биринчилерден болуп чыгамын.

Анита жанында бутун салаңдатып отуруп, эгерде эркек бала болсом, Лука менен чогуу тоого чыгат элем деп ойлоду. Алар күндүн нуруна кактанып, таза аба жутуп, ак карлуу тоолордун кучагында далайга отурушту. Экөөлөп сүрөт көргөн сонун экен. Алар убакыт тууралуу таптакыр унутуп коюшуптур. Капыстан алардын жанынан жаш баланын таарынган үнү угулду:

– Анита, чоң энем мага сенин алдыңан тосуп чыгууга уруксат берди. Түшкү тамак небак эле даяр болгон. Мен тамак ичип келе жатам.

Бул Даник эле. Ал тигилердин жанында таягына салмагын салып туруптур. Ал чарчагандыктан, көп баскандыктан кызарып кетиптир. Анита өзүн күнөөкөр сезип, дөңгөчтөн секирип түштү.

– Даник, – деди чочулап, – сага мынча көп басканга болбойт да. Эми үйгө кайра кантип жетесиң? Биз тезирээк кайтышыбыз керек.

Үчөө шашпай, тоого чыгып бара жатышты. Даник таягы менен мынча көп баспагандыктан, таптакыр шайы кетип калыптыр. Ар бир бурулуштан өткөн сайын эжемди көрүп каламбы деп, улам узап кете берген экен. Лука аны аяп, ийинине отургузуп алды, Анита таяктарын көтөрүп алды. Лука Даникти эшиктин алдына чейин көтөрүп барды. Бирок жолдо катар ооз ачышкан жок. Анита менен Луканын ортосунда кандайдыр бир түшүнбөстүк өкүм сүргөнсүйт. Элдешкенине карабастан, экөө тең Даниктин аксап жүргө-

нүн көрүшүп, элдешүү да, кечирим да ага жаңы бут жаратып бере албасын ойлоп бара жатышты. Даник:

– Бутум ооруду, – деп кыңкыстады.

Анита аны тепкичтен өйдө көтөрүп чыкты.

– Мени керебетке жаткырып койчу, Анита, – деди.

Ал көтөрүп барып, керебетине жаткырды да, бардык мышыктарын алып берди. Өзү болсо жанына отура кетти. Атасы иштегени короого чыкты, чоң энеси болсо кечиккени үчүн урушумуш этип, аш бөлмөсүнө басты. Анита анын артынан жөнөдү. Чоң энеси үстөлдүн жанында туруп, сүттүн каймагын калпып алып жатыштыр. Анита ага кол кабыш кыла баштады. Чоң энеси капыстан эле:

– Анита, сага эмне болду? – деп сурады. Эмнеге мынчалык кайгырып алгансың?

Анита унчуккан жок. Акыры чыдабай кетти окшойт:

– Чоң эне! – деп жиберди.

– Эмне болду, кызым?

– Чоң эне, эгер Ыйса менин жүрөгүмө кирсе, Лука жөнүндөгү жаман ойлорумдан арылтып, аны сүйүүгө жардам берет дебедиң беле. Өткөн жумада бардыгы өз жайында болчу. Бирок Даниктин бутунун ооруганын көргөн сайын, мурда ден соолугу кандай чың бала экенин ойлогон сайын, эски ойлорумдун баары кайра келе берет.

– Буга таң калбайм, – деди чоң энеси. – Күн сайын жүрөгүңдү арам жана өзүмчүл ойлор черткилей берет. Алар сенин жүрөгүңө кайтып келүүнү эңсешет. Алар сенин жүрөгүңө кайтып келгиси келет. Алардан өз күчүң менен арылууну ойлобой эле кой. Ыйсадан Өзүнүн сүйүүсү менен алардан бошотушун өтүнүп сура. Качан болбосун, кайда жүрбөгүн Ыйсанын сүйүүсү

жөнүндө ойло. Кудай сөзүнөн Ыйсанын сүйүүсү тууралуу оку. Жүрөгүң ошондой сүйүүгө толуп турса, арам ойлогорго орун калбай калат.

– Кудай сөзүнүн кайсы жеринде Кудайдын сүйүүсү жөнүндө жазылган? – деп сурады Анита.

– Кудай сөзү бүтүндөй сүйүү жөнүндө жазылган, – деди чоң энеси. – Биз азыр, кечкисин Марктын Жакшы Кабарын окуп жатабыз, туура айтамбы? Анын ар бир барагы сүйүүгө сугарылгансып турат. Анын шакирттерине болгон сүйүүсү, душмандарына болгон сүйүүсү, бардык кедей-кембагалдарга, жарды-жалчыларга болгон сүйүүсү, Анын жаш балдарга болгон сүйүүсү. Ыйса жөнүндөгү окуяны кунт коюп окуудан баштагын да, Анын кантип сүйгөнү тууралуу ойло. Эсинде болсун, Ыйса Теңирди өз жүрөгүңө чакырган да, сен дал ушундай сүйүүгө ээ болгонсун.

– Болуптур, – деди Анита оюн жыя албай.

Ичинен болсо: «Кудай буйруса, бүгүнтөн баштап, күн сайын эртең менен ойгоноор замат Ыйсанын сүйүүсү тууралуу бирден окуя окуп турбасам», – деп ойлоду.

22 – бап

МААНИЛҮҮ ЧЕЧИМ

Лука терең ойлорго чөмүлүп, үйүнө бара жатты. Аны Даниктин чарчаңкы кебетеси кайгыга салды. Анитага жеңилирээк болду, анткени ал кетирген күнөөсүн оңдоп кетти. Ал эми Луканыкы такыр башкача болуп жатпайбы. Даниктин бутун кайрып бере албайсың да.

«Ал мени эмне үчүн кечирди? Эмне үчүн таптакыр өзгөрүп кетти?» – деп, Лука өзүнө өзү нечен курдай суроо берди. Эң башында тиги өйдө жакта, карда жаткан жеринен таап алганым үчүндүр деп жүргөн, бирок кийин мунун сыры башкада экенин түшүндү. Анита Ыйсага эшик ачканы тууралуу айтып бергени эсинде, чоң энеси болсо сүйүү өзүн өзү сүйүүчүлүк менен таш боордуктан арылтарын айткан. Тоолук абышка да ырайым жана кечирим тууралуу сөз кылып калчу эмес беле. Мүмкүн, бул эшигинди ачканда, сүйүү менен бирге ырайым жана кечирим да кошо кирет дегендикти түшүндүрүп жүрбөсүн. Экөө тең бир эле нерсе жөнүндө айтып жатышкан жокпу? Дегинкиси, Анита Ыйсага эшигин ачкандан кийин абдан өзгөрдү. Ал мурда кандай текебер жана өжөр эле. Азыр болсо меймандос, токтоо. Бул Лукага Ыйсанын тээ илгери, Библиядагы окуялардын мезгилинде гана жашап өткөн Инсан болбостон, бүгүн да кереметтерди жасай алаарына ишенүүгө түрткү берди.

Ал шашпай басканы менен, тез эле эшигинин алдына жетип калыптыр. Жарым саат мурун, Анита экөө дөңгөчтө отурган маалда асман чайыттай ачык болуп, мелмилдеп турган. Эми тоолордун үстүнө кара сур булуттар чогулуп, муздак шамал сого баштады.

– Бороон болот го, – деди Лука өзүнчө.

Мал да аба-ырайынын өзгөрөөрүн сезгенсип, тынчсыздануу менен жер тепкилеп турду.

Лука үйгө тез кирди.

– Кел, тамак ич, – деди апасы. Бүгүн өтө эле кечиктиң го. Түштөн кийин окубаганың жакшы болду. Булуттар түрмөктөлүп келатат, бороон болот окшойт. Колуңдагы эмне китеп, ыя?

– Бул белек, – деди Лука. – Агайым кол эмгегим үчүн берди. Каникул маалында мен жасаган буюмдардын кээ бирөөсүн көрүптүр.

– Чын элеби? Анда адилеттүүлүк кылыптыр, – деди апасы. – Сынып калган атың тууралуу билет болду бекен?

– Ооба, – деди Лука сөздү башка нерсеге бурууга аракеттенип.

Ал апасынын суроолоруна жооп бергиси келбеди, анткени Анитаны саткысы келген жок. Конок бөлмөдө гезиттин бетине жыгач буюм кесип жатса да, ойло ру Анитага талпынып жатты. Апасы аш үйүндө алек болуп, аны алаксыткан киши жок. Анита: «Мен Ыйсадан Анын менин жүрөгүмө киришин сурагам», – деп айткан. Анан чоң энеси Библиядан кээ бир аяттарды табууга жардам берген. Мүмкүн, аларды өзү деле таап алат?

Ал текчеге келип, чаң баскан үй-бүлөлүк Библияны алды. Апасы аны көп окуй турган. Өзү болсо мектептен

үйрөнгөндөн башка эч нерсе билбейт. Ал чоң эне айткан аят кайсы жерде экенин билбесе да, аяк жагында экени эсинде калыптыр. Ал дал ошол аятты таба албаганы менен, башка көптөгөн аяттарды таап алды. Ал буга чейин мектептен уккан Инжилдеги сокурлардын көзүн ачып, пес ооруларды айыктырып, өлгөндөрдү тирилткен Ыйса дарыгер жөнүндөгү окуяларды окуп чыкты. Ыйса буту төкөр кишини айыктыргандан кийин, анын кадимкидей эле басып кеткендиги тууралуу окуяны да таап алды. Ыйса ага: «Тургун да, төшөгүңдү алып, кете бер», – деди.

Эгер Ыйса чын эле бүгүн да тирүү болсо жана Ани-танын жүрөгүн өзгөртсө, анда Ал эмне үчүн Даник басып кетсин деп, бутун айыктырып бере албасын? Луканын сыйынбаганына көп болуп калды. Бармактай кезинде апасы менен чогуу жаттап алган сыйынууларын айтчу эле.

Ал уй сарайына барып, тепкич менен шыпылдаган бойдон, үстүндө үйүлгөн чөпкө чыкты. Мындан бир жыл мурун буркурап ыйлап жаткан жерине чөгөлөдү. Чынын айтканда, ал Ыйсага эшик ачуу эмне экенин азырынча түшүнө элек. Бирок ушул маалда Кудай анын сыйынуусун угуп турганына ишенди. Кудай Даникти айыктырып, ал баштагыдай басып кетсе экен деп, чын жүрөгүнөн сыйынды. Лука үстүндө далайга жоголуп кетти. Анан сарайга түшүп, уй саады. Сүт толгон чакаларды үйгө жеткирейин деп, эшикти ачаары менен, шамал учурган кардын эпкени аны жыгып жибере жаздады. Апасы башталып келе жаткан бороонго аш бөлмөсүнүн терезесинен тынчсыздана тиктейт.

– Бороон башталды, – деди ал, – сен кол чыракты

алып, эжеңдин алдынан тосуп чыгат окшойсуң. Бүгүн эрте эле караңгы түшүп кетти.

Ушуну айтып бүтөрү менен, эшик шарт ачылып, босогодон энтиккен Мириам кирди. Кар чачына, чапанына жабышып, тоңуп калса да, ал жайдары турат.

– Дөбөгө чыгуу кыйын болбодубу. Шамалга далымды салып жатып, эсим ооду, – деди суу болгон бут киймин, чапанын чечип. – Аябай чарчаганыман, Лука кол чырагын алып, астыман тосуп чыкса деп ойлодум. Апа, тамак даярбы? Мен тимеле өзөрүп калдым.

Бардыгы дасторкон четинен орун алышты. Мириамдын бети кызара бышкан алмадай болуп албырат. Ал дагы элек божурап сүйлөп жатат:

– Бүгүн бир шумдук күн болду. Мейманканага келип кеткен кишилердин аягы суюлбай койду. Ушундай алаамат болуп жатса, алар кантип спорт менен машыгып жүргөнүн түшүнө албайм. Мен кирпичимден тартса жыгылчудай болуп чарчадым. Бирок кээ бирөө жакшы эле чөнтөктөрүн кагып беришти. Апа, карачы, – деп, чөнтөгүнөн акча сууруп чыгып, апасына сунду.

Апасы аны кубаныч менен кабыл алды. Коңшулары сыяктуу, ал да чакан чарбасына сарпталган чыгымдарды эптеп жапчу. Мириам болсо адептүү кыздай, алган сыйлыгын ар дайым үйүнө алып келе турган.

– Мынча акчаны сага ким берди? – деп кызыкты апасы.

– О, бир жакшы адам берди, – деп сөзүн улады Мириам, – ал абдан белгилүү киши өңдөнөт. Түшкү тамак маалында кожоюнубузду аялы ал жөнүндө көп нерсени айтып берди. Ал мыкты хирург экен, балким,

Даниктин сынган бутун да айыктырып бере алат. Ылдый жактагы көлдүн жээгинде жайгашкан ооруканада иштейт экен. Швейцариянын ар кайсы булуң-бурчунан келген адамдарды сакайтып жатыптыр.

Ушул сөздөрдү укканда, Луканын жүрөгү токтоп кала жаздады.

– Мириам, – деп жиберди, – ошол доктур Даникти айыктыра алаар бекен?

Мириам инисине таң кала карады. Анын дагы эле кичинекей Даник үчүн убайым жеп жүргөнүн билген эмес.

– Билбейм, – деди Мириам. – Аны көлдүн жээгиндеги ооруканага алып барып, текшертип көрүш керек. Бирок буга Бурнинин акча-тыйыны жетпейт го. Мындай атактуу адамдар, Лука, көп акча талап кылышат. Бурни бардык уйларын сатса да жетпейт.

«Төмөн жактагы көлдүн жээгиндеги оорукана», – деп, Луканын ойлору закылдады. Бул өзүнүн өрөөнүнөн алыс бара элек немеге жердин түбүндөй сезилди. Бирок кайра:

– Мириам, Даникти эртең менен мейманканага алып барсакчы? – деп сурады.

– Доктур эртең эртелеп жолго чыгат, жүгүн бүгүн эле темир жол бекетине алып кетишти.

– Анда Даникти бүгүн кечинде жеткирсекчи.

Инисинин чечкиндүүлүгү Мириамдын жүрөгүн козгоду.

– Жок, Лука, – деди кейип, – ушундай алааматтуу күнү ким аны жеткирмек эле? Анын үстүнө, акыркы поезд небак кеткен, ашууну да кар басып калса керек. Ошондуктан өтүүгө мүмкүн эмес. Анан да Бурнилердин анча көп акчасы жок. Лука, Даник үчүн убайым

жей бербечи. Сен аны атайлап түртүп жиберсең бир жөн. Ал чоң энесинен каалаганын алып, таягы менен секирип жүргөнүнө корстон экенин көргөн жоксуңбу?

Лука жооп бербеди. Эжеси башка сөзгө өтүп, мейманканадагы коноктор жөнүндө, тейлөөчү короо шыпыргычка, кожоюну ашпозчуга эмне дегендерин айтып бере баштады. Луканын кулагына бир да сөз кирген жок. Ал олуттуу чечим кабыл алды.

Бирок жолунда үч тоскоолдук турат. Биринчиден, доктур көп акча сураса, Лука эмнесин берет? Ошондо тоолук абышка эсине түштү. Анын колунда көп акча бар, жакшылап сүйлөшсө, макул болчудай. Экинчиден, ашууну кар басып калгандыр, бирок аракеттенип көрсө болот. Колунан эч нерсе келбей турган күндө да, аракетин аябас. Үчүнчүдөн, доктур биякка келүүгө макул болор бекен? Ал атактуу ооруканасына кетейин деп жаткан поездинен калып, өмүрүндө көрүп-билбеген бала менен ушундай бороон-чапкында кайсы бир карапайым дыйкандын баласын көрүү үчүн жергиликтүү поездге отуруп, таптакыр тескери жакка кетүүгө макул болобу?

Мунун баары өтө күмөн. Бирок макул болуп калсачы? Мириам аны жакшы доктур дебедиби.

– Апа, мен тамак ичип бүттүм. Рахмат, – деди Лука. – Эми өзүмдүн бөлмөмө барайын.

23 – бап

КҮТҮЛБӨГӨН ОКУЯ

Лука бөлмөсүнө кирээри менен жолго камына баштады. Шкафтан тонун алып чыгып, коён тумагын баса кийди да, эң бышык деген өтүгүн кийди. Анан апасына эртең менен келээри жөнүндө кат жазды. Бутунун учу менен аш бөлмөсүнө кирип, чөнтөктөрүнөн нан, сыр толтуруп, бир куту ширенке алды. Үйдүн арткы эшигин акырын ачып, уй сарайга уурданып кирди. Ал жерде чоң чырак илинип турган. Лука аны күйгүзгөндө, чырактын жарыгы көңүлүн жубатты. Лыжаны алсамбы же жокпу деп ойлоду. Бирок лыжа тепкенге караңгы го деп чечти.

Уй сарайдын арткы эшигин ачып, кар баскан талаага кадам таштады. Ал эч кимге шек алдырбай чыгып кетүүгө үлгүрдү. Ошентип, күтүлбөгөн окуя башталды. Шамалдын катуу эпкини аны көмөлөтүп кете жаздады. Бул жерде эле шамалдын күчү ушунча экен, тиги ашуудан кантет? Шамал аны учуруп кетип, карга көмүп салчудай. Бирок Лука бул жөнүндө сар-санаа боло элек. Ашууга келгенде деле ойлонууга жетишет. Азыркы милдети – карыянын үйүнө жетүү.

Токойго кирген куткарылганга тең эле. Бактардын шамалга чайпалганына, бутактардын сынганына карабай, ал өзүн эмнегедир коопсуз сезди. Анын үстүнө, ачык жаткан талаага караганда, токойдогу жолдо каранчалык терең эмес экен. Лука кадамын тездетти. Эми

карга белинен батпай, алга жылуу жеңилдеди. Ал бийик бактарды аралап, бет маңдайдан тоолук абышканын үйүндөгү жарыкты көрмөйүнчө, улам нарылап кете берди. Биринчи саякаты соңуна чыгайын деп калды.

Шамалга каршы басыш үчүн, болгон күчүн жыйнады да, кайра ачык жерге чыгып, абышканын үйүнө жетээри менен эшикти тыкылдатты.

– Ким бул? – деген бирөөнүн аяр үнү угулду.

– Бул мен, Лука элемин.

Дароо эшик ачылып, абышка аны ичкери тартып алды.

– Лука, уулум! – деди таң кала тиктеп. – Бороондуу күнү беймаал убакта эмне кылып жүрөсүң? Же бир кырсык болуп кеттиби?

Лука дубалга жөлөнгөн отургучка отуруп, демин басты. Ал акча сурагандан коркуп турса да, андан башка аргасы жок эле.

– Сиз мага ким муктаж болсо, ошого берейин деген көп акчам бар деп айтпадыңыз беле, – деп баштады Лука, жалооруй тиктеген көздөрү жашка толуп. – Мен акчага абдан муктаж болгон бирөөнү таптым. Эгер ошол акчаларыңызды мага берсеңиз, Даниктин бутун айыктырууга болот эле.

– Кандайча? – деп, абышка баланы кунт коё тиктеди.

– Менин эжем иштеген мейманканага бир доктур токтоптур, – деп түшүндүрдү Лука. Ал аксаган адамдарды айыктырып, кыйшык бүткөн сөөктөрдү түздөйт экен. Мен азыр Даниктин бутун карап көрсүн деп, ошол кишиден жардам сураганы баратам. Бирок эжем ал көп акча сурайт деп айткан.

– Азыр барам дейсиңби? – деп, абышка кайра кайталап сурады. – Ушундай бороондобу? Бул эмне дегениң, уулум! Мындай бороондо ашууну аша албайсың.

– Ашам эле, – деп кежирленди Лука. – Бороон бир аз мурун эле башталбадыбы, кар анча калың жаай электир. Эгер тез бассам, өтүп кетүүгө үлгүрөөрмүн. Бирок акчам болбосо, мунун кажети жок.

Абышка жооп берүүгө ашыкпады. Ичинде өзү менен өзү күрөшүп жаткандай.

– Ал доктурду жок дегенде сыртынан таанысам, акчамды берет элем, – деди акыры. – Аларды жөндөн жөн жоготуп же ысырап кылгым келбейт. Ал ак ниет адам экенин мен кайдан билем? Жок дегенде анын атын билесиңби?

– Анын аты мырза Гибет. Менин эжем ал абдан белгилүү адам деп айткан.

– Мырза Гибет дейсиңби? – деп, абышка анын атын кайталады.

Муну айтканда үнү да өзгөрө түшкөнсүдү. Башка бир да сөз айтпастан, артына бурулуп, жыгачтан кооздолуп жасалган кутучуларынын биринен ачкыч алып чыгып, керебеттин тушунда илинип турган үкөктү ачты. Анын ичинен кагаз акчага толтурулган эски байпакты алды.

– Мунун баарын алгын да, мырза Гибетке алып баргын. Баланы айыктырса, ушул акчанын баары аныкы болорун айт. Минтип айткын ага ... Минтип айт, Лука, бул акчаны карыздардын ордуна берип жатам, – деп, үнү дирилдеп кетти.

Лука абышканы карап койду. Таң калууга да үлгүргөн жок. Акчаны койнуна салды да, көйнөгү менен тонун топчулап, эшикке бет алды.

– Рахмат, чоң рахмат, – деди шашкалактап. – Келгенден кийин, бардыгын шашпай айтып берем.

Абышка аны узатып койгону эшикке жакын келип, кол чырагын өйдө көтөрүп, жолун жарык кылды. Лука бир-эки кадам басканда, абышка аны күтпөгөн жерден катуу үн менен чакырып калды.

– Лука!

Лука артына чуркады.

– Эмне болду, чоң ата?

– Аманатымды унута көрбө!

– Жок, унутпайм, – деди Лука. Бул акча карыздардын ордуна деп айтышым керек. Унутпайм, жакшы калыңыз, чоң ата!

Лука караңгыны теше тиктеп, кайра сапарын улады. Бирок абышка кайра чакырды.

– Лука!

Бала артына бурулду. Улам токтото бергенинен тажап кеткендей түрү бар.

– Дагы эмне болду?

– Мен жөнүндө ооз ачпагын, сүйлөштүкпү? Атымды да айтпа, макулбу, Лука?

– Мен атыңызды деле билбейм.

– Кайда жашаарымды да айта көрбө.

– Болуптур чоң ата, болуптур, – деди Лука.

Ал ушунчалык шашкандыктан, абышканын таң калыштуу абалын этибар албады.

– Мен ага бул акча карыздардын ордуна деп айтам.

Жакшы калыңыз.

Лука белчесинен борпоң карга батып, абышка кайра чакырбаса болду деп, артына шашылды. Токойго жеткенде, артына бурулуп, кол чырагын булгалап койдү. Кар сампарлап жаап жатканына карабай, үйдүн босогосунда турган абышканын карааны көрүнөт. Лука эми шашылышы керек. Кар жаагандан жаай берди, ашуудан өтө албай калбаса эле болду. Балким, азыр деле өтүп кете албай калсачы. Деги эле жөө ашып кетүү мүмкүн эмес! Ошон үчүн үйгө кирип, лыжасын ала кетүүнү туура көрдү.

Мүдүрүлүп, белчесинен карга батып отуруп, араң дегенде акыркы жайыттан өттү. Бактысына жараша уй сарай али ачык экен. Лука шыбырт чыгарбай, кирүүгө аракеттенди. Лыжаны дубалдан алары менен, эшик шарт ачылып, уй сарайга чырак көтөрүп, апасы менен Мириам эжеси кирип келди. Лука лыжасын жөлөй са-

лып, кир полго боюн таштап, зоот уйдун артына жашынды. Энеси чырагы менен тегеректи айланта карап:

– Бул жерде да көрүнбөйт, – деп кабатырланды. – Сенин айтканың туура чыкты окшойт, Мириам. Ал доктурга барам деп чамынып алса керек. Балким, небак тиги тоодогу жол менен кетип бара жаткандыр. Макоо десе, жок дегенде, лыжасын ала кетпейби. Бурни анын артынан кууп жеткенге макул болор болду бекен? Жөө анча деле узап кете албас.

– Ооба, ушинткенибиз туура болот, – деп кошулду Мириам. – Бурни Лука кооптуу жерге жеткиче, тез эле кууп жетет. Кой, тезирээк барып жардам сурабасак болбойт.

Алар уй сарайдан чыгып кетээри менен ордуна ыргып турду. Ага ар бир мүнөт кымбат. Тигилер чапан менен өтүктөрүн кийгичекти эки-үч мүнөт өтөт, ушундай бороондо Бурнилердин үйүнө бери дегенде жарым саатта жетет. Он мүнөттөй болгон окуяны айтып беришсе, Бурни он мүнөттөй жолго камынат. Демек, Луканын жарым саатча убактысы бар, бул убакыт ага жетиши керек. Бирок башка жагынан алганда, Лука болгону он эки жашар бала, Бурни болсо күчтүү жана акылдуу киши, лыжаны андан алда-канча жакшы тебет.

Лука уй сарайдан уурдана чыгып, кулпуну ачып жаткан үндү угаары менен кол чырагын өчүргөнгө үлгүрүп калды. Анан лыжасын бутуна кийди. Алдына чырагын кармап, кардан көзү ачылбай, башын төмөн салып, жолго чыкты. Жайыттар менен ылдый түшүп, токойго кирди да, шамалдан коргонду. Анан айылдын тегерегиндеги талаалар аркылуу кеткен жолго салды. Шамал катуу сокконунан, арышын ылдамдата албады.

Айыл ээн көрүнгөнү менен, кимдир бирөө байкап калып, кайда баратканына кызыгып отурбасын деп, тегерегин элеңдей карайт. Бирок бороондуу күнү баары өз үйлөрүндө отурушат. Айыл жайгашкан өрөөндө шамал да басандагансып, кичинекей уйпаланган бала жымжырттыкка магдырап, үйлөрдүн терезесинен көрүнгөн жарыкты бел тутуп, өзүн ишенимдүүрөөк сизди. Көп өтпөй, тоңгон кудугу бар, жымжырттыкка бөлөнгөн базар аянтын кесип өттү. Андан ары уй фермасынан, темир жол бекетинен, көпүрө аркылуу кичинекей дарыядан өттү.

Энтиккенин басайын деп, ушул жерден тыным алды. Анан өрөөндүн төмөн жагына жетти. Жол мындан ары түз эле эки көк тиреген тоонун ортосунан өткөн ашууга алып барат. Ушул жерге келгенде, Бурни кубалап жетип калган жокпу деп чочулап, артына кылчактады. Тегерегинде тирүү жан көрүнбөйт. Ал өзүн жалгыз сизди. Терезесинен жылуу жарык көрүнгөн кичинекей үйлөр тегеректеп турушун эңсеп кетти. Ал тургай, Бурни артымдан кууп жетип келип калса экен деп да ойлоду. Бирок бул ойлорун четке кагып, тоого тырмышып чыга баштады. Кар анча калың эмес экен. Лука лыжасын ийинине салып, оңой эле алга жылды. Токой жактан шамалдын улуганы угулганы менен, бороон басаңдайын деп калыптыр.

Жогору чыгуу оңой эмес экен, токойго жеткенде Луканын шайы ооп калды. Бул токой ага бейтааныш болгондуктан, жүрөгүн кайрадан коркунуч басты. Токой эмнегедир чоочун жана табышмактуу сезилди. Лука туура жолдо баратамбы деп кабатыр болду. Эгер туура жолдо баратпаса, жардын четине келип калышы

мүмкүн. Алыстан шамалдын улуганына аралаш тоодогу шаркыратманын күрүлдөгөн үнү угулат. Лыжанын салмагы да улам оорлогондой.

Лука үч саатча өйдө чыкты. Коркунучу көбөйүүдө. Тоодогу кар көчкүлөрү, күрткүлөр, мөңгүлөрдүн кулашы жөнүндөгү мурда уккан коркунучтуу окуялар оюна келет. Өмүрү менен кош айтышкан жолоочуларды издеп чыккан иттер тууралуу эстейт. Бул аймакта андай иттер да жок. Анын жүрөгү катуулап сого баштады. Токтой калып, өзүнө өзү: «Мен максатыма жете аламбы же ашуудан өлүп каламбы?» – деп, суроо бере баштады. Азырынча, артка кайрылууга да кеч эмес. Көз ирмемге отура калып, мурда бул ой башына келбегенине таң калды. Лыжаны кие салып, токойдогу ийрибуйру жол менен үйгө зуулдап кетүү кандай жеңил. Үйгө барганда: «Колуман келгенинин баарын жасадым, бирок жете алган жокмун» демек. Албетте, Бурни бул аракетине чоң баа бермек.

Шамал кайра күч алып, заңкайган бактар сынып кетчүдөй кычырап, жерге ийилишет. Ал тоонун чокусун келип калган болчу, токой да ушул жерден бүтөт экен. Ашуудагы ачык өрөөнгө жеткенде, шамал аны камгактай алып учуруп, аскадан куласа эмне болот? Лука тиши-тишине тийбей ыйлап кирди.

– Мен аябай коркуп жатамын, – дейт өксүп-өксүп, – мындан ары бара албайм. Барган күндө деле жалгыз өзүм ашуудан өлүп калаарыма көзүм жетип турат. Бурни мени таап алса кана!

Эңкейип, лыжасын кие берейин дегенде, Анита болуп отко кактанып отурганда чоң энеси айткан сөздөрү эсине түштү. «Сүйүүдө коркунуч болбойт» деген

сөздөр кулагына жаңыргансыды. «Эгер Ыйса бизди сүйөөрүнө чын жүрөгүбүздөн ишенсек, анда эч нерседен коркуунун кереги жок». Лука дагы эле лыжасынын бекиткичин кармап, ордуна турду. Бул ойлор аны кишендеп койгонсуду. Демек, ал азыр жалгыз эмес экен да. Чоң энеси Ыйса аны сүйөөрүн айтпады беле. Эгер Ал аны сүйсө, анда Ал Өзүнүн баласын караңгыда жалгыз калтырбайт. Лукага караңгыдан да, бороондон да, коркунучтан да күчтүү Кимдир бирөө жакындап келип, аны колунан жетелеп, жогору карай кеткен жолду көрсөткөндөй болду.

Лука лыжасын ийинине алып, жолун улады. «Сүйүүдө коркунуч жок», – деп, улам-улам өзүнчө кайталап коёт. Чынында эле ошондой болчу. Коркунучу жоголуп кетти, анткени өзүн жалгыз сезбей калды.

Ал токойдон ачык аянтка чыкты. Оюн бир гана нерсе ээлеп алган. Бул тегиз жерди кантип кесип өтөм? Муздак шамал бетке урат. Буту тизесине чейин борпоң карга батып кетүүдө. Эптеп кардан суурулуп чыгып, бактарга далдаланып, лыжасын кийди. Андан соң, болушунча алдыга жүткүнүп, бетин шамалдан тосууга аракеттенип, кадам сайын алдыга жылууда. Бактысына жараша, кар басылып, асман мурдагыдай түнөрбөй калды. Маал-маалы менен удургуп учуп бара жаткан булуттардын арасынан айдын жылт эткен элеси көрүнө калат. Ушул маалда Лука башын көтөрсө, өзүн курчаган асман тиреген аскалар көрүнөт. Алдыга жүрө берсе, ашуунун маңдайынан чыгарын баамдады.

Жол улам кыйындай берди. Күчтөн да тайып бара жатат. Капыстан шамалдын катуу эпкини урганда, карга жыгылып кетти.

Лука: «Бүттү, эми мен ордуман өйдө тура албайм», – деп ойлоду. Ушунчалык алдан тайыгандыктан, тураар-турбасы да баары бир болуп калды. Бирок ошол убакта жеткилең сүйүү жөнүндө эстеп, Куткаруучусу жанында экенин сезгенде, сыйынуунун ордуна кичинекей бөбөктөй колдорун сунду. Бир нече мүнөттөн кийин кайраттанып жатып, ордунан турду. Ошондо гана бет маңдайындагы жер эңкейиш экенин көзү чалды. Көрсө, Лука ашууну ашып өтүптүр!

Жүрөгү кубанычтан дүкүлдөдү. Бирок дагы кичине чымырканып, ылдый түшүшү керек. Эми ал алдынан соккон шамалга сүйүндү, себеби буттары тонуп, уюп калгандыктан, лыжа тебүүгө жарабайт. Эгер бет маңдайдан сооккон шамал болбосо, ылдыйга зуулдап жөнөмөк, бул коркунучтуу эле. Азыр болсо тизесин бир аз бүгүп, ылдый каалгып баратат. Аябай үшүгөнүнөн суукту да тоготпой калды. Мына-мына көзү илинип кетчүдөй сезилет, денесин уйку магдыратып бара жаткандай. Капыстан бир нерсеге келип урунганын сезип, эсине келе түштү. Ошондо гана кар күрткүсүнө барып такалганын байкады. Андан чыгып, үстүндөгү карды күбүп, айланасына көз чаптырды. Ал токойдун четинде жүрүптүр, кантип келип калганын өзү да билбейт. Ашуудан түшкөнү эсинде жок. Канча мүнөт, канча саат кеткени белгисиз, бирок Теңир Өзүнүн жеткилең сүйүүсү менен ушул жерге алып келиптир.

Таман алдындагы жол бутактардан нары-бери буйтай, токойго кетет экен. Лука туура жолдо баратканына көзү жетип, кайраттана түштү. Ал сапарын улады, бирок жол ийри-буйру болгондуктан, кар күрткүсүнө батып же бакка урунуп албашы үчүн абайлашы керек

эле. Ээн талаада шамал анын шайын кетирди, бирок токой шамалдан калканыч болду. Ага мындан башка деле эч нерсенин кереги жок эле. Бул жер тынч жана коопсуз. Лука колу-бутунун манжалары сыздап ооруганын эми сизди. Бирок ал тиштенип алып, алдын карап, төмөн карай кете берди. Кээде токтой калып, бир аз эс алганы лыжасына отура калып жатты.

Таң агарып келе жатат. Булуттар тарап, асмандан ай көрүндү. Анын шооласы кар баскан бутактардан өтүп, кар бетине чагылышат. Лука токойдон чыкканда, бет алдында жайкалып жаткан өрөөндү көрдү. Тигинде күмүш нурга бөлөнүп, кар жамынган тоолор мемиреп жатат, андан ары ... Андан арыда шаардын элеси үрүл-бүрүл көрүнөт. Кудай буйруса, жарым саатта ошол жерге жетип, мейманкананын эшигин кагып калат.

24 – бап

ДОКТУР МЕНЕН ЖОЛУГУШУУ

Бүгүн мырза Гибет эрте ойгонду. Ойгонору менен, биринчиден, өрөөндөгү жымжырттыкка кулак түрүп, бо-роон басылганын билди. Экинчиден, ал бүгүн үйүнө жөнөйт. Бул аны кубантты. Ал сыркоолоп, тоого бир жу-мадай эс алып кеткени келген. Эми күчкө толуп, ишке даяр экенин сезди. Бүгүн биринчи поезд менен төмөн жактагы көлгө сапар тартат да, түшкө жакын үйүндө болуп калат. О, аны кандай гана тосуп алышат дейсиң! Үйдү үч көтөрүп чурулдашса керек! Аларды эстегенде, ууртуна жылмаюу келди. Күчтүү, денеси чымыр Марк, жайдары, тармал чач Эльза, токтоо, оор басырыктуу Павел жана жаңы эле жарык дүйнөгө келген Клара – булар анын кубанычы жана асыл кенчи. Анан алардын энесин ойлоду. Ал кудум эле Эльза сыяктуу жайдары, тармал чач, бирок кечке жуук жайдарылыгы чарчоо ме-нен алмашат. Ага үй тиричилигине жардам берген би-рөө табылып калса жакшы болбойт беле. Үйгө барган-дан кийин, бул ишти колго албаса болбойт.

Ал ордунан туруп, кийинди да, жашы кыркка таяп калганына карабай, сакал-мурутун алып жатып, ыш-кырып обон салды. Сакал-мурутун кырып бүтөйүн дегенде, кимдир бирөө эшикти акырын тыкылдатты.

– Киргиле, – деди Гибет мырза бир аз таң калуу менен, анткени азыр алты жарым эле болду, эртең мененки тамакты алып келүүгө али эрте.

Эшик ачылып, түнкү күзөтчү кирди. Түшүнүксүз, таң калыштуу бир нерсени айтчудай түрү бар.

– Кечириңиз, мырза, – деп баштады ал. – Сиз азыр мейман күтүп жаткан жок белеңиз?

– Мейман дейсиңби? – деп кайрап кайталап сурады Гибет мырза, андан беш бетер таң калып. – Таң заардан ушундай бороондо ким келмек эле? Мен эч кимди күткөн жокмун.

– Билесизби, – деди кайра күзөтчү, – бул мындайча болду. Чейрек саат мурун кире бериштеги эшикти акырын тыкылдаткан үндү уктум. Эшикти ачсам, тепкичте жашы он экилер чамасындагы бала лыжасын көтөрүп турат. Өңү ушунчалык кубарып кетиптир, бала эмес эле, ач арбак өңдүү көрүндү. «Мен мырза Гибетти көргүм келет», – деп, саламга келбей, башын кашекке жөлөп, босогого отура кетти. «Балакай, уксаң, – дедим ага, – эмнеге мынчалык эрте келип алдың? Гибет мырза али уктап жатса керек». «Анда мен күтө турайын», – деди башын тизесине жөлөп. Мен баланы карап тура албадым, лыжасын алып, бөлмөгө киргизип, үстөлгө отургуздум. Кайдан келдиң деп сурадым. «Придордон», – деп жооп берди. «Кандайча? – деп таң калдым. – Биринчи поезд келе элек эмеспи». «Мен ашууну ашып келдим», – деди.

Аны канчалык караган сайын, ага ошончолук ишендим. Ал азыр конок бөлмөдө отурат. Сиздин эшигиңиздин тушунан өтүп бара жатып, жарыкты көрүп, аны менен өзүңүз сүйлөшкүңүз келбейби деп сурап көрөйүн дедим.

– Болуптур, болуптур, сүйлөшөйүн, – деди Гибет мырза. – Бирок ашуудан өтүп келгенинен эмнегедир

күмөн санап турам. Ал тургай, тоодогу чалгынчылар ушундай алааматтуу түнү ашуудан аша алышмак эмес.

Күзөтчү ийнин куушуруп, Гибет мырзаны төмөнкү кабатка ээрчитип барды. Конок бөлмөгө кирээри менен, экөө тең кыйкырып жиберишип, балага умтулушту: Лука үстөлдөн кулап, эс-учун билбей, жерде сулап жатыптыр. Доктур аны колуна көтөрүп алды.

– Өзүмдүн бөлмөмө алып барайын, – деди үрөйү учкан күзөтчүгө. Мага бир нече жылыткыч, ысык кофе алып келиңиз, бирок тезирээк!

Баланы үстүнкү кабаттагы бөлмөсүнө алып барып, төшөккө жаткырды. Чылпылдаган өтүгү менен байпагын чечип, үшүп кеткен буттарын ушалады. Анан үстүндөгү көк муз болгон кийимин чечип, жуурканга ороду. Ошол маалда жылыткыч, ысык кофе көтөрүп, күйүккөн күзөтчү кирди. Доктур баланын этине жылыткыч койду. Лука көзүн ачпай, чарчаңкы үшкүрдү.

– Эми жакшы болот, балам, – деди доктур. – Эми өзүңө келе баштайсың.

Бир саамдан кийин Лука көзүн ачканда, үстүнө үйрүлгөн бир кишинин кабатырланган жүзүн көрдү. Кайда келип калганын түшүнө албай, башы маң болду. Жылуу-жумшак жерде көзү ирмелип бара жатат. Тырп этээрге дарманы келбесе да, бул мээримдүү кишинин ким экенин билгиси келди.

– Сиз кимсиз? – деп шыбырады.

Тигил киши жооп берүүгө шашылган жок. Луканын башын бир аз көтөрүп, ысык кофе ууртатты. Бала шашпай жутуп жатты, жуткан сайын жаны көзүнө көрүнөт. Кофени ичип бүтөөрү менен, кайра:

– Сиз кимсиз?.. Мен кайдамын? – деп сурады.

– Менин атым Гибет, – деп жооп берди доктур. – Сен мага жолугайын деген экенсиң го?

Лука аны дендароо болуп тиктеп калды. Көрсө, кирпичтен тартса жыгылчудай болуп чарчагандыктан, кандай максат менен келгенин эсинен чыгарып жибериптир. Бирок жылуулук менен кофенин таасиринен улам өзүнө келип, акыры:

– Атагы алыска кеткен доктур сизсизби? – деп сурады.

– Жок, мен кадимки эле доктурмун.

– Бирок сиз буту майып болгон балдарды айыктыра аласыз да.

– Ал кандай майып болгонуна байланыштуу.

– Ал бутунан майып болгон, – деди Лука тили күрмөөгө келбей. – Жардан кулап кеткен болчу. Азыр таяк менен басат. Бир чокоюнун таманы экинчисиникинен калың.

– Ким ал? – деди доктур башы маң болуп.

– Кичинекей Даник Бурни. Ал азыр алты жашта. Бизге кошуна жашайт. Ошон үчүн сизди айыктыра алаар бекен деп келдим. Акысын төлөгөнгө акчам жетиштүү.

– Мен тууралуу кимден уктуң?

– Кечээ кечинде эжем айтып берген. Ал ушул мейманканада иштейт.

– Ушундай бороондо кантип келдиң?

– Лыжа менен ашуудан аштым.

– Койсоңчу, балам, бул мүмкүн эмес го.

– Бирок мен ашууну ашып келбедимби, – деп кайталады Лука. – Башка жол жок эмеспи.

Чынында эле ошондой болчу. Түнкүсүн башка жол менен келүүгө мүмкүн эмес. Доктур уккан кулагына

ишенбей, баланы тиктеди. Ушул маалда Лука колтугунан бир нерсе толтурулган байпак сууруп чыкты.

– Мына, – деди, – бул аны дарылоо үчүн жетет болушу керек.

Доктур байпакты силкти. Ушунча көп акчаны көргөндө, таң калганынан кыйкырып жиберди.

– Балам, – деди сүрдүү үн менен, – баарынан мурда сенин мынча акчаны кайдан тапканыңды билишим керек. Деги бул жерде канча акча бар экенин билесиңби?

– Жок, – деп жооп берди Лука чарчаңкы. – Эжем сизди дарылоо үчүн көп акча алат деп айтты эле. Бул акча жетиштүүбү?

– Өтө эле көп экен, – деди доктур. – Мынча акчаны кайдан таптың?

– Бир абышка берген. Ал менин досум, – деди Лука уйку-соонун ортосунда. Көздөрү жабышып, ширенке тиретсе да жумулуп кетчүдөй болот. Бул акча карыздын ордуна деп айткын деген.

– Ал ким деген абышка? – деп тактагысы келди Гибет мырза. – Ушуну айт да, эс ал. Анын аты-жөнү ким?

– Билбейм, суранамын, мени кыйнабаңызчы, – деп жалбарды. – Ал сизге өзү жөнүндө эч нерсе айтпашымды өтүнгөн.

Лука ушуну айтаары менен көзү жумулуп, таттуу уйкуга кетти. Гибет доктур кыйын абалда калды. Кырк беш мүнөттөн кийин ал түшчү поезд жолго чыгат. Бирок бул мандайында жаткан бала ага келүү үчүн, өмүрүнөн кечип коё жаздаптыр. Мунун баары бир кырсык менен бүтүшү мүмкүн эле. Эми ал кичинекей майып баладан жүзүн буруп кетип, үмүтүн таш каптыра албайт.

Ал шыбырт алдырбай бөлмөдөн чыгып, төмөн түштү да, аялына телефон чалды.

– Марта, сенсиңби? – деп баштады. – Алтыным, мен бүгүн үйгө кечке жуук гана барат окшойм. Бул жерде бир шумдук окуя болду...

Ал жүрөгү сезимтал аялы менен болуп өткөн окуяны бөлүштү.

Артына кайрылганда, ага карай учуп-күйүп келе жаткан кыз менен сүзүшүп калды. Көзү кызарып, жүзүндө тамчы кан жок. Ал кыз доктурду колдон алып:

– Мырза, – деп ыйлап жиберди, – күзөтчү жаңы эле менин кичинекей инимди аман-эсен, сиздин бөлмөңүздө жатат деп айтты. Апам экөөбүз аны кардын астында калды деп ойлодук эле...

Доктур аны жанына отургузуп, бардыгын жакшылап түшүндүрүп берүүсүн өтүндү. Бирок ал энеси экөө көз ирмебей өткөргөн түндүн азабынан башка эч нерсе тууралуу айтып бере алган жок. Бурни да Луканы түнү менен издептир. Луканы жөө кетти дешкенинен улам, токойдун тегерек-четин, кар күрткүлөрдү карап отуруп, далай убакытты текке кетирди. Бармактай бала карга көмүлгөн талааны кесип өтүп, ашуудан ашып кетет деш акылга сыйбайт. Шамал менен кар издердин баарын жаап калыптыр. Токойдон өткөн төтө жолдон Бурни бир нече из тапты эле, ал издер токойдун четине жете бергенде жоголуп кетиптир. Бурни ар бир кар күрткүсүн чукуп көрүп отуруп, тилекке каршы, эртең менен куру кол кайтты.

Даник тууралуу Мириам Гибет мырзага бир нече ооз сөз гана айта алды. Өтө эле кейип-кепчип алгандыктан, бүгүн оңчулуктуу иштей албады. Луканын аман-эсен табылганын билээри менен, аны үйүнө тезирээк алып кетүүнү каалады. Почтага телефон чалып, апасынын көңүлүн жубатыш үчүн, бирөөнү сүйүнчүлөтүп чуркатып жиберсемби деди. Бирок Гибет мырза Луканы алып кетүү жөнүндө уккусу да келген жок. Азырынча Мириам өзү эле үйүнө бара турса, бала ойгонсо, экөөбүз поезд менен артыңан барып калабыз деген сунуш киргизди. Анан кимдир бирөө темир жол бекетинде аларды чана менен күтүп алышын өтүндү, анткени жөө басууга Луканын шайы келбейт эле. Мириам доктурдун айтканына макул болуп, үйүнө шашылды.

Гибет мырза өзүнүн бөлмөсүнө кирди. Лука жана кандай жатса, ошол калыбынан өзгөрбөптүр. Бирок

эки бетине кызыл жүгүрүп, мурдагыдан оңолоюн деп калыптыр. Гибет анын жанына отуруп, ойго батты. Ал бир ойдон кутула албай жатты: бул бала мынча көп акчаны кайдан алды экен? Ал айткан абышка ким жана анын «Бул акча карыздардын ордуна» дегени эмнени түшүндүрөт? Мунун баарын жакшылап тактап чыгуусу керектигин чечти.

25 – бап

ЭКИ АДАМДЫН ЖОЛУГУШУУСУ

Лука түшкө жакын ойгонду. Дагы эле кайда келип калганын эстей албай убараланды. Муундары сыздайт, бирок бул анча катуу деле оору эмес, себеби Лука азырынча кыймылдай элек. Гибет мырза шыбыртты угуп, керебетке жакын келип:

– Ии, өзүңдү кандай сезип калдың? – деп, мээримдүү сурады.

– Рахмат, жакшы, – деп жооп узатты Лука, анан көзү илинип кеткенин эстеп: – Мен сизге айткан кичинекей баланы караганга убактыңыз болобу? – деп кабатырлана сурады.

– Ооба, – деди доктур, жанына отуруп. – Биз түштөн кийин жолго чыгабыз. Мен азыр экөөбүзгө тамак алып келишсин деп айтып коёюн. Сен болсо ага чейин кичинекей бала менен сага бул акчаларды берген абышка тууралуу эмнелерди билсең, ошонун бардыгын ортого сал.

– Абышка жөнүндө эч нерсе айта албайм, – деди Лука акырын, анткени ал тууралуу ооз ачпайм деп убада бергем. Бул жашыруун сыр, ал менден башка киши менен катташпайт. Мына, айтчумду айттым. Бул акчаны ал карыздардын ордуна берди. Ошол, мырзам. Ал мага көп жакшылык кылгандыктан, убадамда бекем турушум керек.

– Болуптур, анда, – деди доктур. – Убадандан танба. Ал жөнүндө сураштырбай эле коёюн. Майып болгон

кичинекей бала тууралуу кеп салчы. Ал мындай кырсыкка качан туш болуп жүрөт?

Бул сөздөрдү укканда, Лука карбаластап, эки бетинин манаттай кызарып кеткенин байкады. Дароо эле жооп бере алган жок. Бейтааныш адамга болгон окуяны баяндап отургусу келбеди. Бирок баары бир Бурнилерден сураштырып, чындыкты билип алат, андан көрөкчө, өзүнүн оозунан уксун. Лука мындай деди:

– Бул менин айыман болгон кырсык. Өткөн жазда болгон окуя. Мен аны мазактап жаткам. Мышыгын жардан нары сууга жиберчүдөй түр көрсөтүп, капыстан колуман түшүрүп алгам. Даник мышыгын куткарып каламын деп, аскадан кулап, бутун сындырып алды. Ошондон бери жакшы баса албай, таяк менен жүрөт. Мен ойлогон элем, балким...

Эриндери дирилдеп, үнү араң эле чыкты.

Бирок доктур үчүн бул жетиштүү эле. Ал балдарды сүйчү, аларды түшүнө билчү. Бул бир-эки кыска, үзүк-үзүк сөздөрдөн кандай кырсык болуп өткөнүн баамдады. Керебетте тырп этээрге дарманы келбей жаткан баланын жасаган жоругу үчүн катуу жазаланганын түшүндү.

– Лука, – деди ал, – Даникке экөөбүз чогуу баралы. Кудай сен аркылуу аны айыктырып алаар. Билесиңби, Лука, сен көп нерсе үчүн Кудайга ыраазычылык билдирсең болот экен. Эгерде Ал Өзү сени сактабаса, түндө ашуудан ашып келе алмак эмессиң.

– Ооба, билем, – деди Лука акырын. – Анткени кечээ эле Даникке жардам беришин өтүнүп, Кудайга сыйынгам. Анан сиз тууралуу укканымда, муну сыйынуумдун жообу катары кабыл алдым. Бирок токойго жеткенимде, ушунчалык коркконумдан, кайра артка тарт-

самбы деген да ой кетти. Анан Ыйса Теңир төрөлгөн күнү уккан сөздөр эсиме түшүп, жолумду уладым.

Гибет мырза:

– Кайсы сөздөр эсиңе келди? – деп мээримдүү сурады.

– Даниктин чоң энеси Библиядан окуп берген бир аят эсиме түштү, – деп, жайма-жай баштады Лука. – Мен аны так билбейм, бирок анда жеткилең сүйүүдө коркунуч жок экени айтылат. Чоң эне Ыйсанын сүйүүсү жеткилең экенин айткан. Ошондон кийин, коркпой жолумду уладым. Кантип өйдө чыкканым эсимде жок, бирок оңой эле ылдый түшүп кеттим.

– Туура, – деди доктур, – Теңирдин жеткилең сүйүүсү гана сени ушул бороондон сактап калды деп ойлойм. Ал жүрөгүңдөгү коркунучту алып, сени оң жолго салды. Ал сага мээримин төккөн экен, Лука. Кел, Ага ыраазылык айталы.

Лука жүзүн жаздыкка жашырды, Гибет мырза керебеттин жанына тизелеп отуруп алып сыйынды. Ал Лукага караңгыда жол көрсөтүп, коркунуч менен өлүмдөн сактап калган бороон-чапкындан да күчтүү Куткаруучунун жеткилең сүйүүсүнө ыраазычылыгын айтты. Анан бутун айыктыруу үчүн акылмандуулук сурап, Даник тууралуу сыйынды.

Лука да төшөктө жаткан бойдон өз ичинен сыйынды.

«Ыйса Теңир, – деди чын жүрөгү менен. – Тоодон Сен мага ушунчалык жакын болгонундан улам, мен коркунучту сезген жокмун. Эми менден кетпечи. Мен да Сага Анитага окшоп, эшигимди ачып бергим келет. Суранамын, менин жүрөгүмө кирчи».

Бурни мырза арабасын темир жол бекетине айдап келип, Лука менен доктурду өзүнүн үйүнө алып кетти. Айылдаштары чет жактан келген доктурду көрөлү деп, үйлөрүнөн сыртка чууруп чыга башташты. Бардыгы болгон окуяны кулак кагып калышкан. Жаңылык ооздон оозго өткөн сайын, доктурдун атак-даңкы арбып баратты. Балдар ал Даниктин бутуна колун тийгизээри менен айыгып кетчүдөй ойлошту. Луканы болсо өзүнчө эле баатыр кылып коюшту. Бирок ал өзү эч нерсе уга алган жок, анткени эшек араба тез жүргөндүктөн, коңгуроолор катуу шыңгырап баратат. Лука Гибет мырзага жөлөнүп, чанада отурат. Басууга дарманы келбегендиктен, вагондон колго көтөрүп чыгышкан. Булчуңдары уюп, кыймылга келбейт. Анткени менен, чарчап-чаалыкканына карабай, жүрөгү кубаныч менен үмүткө толгон. Алар Бурнилердин үйүнө жакындаган сайын, коңгуроолорго окшоп, жүрөгүнүн кылдары да кубанычтуу үн салат.

Бурни унчукпай турат. Ал чанасында келе жаткан атактуу адам үчүн жоопкерчиликтүү экенин сезип баратат. Чукул бурулушка келгенде, ойноок эшек чананы көмөлөтүп жибербесе экен деп чочулайт. Бул ада тын көп эле кармата турган. Чана чоң, жол болсо кууш. Ал акча тууралуу да кабатырланды. Албетте, Даник үчүн акыркы тыйынына дейре берет дечи, бирок мындай атактуу доктурга аздык кылсачы? Балким, эмгек акысына жаш өгүздү кабыл алаар.

Бактыга жараша, үйгө эсен-аман жетишти. Бурни доктурга чанадан түшүүгө жардам берди. Анан жолдон аябай кыйналган Луканы күчтүү колдоруна көтө-

рүп, үйгө алып кирди да, конок бөлмөсүндөгү диванга отургузду. Аны издеген опурталдуу түндөн кийин, минтип алты саны аман экенин көрүп турганына кубанды. Чоң энеси, Анита менен Даник мештин жанындагы отургучтарда отурушат. Сүрөткө түшчүдөй болуп, кызыктай абалда. Майрамдагыдай кийинип, койкоюп түптүз, кыймылдабай отурушат. Бул жерге чанда келүүчү белгилүү адамды көптөн бери ушинтип күтүп отурушкандай.

Гибет мырза конок үйүнө кирээри менен, Анита менен Даник чоң энесин жалт карашты да, орундарынан ыргып турушту. Чоң энеси муундары какшап ооругандыктан, салам берүүнүн ишаратын кылып, башын ийкеди. Доктур Даниктин купулуна толбой калды. Ал Анитанын жомок китебиндеги ак көңүл сыйкырчылардай, кызыл чапан кийип, ак сакалын чубалып, ак боз ат минип келет деп ойлогон. Ал эми бөлмөгө кирген кишинин башкалардан деле айырмасы жок экен. Даник нааразы болуп, оозун чормойтту.

Доктур бул шөкөттөнгөн топтон нарыраак барып отуруп, аларга карап жылмайды. Жылмаюусунда ушунча чоң мээрим жатканын көрүп, Даник нааразылыгын унутуп, кошо жылмайды. Гибет мырза чөнтөгүнөн момпосуй сууруп чыгып, балага сунуп:

– Даник, момпосуй жейсиңби? – деп сурады.

Даник сүйүнгөндөн жүзү жаркырап, ак саргыл чачтуу башын ийкеди. Момпосуй кызыл чапан менен ак боз аттан артык эмеспи.

– Кел, өзүң келип ал, – деди доктур, бөлмөнүн наркы бурчунан ага бет алып, аксап басып келе жаткан балага көз кырын салып.

Анан баланы тизесине отургузуп, момпосуюн карматты. Бир көргөндө эле доктурга бул үй-бүлө жагып калды. Алдыга жүткүнүп, өзүн теше тиктеген чоң энеси да жакты. Ал көз караш: бул менин чүрпөм, байкагын, таарынтып алба, болбосо менден бирди көрөсүң деп айткансып турат. Маңдайы жарык, оор эмгектен далысы бүкүрөйгөн атасы да, өрүлгөн ак саргыл чачтуу тыпырайган кыз да жакты. Бирок баарынан артыгыраак тизесинде отуруп алып, момпосуйду чопулдата соруп жаткан көгүлтүр көздүү бөбөктү жактырып калды. Алардын апасы жок экенин байкап, үйдүн ичин карыган чоң энеси же тигил кичинекей кыз мизилдете жыйнап чыкканын билбей, абдан таң калды.

Доктур Даниктен:

– Бутуң ооруйбу? – деп сурады.

– Жок, – деди Даник, – кээде эле таяксыз басканымда ооруп калат. Менин таяктарымда аюулардын баштары бар, – деп мактанды. – Көрсөтөйүнбү?

– Кана, көрсөтчү, – деп суранды доктур.

– Абайла, Даник, үстөлдөргө урунуп алба, – деп эскертти чоң энеси.

Ал мурда үйдүн ичинде секирүүгө уруксат берчү эмес.

Анита жолдо жаткан кичинекей мышыкты ала койду. Даник каякка чейин секирээрин ким болжоп билмек эле. Секиргени купулга толуп, доктур кол чаап жиберди.

– Азамат, – деди, – зоопарктагы кенгурулардай эле секирет турбайсыңбы. Эми мага таяксыз басып келчи.

Даник ага кыйшандай басып жөнөдү, жылмайып, оорукчан бутун сүйрөп алган. Доктур да ага жылмайып коюп, кайра тизесине отургузуп, дагы бир момпосуй карматты.

Ошондо гана баятан бери көз кырын салып отурган чоң энеси Анитага бурулуп:

– Анита, чай коюп, таттуу токочтор салынган идишти алып келчи, – деди.

Чоң энеси мейманды дасторконго чакыраардан мурда, татыктуубу же татыксызбы деп сынап отургандай болуп калды. Анита чай камдагыча, Гибет Даникти үстөлгө жаткырды. Баланын бутун нары-бери кыймылдатып, көпкө карады. Ал карап бүткөндө, чай да даяр болду, чоң эне бардыгын дасторконго чакырды. Ал бардыгы менен бирге дасторкон четине отурганы менен, өзүнчө ойго батты.

Акыры чоң эне:

– Айтыңызчы, сиз жардам бере алат бекенсиз? – деди үнүнөн үмүтү угулуп.

Бардыгы жооп күтүп, доктурду тиктеп калышты. Даниктин көзү болсо таттуу токоч салынган табактан өтүп баратты. Чоңдор ага таттуу токоч алып бергенди унутуп коюшту, өзү кол сунуп алгандан коркот, антсе чоң энесинин ачуусуна тиймек. Ал эми тиги таттуу токочтор ушунча таттуу дейсиң, чоң энеси аларды айына бир жолу гана бышыра турган.

Гибет мырза чоң эненин суроосуна дароо эле жооп бере койбоду. Жооп берүүнүн ордуна Даникке бурулду.

– Даник, – деди, – сен башка балдардай эркин жүгүрүп жүргүң келеби?

Даник шарт жооп бере албай, карбаластап калды. Эмне деп жооп берээрин да билбеди. Анткени айыл боюнча анын гана башы аюу сыяктантып жасалган таяктары бар эле, бул аны башка балдардан өзгөчөлөнтүп, маанилүү кылып көрсөтө турган. Бирок жакында жаз

келип, малды жайлоого айдап кетишээрин эстеди. Ал башка балдардай чуркап калганда гана чогуу бара алат. Эчкилерди айдап чыгуу кандай кызыктуу, кандай сонун деп ойлоду Даник, балким, кадимкидей бала болгон деле жакшыдыр.

Ошон үчүн:

– Ооба, каалайм. Чоң эне, мен эми таттуу токочтон алсам болобу? – деди.

Ага эч ким жооп бербеди. Лука менен Анита чай ичип жатышканын да унутуп, чыныларын кармаган бойдон кубарып отурушат. Баары доктурдан көзүн алышпайт.

– Даник, – деп, доктур балага кайрылды. – Сенин татынакай мышыгың кайда жүрөт?

– Сарайда, – деди Даник. – Көрөйүн дедиңиз беле? Анын азыр үч баласы бар.

– Ооба, алып келчи, – деди доктур. Даник аксап, мышыгын издегени жөнөдү.

Кетип баратып, таттуу токочтон экини иле кетти, муну эч ким деле этибарга албады. Даниктин артынан эшик жабылары менен, доктур атасына бурулду.

– Мен жардам бере алам го деген ойдомун, – деди олуттуу гана. – Рентгендин сүрөтүн көргөндөн кийин, тагыраак айтайын. Менин оюмча, сөөгү кыйшык бүтүп калган окшойт, ошон үчүн бир буту экинчисинен кыскараак. Сөөгүн кайра сындырып, туура абалга келтирип түздөшүм керек. Бирок бул үчүн операция талап кылынат, андан кийин көпкө чейин ооруканада дарыланууга мажбур болот. Аны ооруканага жаткырууга макулсуңарбы?

Атасы колун ушалап, чоң энесине, анан Анитага

суроолуу карады. «Операция» деген сөз эле үрөйдү учурат, анын үстүнө операция кымбатка түшсөчү? Акысын төлөп бере албай калса кантет?

– Баш-аягы канча акча болот? – деп сурады акыры.

– Операциянын акысын албайм, – деди доктур. – Лука бардыгы үчүн төлөп койгон. Түшүндүрүп отурууга чоолоом жок, азыр уулуңуз да келип калат. Ооруканага жаткырууга макулсуңарбы? Тезирээк бир чечимге келели.

– Макул, – деди чоң энеси атасынын ордуна.

– Качан? – деп кызыкты Анита.

– Эртең менен, – деди доктур. – Биринчи поезд менен Даникти кошо ала кетейин.

Капысынан:

– Мен поезд менен кайда барганы жатам, ыя? – деген үн чыкты.

Даник эч ким байкабасын деп, арткы эшиктен шыбырт алдырбай кирип келиптир. Ал доктурдун жанында мышыктарын кучактап, жайдары жылмайып турат. Поездге өмүрүндө бир гана ирет түшкөн, анда деле он эле мүнөткө, бирок ошол көз ирмем эсинде көпкө чейин сакталып калыптыр. Ага эч кимдин жооп берчүдөй түрү жок, бардыгы доктурдан көзүн алышпайт.

Даник кайра:

– Каякка, чоң эне? – деп сурады.

Доктур Даникке бурулду.

– Даник, мени менен көлгө барасыңбы? Меникинде бир аз убакыт боло турсаң, бутунду дарылап көрөйүн деп ойлогом. Мени менен кошо кетесиңби?

Даник доктурду шектүү карады.

– Анитачы, чоң энемчи, атамчы, мышыгымчы?

Алар да мени менен барышабы?

– Жок, Даник, – деди Анита, – биз сени менен бирге бара албайбыз. Бул жолу өзүң жалгыз бармай болдуң. Доктур сен үчүн кам көрөт, бир аз убакыттан кийин кайра үйгө кайтып келесиң.

Муну айтаарын айтып алып, Анита ыйлап жибере жаздады. Айткан сөздөрү жүрөккө малынган канжардай эле болду. Даник мышык-сышыгы менен Анитаны кучактап, ботодой боздоп ыйлады. Бурнилердин үйү мындай күйүттү көргөн эмес! Анита аны кучактап, өпкүлөп жүрөт, чоң энеси алаканын шак коюп, силкилдетүүдө, атасы болсо баласынын түйүлгөн муштумдарына таттуу тооч тыгып жатат. Азыр бир чечимге келбесе, бардыгы текке кетээрине доктурдун көзү жетип турду. Ал чоң энесине кайрылып:

– Кызыңыз бала бакканды билеби? – деп, катуу үн менен сурады.

– Ооба, Даникти ал өзү чоңойткон, – деп, чоң энеси да катуу үн менен жооп берди.

– Анда иниси менен кошо барсын, – деп кыйкырды доктур, Даниктин өксүп ыйлаган үнүн басууга аракеттенип. – Ал менин аялыма кол кабыш кылып турат.

– Даник, – деп кыйкырды Анита, болгон күчү менен силкилдетип, – уктунбу, мен сени менен бармай болдум!

Даник кыйкырганын дароо токтотуп, үч ирет солуктап барып, жылмайып койду.

Бирок доктур бул ирет жооп кылып жылмайган жок. Ал баланы тизесине көтөрүп отургузуп:

– Даник, сен өтө эле эрке өсүптүрсүң. Менин ооруканама барганда, минтип өкүрүп-бакырып чуу салбай, айтканды аткарууга мажбур болосуң.

Даник кубангандан алакан чаап жиберди.

– Анита да кошо барат, – деп, кайра жылмайды.

Бул жолу мөрөй аныкы болгонун билди.

Доктур Даникти жерге түшүрдү.

– Чанаңызды берип турсаңыз, Луканы үйүнө жеткирип коёюн, – деди. Силерге «Көрүшкөнчө!» деп айта турайын. Анита менен Даник саат тогуз жарымда мени темир жол бекетинен күтүп алышсын. Эки айга жетчүдөй буюм-теримдерин камдашсын. Анита эртең менен келинчегиме жардам берип, кечкисин мектепке барып турат. Түштөн кийинки убакытты иниси менен өткөрсө болот.

Атасы ыраазы боло доктурдун колун кысып, чекесинин терин сүрттү. Октой сызган окуяларды кууп жетишпей жаткансыды эле, эртеңден баштап, эки ай бою Анита менен Даниксиз ээн үйдө жалгыз калаарын эми гана түшүнө баштагансыды. Мүдүрүлүп-туруп, уй сааганы сарайга бет алды. Күнүмдүк иш менен алаксып, өзүнө келбесе болчудай эмес.

Чоң энеси эшиктин алдынан доктур менен коштошту. Бир саамга колун коё бербей кармап турду да:

– Сиз жакшы адам экенсиз, – деди капысынан. – Кудайым жакшылыгыңызды кайтарып берсин!

Доктур бул улгайып калган кайраттуу аялды карап, көзүнө жаш кылгырып кетти. Ага таза, тынч үйдө эки небересин канатына катып отурган сактоочу периштедей эле баа берди. Анын түйшүктүү эмгегине дем-күч берип шыктандырган сүйүүсү менен кажыбас кайратын көрдү. Бардыгы жакшылыкка айланаарын билип, балдарын жөнөтүп жаткандагы курмандыгын да түшүндү. Капысынан, Кудайдын ыйыктарынын бири менен бетме-бет кездешкендей болду.

– Сиз да боорукер, сүйүүгө толгон аял экенсиз, – деп кошумчалады. Кудайым сизге да батасын берсин.

Гибет Луканы өзү жеткирип барып, колуна көтөрүп кирип, энесине тапшырды. Энесинин уулуна кыжыры келип, ачуулангандай түрү бар.

– Лука, сен кандай тил укпаган немесиң! – деди нааразы болуп. – Жөндөн жөн эле кетип калып, бизди ушунча убайымга саласыңбы? Менден бирди көргөнү калган окшойсуң!

Ал уулун доктурдун колунан алып, үстүнө чыкканга жардам берип, төшөгүнө жаткырды. Кайра келип, үстөлгө отура кетти да, этек жапкычы менен бетин жаап, ыйлап жиберди.

– Ыйлабаңыз. Сиздин уулуңуз эр жүрөк бала экен, – деди Гибет мырза.

– Ал айтканымды таптакыр укпайт, – деп каршы болду Марель айым, бирок ичинен бир чети сыймыктанып, бир чети үйгө аман-эсен келгенине кубанып, мурдагыдан беш бетер көз жашын төктү.

Мириам экөө эртеден бери Лукага жаккан токоч бышыруу менен алек болушту. Үйдүн ичи таттуу жытка толуп турат. Доктурду да дасторконго чакырышты эле, ал да бир зарыл иши бар экенин айтып, баш чайкады.

– Мен Луканын бул жердеги бир абышка менен тааныш экенин уктум эле, – деп баштады, тайсалдагандай болуп. – Мага анын кайсы жерде жашаарын айтып бере аласыңарбы?

– Абышкабы? – деп сурады Мириам. – Сиз Лукага жыгачтан кооз буюмдарды жасаганга үйрөткөн тоодогу абышканы айтып жатат окшойсуз. Экөө көп убакытты чогуу өткөрүшөт. Лука ал абышкадан эмне тапка-

нын түшүнбөйм. Тегеректегилер аны өтө эле таң калыштуу адам деп айтышат.

– Анын үйүн кантип таап барсам болорун түшүндүрүп бере аласызбы? – деди доктур.

– Сөзсүз, – деди Мириам таң калып. – Тиги төтө жол токойдон өтүп, түз эле тоого алып барат. Мен сиздин ордуңзда болсом, азыр барбай коё турат элем. Түндөгү бороондон кийин, жолдун баарын кар басып калса керек.

– Анда зарыл жумушум бар, – деп кыска жооп берди Гибет мырза. – Мүмкүн болсо, мага төтө жолду көрсөтүп койсоңуз. Мен кайра келатканымда Лука менен коштошуп кетем.

Гибет мырза төтө жол менен өйдө чыгып бара жатып, мындай кереметтүү токойду эч качан көрбөгөндөй суктанды. Бутактар кардын салмагынан ылдый ийилип, жылтырап муз болуп калган тобурчактар назик шыңгырайт.

«Акылга сыйбас нерсе, – деп ойлоду, – бул адам жымжырт мемиреп жаткан токойдо жайдын кантип күз менен, кыштын жаз менен алмашканына көз салып, тоолор менен токойдун сырларын чечип жашайт тура».

Ошол абышка менен жолугушаарын эстегенде, жүрөгү дүкүлдөп сого баштады. Токойдон чыгаары менен, бир кичинекей үй көзүнө урунду. Ал үйдү чатырына чейин кар басып калыптыр. Бирок абышка эшигине чейин кууш жол калтырып, кар күрөп койгон экен. Эмнегедир мейман күтүп жаткандай түрү бар. Гибет үйгө жакын келип, акырын эшигин какты да, жообун күтпөй эле ичкери кирди.

Абышка далысын салып отурган экен. Мештин жа-

нында эңкейип алып жыгач кесип жатат. Эчкиси менен мышыгы каптал жагында. Гибет ага жакындап келип, мештин маңдайындагы отургучка отурду.

– Кана, эмне болгонун айтчы, – деп сурады абышка, иштен башын көтөрбөй. – Бардыгы жайындабы, Лука?

– Мен Лука эмесмин, – деди Гибет мырза акырын.

Абышка селт этип, башын көтөрдү. Бир саамга экөө бири-бирин тиктеп калышты. Көздөрүнө ач арбак көрүнгөндөй болгону менен, экөө тең бул андай эмес экенин түшүнүп турушту.

– Мен сиздин акчаларыңызды кайтарып берейин деп келдим, – деди акыры Гибет мырза. – Мен ал балага жардам берүү үчүн акча албайм. Колумдан келсе, бекер эле дарылайм.

Абышка:

– Лука сөзүнө турган эмес экен да, – деп киркиреп, таягына жаагын жөлөп, отту тиктеди.

– Лука сөзүнө турду, – деди Гибет мырза. Акчаны бир кары киши бергенинен жана бул акчанын карыздардын орду экенинен башка эч нерсе айтпады. Бирок мен ак эмгек менен табылганына көзүм жетмейинче, карапайым кишилердин балдарын дарылоо үчүн мынча көп акча ала албайм. Сиздин ким экениңизди, кайда жашаарыңызды башкалардан сурап билүү кыйын деле болгон жок.

Бул сөздөрдөн кийин ортодо жымжырттык өкүм сүрдү.

Абышка акыры:

– Мага айтайын дегениңиз ушул элеби? – деп сурады.

Анын үнүнөн карылыктын, чарчоонун жана аргасыздыктын кайрыгы угулуп турду.

Ошол маалда Гибет мырза күтүлбөгөн жерден ордунан турду да, жакын келип, абышканын бут алдына тизесин бүктү.

– Мындан ары калп эле таанымаксан болуунун кажети жок. Биз бири-бирибизди таанып турабыз го. Ата, мен сизди үйгө алып кеткени келдим. Сиздин ордуңуз толбой жатканын жана сизди кандай күтүп жүргөнүбүздү айтайын деп келдим, – деди.

26 – бап

ҮЙДӨГҮ АКЫРКЫ КЕЧ

Мындан көп өтпөй, Анита жүндөн токулган топусу менен жылуу кофтасын кийип, Луканын бөлмөсүндөгү чоң кресло-бешикте отурду. Лука болсо төшөгүндө жатат. Жүзү кубарып, чарчап турганына карабай, эмнегедир жайдары, кубанып алган.

Анита андан:

– Болгонун төкпөй-чачпай айтып берчи, – деп суранды. Үнүндө таң калуу да, суктануу да бар. – Элдин баары сени чоң эрдик кылды деп жатышат. Лука, мага ашуудан кантип өткөнүндөн тартып, бардыгын башынан баштап айтып берчи.

Лука кубанып, демин ичине тартты. Аны эр жүрөк бала дешкенин угуу кандай сонун. Өзү деле болгон окуяны айтып берсем деп, чыдамы кетип турган. Бирок эмнегедир ага түндөгү болуп өткөн окуялар небак болуп өткөндөй, айтып берүүдөн кыйналды. Бардыгы түш сыяктуу эле. Бул опурталдуу саякат катуу чымыркануудан, сууктан жана чарчоодон улам, эсинде жакшы сакталбай калганын Лука түшүнгөн деле жок.

– Эң биринчиден, абышкага барып, андан акча сурадым, – деп баштады Лука. – Анан лыжамды кийип, өрөөнгө түштүм. Арыктан өтүп, токойду аралап, тоонун чокусуна чыктым. Ал жакта шамал тимеле укмуш экен. Анан ылдый, наркы бетке түшүп кеттим.

– Муну мен деле түшүнүп турам, – деп сөзүн бөлдү Анига. – Башка жол менен тиякка жете албайт болчусун. Лука, эми бардыгын төкпөй-чачпай айтып берсең. Жолдон кандайдыр бир окуяларга туш болдуңбу? Корктуңбу? Өлүп каламбы деген ой келдиби? Деги үстүнөн караганда, бардыгы кандай көрүнөт экен?

Лука бир саамга унчукпай отуруп калды. Ал түштөн кийин Анига менен сүйлөшсөм деп, ак эткенден так этти эле. Эми минтип мүмкүнчүлүк болуп турганда, айтаарга сөз таппай калганы эмнеси.

– Ооба, – деди акырын сөз баштап, манжалары менен жуурканды кармалап. – Ашууга жетейин деп калганда аябай корктым. Кайра артка тартсамбы деген да ой келди. Анига, сен мени жек көрүп жүргөнүңдө, Ыйсаны жүрөгүңө чакырып, Ал сенин жек көрүүңдү сүйүү менен алмаштырганын айтканың эсиңдеби?

– Эсимде, – деди Анига шашкалактап, – албетте, эсимде. Бирок мунун бул жерде кандай тиешеси бар, Лука?

– Себеби, – деди Лука, бир аз тарткынчыктап, – коркконумда, мени менен да ошондой окуя болуп өткөнсүдү. Чоң энең экөөбүзгө үйрөткөн: «Сүйүүдө коркунуч болбойт» деген аятты эстедим. Анан Ыйсадан жардам сурадым. Анан дароо эле коркпой калдым.

Анига:

– Чын элеби? – деди кызыгуусу артып. – Анда менин жүрөгүмө кирген сыяктуу, Ыйса сенин да жүрөгүңө кирген турбайбы. Мен жек көрбөй калганымдай, сен коркпой калган турбайсыңбы. Бул экөө бир эле нерсе болсо керек: биз коркобузбу, же башка адамдарды жек көрөбүзбү, же калп айтабызбы, мунун барды-

гына Ыйса биздин жүрөгүбүзгө киргенден кийин орун калбай калат тура.

– Ошондой экен, – деп макул болду Лука. – Менин оюмча, ал аяттагы «коркунуч» деген сөздү менмен-синүү, жалгандык, жек көрүү сыяктуу сөздөр менен алмаштырууга болот окшойт. Бир сөз менен айтканда, жеткилең сүйүү бардык жамандыкты сүрүп чыгарат. Ыйса жүрөккө киргенде, Анын жеткилең сүйүүсү да кошо кирет, чын айтамбы?

– Ооба, менин оюмча да ошондой, – деп бекемдеди Анита.

Алар күүгүм киргенин элес албай, жаактарын таянып олтуруп алып, божурап сүйлөшө беришти. Бирок эч кимиси жарыкты күйгүзүүнү ойлогон жок, анткени күүгүмдө сүйлөшүү жакшы эле.

* * *

Анита айдын жарыгында үйүнө бара жатты. Улуу тоолор аны өзүлөрүнүн кучагына алгандай туюлат. Капыстан эле бул үйүндөгү акыркы кеч экенине көзү жетти. Бул ойдон улам, тамагы буулуп, көзү жашылданып кетти. Үйүнө чуркап жөнөдү да, энтиккен бойдон аш бөлмөсүнө атырылып кирди. Атасы али уй сарайда экен, чоң энеси Анитанын этек жапкычына топчу кадап отурат. Үстөлдүн үстүндө эртең мененкиге даярдалган эки үймөк кийим жатат. Даник мышыктары менен таттуу уйкунун кучагында. Бүгүн үйүндөгү акыркы түн болгондуктан, мышыктарын чогуу алып жатууга уруксат беришиптир.

– Чоң эне! – деп, Анита көз жашын чубуртуп, кучагына кулады.

Чоң энеси бугун чыгарып алсын деп, тим койду. Анан

кичинекей үстөлдү жылдырып келип, Анита чоң энесинин тизесине сүйөнүп отуруп, айткан насааттарына кулак түрдү. Чоң энеси болсо Анита жашай турган үй жөнүндө, жасай турган жумушу жөнүндө жана Даник айыккандан кийин кандай кубана тургандыгы жөнүндө айтып берди. Чоң энеси бул сөздөрдү зор ишеним менен айткандыктан, алар Анитанын жүрөгүнө таамай тийип жатты. Ал чоң энеси өз ичинен: «Эми эртең да, андан кийинки кечтерде да эч ким тиземди кучактап отурбайт, тиги бурчтагы төшөк да бош болот», – деп кейип отурганын сезген жок.

Түн бир оокум болуп калыптыр. Эртең эртелеп туруш керек. Анита ордунан туруп, текчедеги чоң Библияны алды. Кечкисин, уктаардын алдында чоң энеси аны үн чыгарып окуп берчү.

Анита чоң китепти тизесине койгондо:

– Бүгүн биз Коринфтиктерге жазылган каттын 13-бабын окуйбуз, – деди чоң энеси. – Алыста жүргөн кезиңде ушул сөздөрдү жүрөгүңө бекем түйүп алышыңды каалайм.

Анита окуй баштады, окуп бүткөндө, чоң энеси мындай деп айтты:

– Ушул бөлүмдүн төртүнчү аятын эсиңе тутуп, өзүң менен ала кет. Дагы бир жолу окуп койчу, Анита.

Анита дагы бир ирет шашпай, кунт коюп окуду: «Сүйүү чыдамдуу жана боорукер, сүйүү эч нерсеге көз артпайт, сүйүү мактанбайт, өзүн өзү көтөрбөйт».

Чоң энеси ачык турган Библияга колун коюп, көз айнегинин артынан Анитага көз жүгүрттү.

– Эми мага кулак сал, – деди. – Сен Куткаруучудан Анын сенин жүрөгүңө киришин суранган болчусуң. Ал

сенин жүрөгүңө кирип, Өзү менен бирге биз жаңы эле окугандай сүйүүнү ала келди. Сага эми кичинекей балдарды багууга туура келет. Бирок азырынча өзүң деле баласың. Алар сага дайыма эле жакшы мамиле кыла беришпейт. Ачууланып, чыдамың жетпей, каның кайнап чыккан күндөрүң да болот. Бирок Ыйсанын сүйүүсү көпкө чыдамдуу жана ырайымдуу. Жаман ой-сезимдериндин баарын Ыйсага алып келсең, алар сени таштап кеткенин байкайсың. Анан да, Анита, сен эми чоң үйдө жашайсың. Ал жактан өзүң эч качан ээ боло албай турган көп кооз буюмдарды көрөсүң. Кээде сен аларга карата жек көрүүнү же көз артууну сезишиң мүмкүн. Бирок эсинде болсун, сенин жүрөгүңдөгү Ыйсанын сүйүүсү эч качан көз артып суктанбайт. Жүрөгүң Анын сүйүүсүнө толуп турса, жек көрүүгө орун табылбайт. Сен Гибеттердин үйүндөгү кичинекей кызматчы болосуң. Алар сенин үстүңө үйрүлүп түшөт деп деле ойлобойм. Кээде алар жасаган ишинди көрүп, макташын каалайсың. Бирок Ыйсанын сүйүүсү мактанбаарын, өзүн өзү көтөрбөй турганын эсинден чыгарба. Башка бирөөлөр байкашабы же көзгө илбей коёбу, Анын сүйүүсү өз ишинди унчукпай, ак ниеттүүлүк менен уланта берүүгө жардамдашат. Ыйсанын сүйүүсүнө толгон жүрөгүңдү сактай бил. Ал тууралуу оку, ойлон. Жаман ойлор эшигинди какса, аларды өз күчүң менен кубалоого аракеттенбе. Куткаруучундан жардам сура, Ал сенин ордуңа Ыйсанын сүйүүсүнө толгон жүрөгүңдө жаман ойлорго орун жок экенин айтсын. Ошондо гана жаман ойлор сенден кетүүгө аргасыз болушат.

Анита өрүлгөн чачын кармалап, чоң энесинин ар бир сөзүн кунт коюп тыңшады. Анан ордунан туруп,

чоң энесинин бетинен өптү да, жатканга чейинки жарым саатын атасы менен өткөргүсү келип, уй сарайга чуркады.

Эртең менен тоолордун чокусу күнгө чагылышып, өрөөнгө жарык түшө элек мезгилинде, алар бүт үй-бүлөсү болуп, темир жол бекетине сапар тартышты.

Поездден калып калбайлы деп, эрте келип алышканы үчүн, Гибет мырзаны жыйырма мүнөттөй күтүп калышты. Анита бир колуна чоң күрөң баштыгын көтөрүп, экинчи колу менен атасынын колун бекем кармап алыптыр. Даник болсо эмнегедир тунжурап, өзүнчө эле тарткынчыктап тургандай сезилет. Ал чоңдордун далысына жашынып, эч ким менен кучакташып коштошкусу келбеди.

Анита мунун себебин түшүнгөнчө, поезд далай жерге узап кеткен. Ал Даниктин чапанынын ичинен бирдеме кыймылдап жатканын байкап калды.

– Даник, чапаныңа эмне катып алгансың, – деп сурады, чапанынын кыймылдап жатканына таң калып.

Даник кызарып кетти.

– Мен деген ... бирөөсүн эле алдым, Анита, – деп, уялыңкы булдуруктады.

– Эмненин бирөөсүн? – деп, Анита чочулап, докторга көз кырын салды.

Бирок Гибет мырза китепке алаксып, алардын сөзүнө кулак түрбөгөндөй.

– Мына, мунусун эле алдым, – деп, Даник чапанынын топчусун чечип жиберди.

Көз ирмемде чапандын ичинен кичинекей ак мышыктын муруту менен тумшугу көрүнө калды. Мышык башын чыгарып, кайра өзүнүн түнөгүнө жашынып калды.

– Даник, – деди Анита катуу үн менен, – сен жеткен адепсиз бала турбайсыңбы. Чоң энем ооруканага мышыктарды алып кирүүгө болбойт дебеди беле. Эми аны эмне кылышты да билбей турам.

Даник жооп бербей, терезеге бурулуп кетти. Ал өзүнүн бейбаштыгына актануу таба албай, мышыгын бооруна кысып койду, ал бүрүшүп, кичинекей паровоздой күшүлдөдү. Даник да, мышык да ушул бейбаштыгы үчүн өзүлөрүн күнөөкөр сезишкен жок.

27 – бап

ДАНИК ООРУКАНАДА

Алар шаарга келишээри менен, Даникти ооруканага жаткырышты. Аны өзү сыяктуу бутунан майып болгон балдар жаткан палатага ээрчитип келишти. Бул бөлүмдө иштеген медсестранын өңү чарчаңкы көрүнөт. Даник нары-бери карап, бул жердегилерди күлдүрсөм ашыкча болбос деп ойлоду. Таягым менен кенгурудай секирип берейинби деп, бардык палаталарды кыдырып чыкты. Анын аракети акталды. Ар бири менен достошуп чыгууга бир сааттан азыраак убактысын сарптады. Апакай мышыгын себетке салып, аш бөлмөгө коюшту. Бирөө келгенде гана Даник менен болууга уруксат беришти.

Анитанын шаарга келиши анчалык көңүлдүү болгон жок. Гибет айым аны жайдары тосуп алды. Ал сулууча келген, жаш, жайдары аял экен. Анита үстүнкү кабаттагы өзүнө даярдалган бөлмөдө жалгыз калганда, терезеге жакын келип, көчөнү карады. Терезеден боппоз болгон үйлөрдү, эриген карды жана капкара болуп түнөргөн асманды көрдү. Дагы бир аз ушул калыбында турду да, анан төшөгүнө кулап, өз жериндеги кар күрткүлөрүн, ак карлуу тоонун чокуларын, ачык асманды эстеп, өксүп ыйлады. Жарым сааттан кийин Гибет айым Анитанын кандай жайгашканын көрөйүн деп баш бакса, ал ушундай абалда жатыптыр. Эч нерсе айтпастан, шыбырт алдырбай чыгып кетти да, кичинекей Кла-

раны көтөрүп келип, Анитанын жанына, керебетке жаткырды. Анын ушинткени ушул учурда эң жакшы болду. Арадан беш мүнөт өтпөй, Анита кыткылыктаган кичинекей кызды тизесине алып, күлүмсүрөп отурду. Дагы бир беш мүнөттөн кийин өзү да жыргап күлө баштады.

Гибет айымдын үйүндө ал өзүн жакшы сезип, көңүлү куунак жүрдү. Эртең менен балдарды карап, түшкүсүн Даник менен болот да, кечинде сабак окуйт. Албетте, балдар бирде угуп, бирде укпай коюшканда, Гибет айымды жардамга чакырчу. Ал ачууланып же чыдамы кетип баратканда, чоң энесинин насаатын эстейт. Марк чокоюнун боосун байлабай кежирленсе, же Эльза сүттү жерге жайнатып төгүп алса, Павел бутка илээшсе же баткакка жыгылса, өз ичинен «Сүйүү чыдамдуу жана боорукер» деп кайталачу. Бара-бара Ыйсанын сүйүүсү аны чыдамдуу, боорукер, тил алчаак кылып тарбиялай баштады. Күн өткөн сайын ал назик сүйлөгөнгө, ачуусун кармаганга үйрөндү.

Даник операция жасалчу күндү күтүп, ооруканада бир жумадай жатып калды. Аны операция боло турган бөлмөгө алып жөнөшкөндө, ал өзүн жайдары жана сергек сезип, наркоздон да коркуп койбоду. Операциядан ойгонгон соң, керебетинин аягы өйдө көтөрүлүп, бутуна салмактуу темир илингенин көрүп, аябай кейиди. Буту сыздап, эти ысып, жүрөгү айланат. Ал Анитаны чакырып, озондоп ыйлады. Медсестра басып келсе, Анита эмес экенин көрүп, кыжырданып, кичинекей колдору менен чаап жиберди. Даник бир жума бою бутун оор жүк менен чойдуруп, чалкасынан жатты. Эти ысып, өзүн жаман сезді.

Анита күн сайын келип, китеп окуп, палатанын чоң

терезесинен көрүнүп турган жел кайыктар жөнүндө айтып берет. Бутунун оорусун унутсун деп, сөз менен алаксытат. Даник өзүн бир жума бою бактысыз сезди. Көлдүн үстүндө түнөргөн булуттар самсаалайт. Кеч кирмейи өзүнчө эле тозок. Даникти бет маңдайында илинген сүрөт гана сооротчу. Анын астында бирдеме деп жазылып турат, бирок Даник азырынча тамга тааный элек. Даник бутунун оорусунан, аңгемелерден, бозоргон көлдөн, башка балдардан жадаганда, ошол сүрөткө тигиле турган, ал аны эч качан тажатчу эмес. Бул сүрөттө Ыйса тартылган эле. Ал көк шибердеги чоң ташта отурат. Төгөрөктүн төрт бурчунан чогулган балдар Аны тегеректеп алышкан. Алар Анын жүзүнө тигилишет. Бутунун жанында, чөптүн үстүндө териси кара бала отурат. Тизесинде – кичинекей индус. Ыйса көк көйнөкчөн кыздын ийинине колун койгон. Кытай, Африка, Орусия, дагы башка өлкөлөрдөн келген балдар Аны тегеректеп алышкан.

Даник менен Анита операциядан толук бир жума өткөндөн кийин гана, ушул сүрөт тууралуу жайма-жай сүйлөшө алышты. Асман күндөгүдөй эле түнөрүп турат. Көлдүн үстүнөн кара булуттар каалгып, тез эле кеч кирип кетти. Палатанын жарыгы өчкөн, башка балдар таттуу уйкуда, Анита болсо Даниктин жанында отурат. Даник аны сагынгандыктан, жанында көпкө отурчу болду. Даник колун башына жаздап жатат. Ак саргыл чачы от жалын болуп күйгөн чекесинен өйдө таралган. Анын көрүнүшү ушунча аянычтуу эле, буту сыздап, уктатпай ооруйт.

Даник сүрөткө жана анын алдындагы жазууга кайрадан көз жүгүрттү.

– Анита, тигил жерде эмне деп жазылган? – деп сурады.

– Ал жерде: «Балдарды Мага жибергиле» деп жазылган, – деди Анита.

– Мен бул окуяны билемин, – деди Даник алсыз үнү менен. – Чоң энем айтып берген болчу. Бул Библиядагы балдарбы? Кандай күлкүлүү кийинип алышкан!

– Жок, – деди Анита. – Бул Библиядагы балдар эмес, бүткүл дүйнө жүзүнөн келген балдар, алар Индиядан, Африкадан, а тигил көк көйнөкчөн кичинекей кыз Швейцариядан болсо керек.

– Кандайча? – деп сурады Даник.

– Ыйсага Библияда айтылган эле балдар эмес, дүйнөдөгү бардык балдар келе алышат деп ойлойм.

– Кантип? – деп, кайра сурады Даник.

– Эмне деп түшүндүрөөрүмдү да билбей турам. Мисалы, сен, Даник, Ыйсага келгиң келип жатканын Ага айтасың. Анан ошол жерде болосуң. Ошондо Ыйса жер бетинде жашап жүргөндө балдарды кантип колуна көтөрүп алса, сени да ошентип колуна көтөрүп алат деп ишенем. Сен азыр деле Аны көрө аласың.

– Ой, анда сонун болбойт беле, – деп, кайра минтип кошумчалап койду:

– Анита, бутум өтө катуу ооруп жатат, уйкум да келди!

Даник ыйлап, нары-бери оонап кирди. Анита жаздыгын оңдоп, суу жуткургандан кийин гана тынч ала түшүп, мурдунун суусун тартып жатып калды.

– Мага ырдап берчи, – деп өтүндү.

Анита башка балдарды ойготуп албайын деп, акырын ырдай баштады.

«Мен чарчап, тынчтыкка баратам,
Кудайым, көзүмдү жаба көр.
Сүйүүң менен, ишенимдүү Коргоочум
Түбөлүккө мени менен кала көр.

Бүгүн да Өзүңдүн алдында,
Билемин, мен күнөө кетирдим.
Жаныма жай, денеме тынчтык берип,
Менин бардык күнөөлөрүм кечиргин».

Даник көзүн жумду. Мындан бир нече мүнөт өтпөй, уйку-соонун ортосунда жатканда, Даник кайра ошол сүрөттү көргөндөй болду. Ыйсанын тизесинде индиялык бала эмес эле, күнгө күйгөн, ак саргыл чачтуу, арыкчырай келген бала Ыйсанын көзүнөн көзүн албай тиктеп отурат. Анын бут жагында, чөптүн үстүндө аюунун башы сыяктантып жыгачтан кесилип жасалган эки таягы жатат.

– Бул менмин, – деп шыбырап, Даник жылмайган бойдон уктап кетти.

Даник уктап жаткан маалда бир топ маанилүү иштер болуп өттү. Биринчиден, доктур Гибет келип, бутуна илинген жүктөрдүн бирин чечти. Экинчиден, Даниктин эти ысыбай калды. Үчүнчүдөн, түштүктөн жылуу шамал согуп, булуттарды айдап, күн ачылып кетти.

Даник болсо дагы эле уктап жатты. Ойгоноору менен өзүн башка бир дүйнөгө туш болуп калгандай сизди. Бардыгын ойлонуштуруп, көпкө чейин унчукпай жатты. Жаны жай алып, буту да зыркырап оорубай калды. Палатанын терезелерин ачып койгондуктан, Даник биринчи жолу күнгө чагылышкан көлдү, наркы өйүздөгү көктү киреген тоону жана түштүктөн соккон желаргы

айдап бара жаткан үзүк-үзүк ак булуттарды көрө алды. Алар Даникке кары эрип, нарцисттер гүлдөгөн талаада секирип ойноп жүргөн кичинекей улактарды элестетти.

– Мен жакында айыгып кетем, – деди Даник өзүнчө, көкүрөгүнө жаздын жыпар жытын кере тартып.

Сырттан жылуу жамгыр төгүп өткөндөн кийинки жердин жыты келет. Даник көзүн жумуп, жакында жаз келээрин элестетти, ошондо анын жүрөгүнө кубаныч толду. Жымжырттыкка кулак төшөп жатып, капыстан чымчыктын сайраган үнүн угуп калды. Ал бир чоң өзгөрүүнүн жарчысындай безеленип сайрап жатыптыр. Ал чымчык: «Келе жатат, келе жатат, келе жатат. Жакында айыгасың, жакында айыгасың, айыгасың» ... дегенсийт.

Палатанын эшиги ачылып, тез баскандан эки бети кызарып кеткен Анита кирип келди. Ал адатта, эртең мененки тамактан кийин, Даниктин ал-абалын билгени бир маал баш багып кетээр эле.

– Даник! Карачы, бүгүн кандай сонун күн! – деп кубанычтуу кыйкырды. – Тиги көлдү, наркы өйүздөгү тоону, жел кайыктарды карачы.

Даник башын көтөрдү.

– Анита, менин аюуга окшош таяктарым кайда?

– Мынакей, Даник, сенин шкафыңда турат. Алардын сага эмне кереги бар?

– Тээтигил бурчтагы кичинекей баланы көрдүңбү? – деди Даник. – Ага жагат го деп ойлойм. Буларды ага берип койчу.

– Эмнеге? Анда өзүң эмне кыласың?

– Мага эми алардын кереги жок. Мен айыгып кетемин да, таяксыз эле чуркап калам!

Анын сөзүндө чындык бар болчу.

ОКУЯНЫН ИЙГИЛИКТҮҮ БҮТҮШҮ

Көлдүн жээгиндеги өрөөндө да, тоодо да жумалар жума менен алмашып, мезгил өз нугунда өтүп жатты. Кар эрий баштады. Кичинекей арыктар сууга толуп, бууракандап аккан агымдарга айланууда. Талааларда алгачкы гүлдөр гүлүн ачты. Сарайда камалган мал жер чапчып, эркиндикти самагандай. Түштүктөн соккон желаргы өрөөндөрдү жайпып, чайырдын жытын терebelге таратууда.

Тоого да жаз келди!

Чоң энеси жаз алдында үйдүн ичин жууп-тазалоо менен алек, атасы болсо быйыл туулган музоолор менен. Мунун өзү эң сонун эле, анткени экөө тең иш менен алаксып, балдарын анча сагынышчу эмес. Бирок жаңы туулган ар бир музоо атасына Даникти эстетет. Чоң энеси да отурган жеринде кыялга термелип кетет. Кээде чын эле тепкичтерден таяктын тыкылдаган үнүн уккансыйт. Кичинекей баланын жайдары үнү кулагына келгенсыйт. Селт этип кетип, көзүн ачса эле, тунжураган үйдө жалгыз отурган болот. Ошондо «Деги алар качан келишет эми?» деп, далай ирет өзүнө өзү суроо берди.

Луканын да сагынычы алардыкынан кем болбоду. Мектептен үйүнө кайткан сайын: «Жанымда Анита болсо сонун болбойт беле?» – деп ойлонот. Мектептен өзүн мурдагыдай жалгыз жана бактысыз сезбей кал-

ган. Ашууну ашуу менен, кырсыктын кесепетинен кандай азап чегип жүргөнүн далилдегендей болду. Теңтуштары аны кайра өз тобуна кошуп алышты. Лука өзү да абдан өзгөрүп кетти. Куткаруучуну жүрөгүнө чакырган түнү жашоосу да өзгөрүшү керек экенин түшүндү. Ыйсанын сүйүүсүнө эшигин кенен ачкан жүрөктө мурдагы ачуулануу, кайгыга чөгүү жана башкалардан оолактоо сыяктуу сезимдерге орун калбай калды.

Лука Теңирге жакындап, сыйынып, китеп окуган сайын, сүйүү кыжырдануу менен жалкоолуктан күчтүү экенин байкады. Ал ачуусуна тийген учурда да өзүн кармана билген, кара жумуштан качпаган жаңы адамга айланып бара жатты.

Сабак бүткөндөн кийин, Бурнилердин чоң энесине кирип, үй тиричилигине кол кабыш кылчу. Ошентип, экөө сырдаш болуп кетишти. Чоң эне да ансыз кантип күн өткөрөөрүн элестете албайт. Лука отун жарып, дүкөнгө барып, айылдан кат-кабар алып келет. Акыркы ишти бөтөнчө жакшы көрө турган, анткени көбүнесе Анитадан кат келип турар эле, чоң энеси дайыма аларды үн чыгарып окуп беришин суранчу. Кээде Даник сүрөттөрүн салып жиберчү. Чоң энеси аларды Библиясынын ичинде сактап, кээ күнү үстөлгө жайып алып, карап отурчу. Февралдын аягында: «Менин төшөктө жатканым», «Менин төшөктөн турганым», «Мен эчкилерди кубалап жүрөм», «Мен дары ичкени жатам», «Мен жана медсестра», «Мен жана Анита», «Мен жана менин ак мышыгым» деген сүрөттөр чогулуп калды. Чоң энесине алар биринен бири өтүп сонун сезиле берчү, бирок акыркы сүрөтүнөн «мени»

кайсы, «ак мышыгы» кайсы экенин айырмалап болбойт.

Луканын жүрөгүн өйүгөн дагы бир нерсе бар. Анын досу болуп калган тоолук абышка тоолор менен коштошуп, уулу Гибет менен чогуу жашоо үчүн, ылдый жактагы көлгө көчүп кеткени жатат. Экөө биринчи жолу беттешип, бири-бирин тааныган күнү эле ушундай келишимге келишиптир. Абышка марттын аягында көчүп кетүүгө кам көрүп жүрөт. Ал көчүп кетээр күнү буюмдарын жыйнашканы Лука да жардамга келди.

Абышка эчкисин, мышыгын, тоокторун тегеректеги кошуналарына таратып, жыгачтан жасалган буюмдарынын көбүн сатып жиберди. Бирок үйүн сатпай, анда-санда келип-кетип турууну чечти.

– Лука, мен бул жакка тез-тез каттап турам. Анткени тоолор менен көпкө чейин көрүшпөй жүрө албайм. Ал жакта бир аз жашап, тоолор мени өзүнө тартканда, кайра келип кетем, – деп түшүндүрдү.

Лука унчукпай, тегерете көз жүгүртүп, бош турган текчелерге көзү түштү.

– Балдарга белек болсун деп, бир нече буюмду өзүм менен кошо алып кетип жатам. Алардын купулуна толсо керек, – деп койду. – Бирок бирөөсүн сага арнап алып койгом, Лука. Мен ал буюмдан ажырай албайт болушум керек деп ойлочумун. Бирок баары бир аны сага берүүнү туура көрдүм. Аны аяглап сакта.

Лука белегин күтө абышканы карады.

– Чоң ата, мен сизден бир эстелик калса деп ойлочумун. Эми аны көргөн сайын сизди эстеп жүрөм. Анын үстүнө, окшоштуруп, дагы бир буюм жасап көрсөм болот, – деди.

Абышка үкөктүн жанына келип, анын ичинен Лукага арналган белекти алып чыкты. Луканын колуна карматып, анын телмире тиктегенин карап турду. Бир караган кишиге эки таяктан жасалган кадимки эле айкаш жыгачтай көрүнөт. Бирок жыгачтардын айкашкан жери укмуштай чеберчилик менен кесилип жасалган жиптер менен бекитилиптир. Көп жеринде түйүндөрү бар экен. Бул чынында эле зор чеберчилик менен жасалган эмгек десек болот. Лука манжаларынын учу менен айкашкан жыгачты аста сыйпалап көрдү.

– Кандай сонун белек! – деп тамшанды. Сындырып албай, жыгачтан кантип жип кескениңизге таң калып бүтпөй жатам.

Анан бир аз тарткынчыктап туруп:

– Ыйсаны да ушундай айкашкан жыгачка кадашкан, ээ? – деп кошумчалады.

– Ооба, – деди абышка жөн гана. – Мен муну кол алдында иштеп жүргөн дыйкан киши көз жумган түнү жасагам. Ошол түнү ал мага Кудайдын сүйүүсү менен боорукердиги жөнүндө айтып берген. Биз экөөбүз да кантип сүйүш керектигин сүйлөшпөдүк беле. Жеткилең сүйүү жаралган жер – бул айкашкан жыгач.

Лука бир нерсени эстегендей болуп:

– Жеткилең сүйүү дейсизби? – деп кайталады. – Чоң эненин аяты да дал ушундай сүйүү тууралуу айтат. Анита кеткени камынып жаткан кечте биз да ушул сүйүү жөнүндө сүйлөшкөнбүз.

– Чынында эле ошондой, – деп макул болду абышка. – Ушундай сүйүү тууралуу сен да көп жолу угасың. Жеткилең сүйүү дегенибиз – бул колунан эч нерсе

келбей калгыча жакшылык жасагандан жадабаган сүйүү. Азап чегүүнүн чегине жеткиче азап чеккен сүйүү. Ошон үчүн Ыйса айкашкан жыгачта: «Аткарылды», – деп айткан. Эми кечирилбеген бир да күнөө, кечирилбес бир да күнөөкөр жок. Мунун баары Ыйса Теңирдин азаптуу өлүмү аркылуу ишке ашты. Анын сүйүүсүнүн күчү ушунча зор болгон.

Абышка Лука жанында турганын да эстен чыгарып жибергендей, өзү менен өзү сүйлөшө берди, бирок Лука ар бир сөзүн кулак түрүп угуп жатты.

Анан ал абышка менен коштошуп, эртең менен мектепке баратып, жүгүн темир жол бекетине чейин жеткиришип коёрун айтты.

Түштүктөн соккон шамал бактардын башын термелтип, эриген кардын тамчылары тып-тып деп, бутактардан тамып жатат. Лука Анитага кат жазып, тоолук абышкадан берип жиберейин деп, үйүнө шашылат. Бараары менен кичинекей айкаш жыгачын керебетинин тушуна аяр илип, кагаз-калем алганы аш бөлмөсүнө жүгүрдү.

Аш бөлмө бытырап жаткан. Апасы уйларга жем-чөп салып жүрүп, идиш-аяк жууганга, кир-кокту тазалоого убактысы калбай калган. Адатта, Лука ага кол кабыш кылчу эле. Бирок бүгүн идиш-аякка кол шилтеп койду, анткени шашылып жаткан болчу. Ошон үчүн өзү жаткан бөлмөгө барып, эч нерсеге алаксыбай кат жазууну чечти. «Ананыраак апам өзү баарын ирээттеп алат», – деп ойлоду.

Лука бөлмөсүнө чуркап кирип, жаңы эле ыңгайланышып отуруп, колуна калем алганда, дубалда илинип турган айкаш жыгач көзүнө урунуп калды. Аны карап,

абышканын сөздөрүн эстеди. «Жеткилең сүйүү ...»
Эмне үчүн анын кулагына «Жеткилең сүйүү колунан эч нерсе келбей калгыча жакшылык кылуудан тажабайт» деген сөздөр кайрадан жаңырып жатты болду экен?

Лука аз болсо да, Куткаруучусу сыяктуу, ошондой сүйүү менен сүйгүсү келип кетти. Луканын эки бети кызарып, шашпай ордуна туруп, аш бөлмөгө түштү. Жарым саат өтпөй, апасы үйгө кирсе, аш бөлмөнүн ичи мизилдеп таптаза, Лука болсо өзүн бактылуу сезип, кат жазып жатат.

Эртеси эртең менен, жерге жарык түшө электе туруп алып, өйдө жактагы абышканын үйүнө жөнөдү. Экөө кичинекей кепе үйдү кожоюну келгиче жалгыз калтырып, төмөн түшүштү. Токойдон чыгышса, туман тарап, короздор кыйкырып, күн тоонун эң бийик чокуларын кызыл нурга бөлөп калыптыр.

Абышка кышында Анита менен Даникти алып кеткен поездге түшмөк.

– Мен нарцисстер гүлдөгөн маалда келип калам, – деп, Лукага эскерткен болду да, кусалуу көздөрү менен тоолорду узата карады. – Өрөөндө нарцисттер гүл ачаары менен сөзсүз кат жазып жибер. Алар тоодо гүлдөй баштагыча, кенен-кесири жетишип келип калам. Унута көрбөгүн, Лука!

Луканын жообу шакылдап кетип бара жаткан дөңгөлөктөрдүн үнүнө аралашып, угулбай калды. Бир нече мүнөттөн кийин, поезд бурулуп кетти да, көздөн кайым болду.

Көп өтпөй, Лука чоң энеге почтадан кат алып келип берди. Ал Анитадан келгенин билип, тезирээк берүүгө ашыкты. Тапылдаган бойдон тепкич менен

чыгып барып, сүйүнчүлөп калды. Чоң энеси алдынан тосуп чыкты.

– Лука, окуп берчи, садагасы, – деп, күнгө отура кетти.

Чоң энеси колун кайчылаштырып, көзүн жумду да, кунт коюп тыңшап калды. Кат өтө эле кыска жазылгандыктан, Лука аны бир дем менен эле окуп чыкты:

«Сүйүктүү атам жана чоң энем! Даник экөөбүз бүрсүгүнү үйгө барып калабыз. Даник куландан соо болуп калды. Силерди көрөйүн дегенде, эки көзүбүз төрт. Даник мышыгын темир жол бекетине сөзсүз алып келишиңерди суранып жатат. Бетиңерден өөп, Анита»

Кат менен чогуу Гибет айым да кыскача кат жазып жибериптир. Анда поезддин келүү мөөнөтү так көрсөтүлүптүр. Конверттин ичинде Даниктин: «Мен поезд менен үйгө кетип бара жатам» деген сүрөтү да бар экен.

Чоң энеси кичине жашып кетти. Бирок көзүн сүртүп, күч топтоюн деп чечти, анткени алдыда далай камылгалар күтүп турат.

– Лука, бул катты Бурни мырзага берип келчи, – деди. – Анан мага бир аз жардамдашып кой. Балдардын келишине жакшылап камынбасам болбойт.

Атасы катты окуп чыгаары менен, кубанычтан түшүнүксүз кыйкырып жиберип, кежигесин тырмады да, өмүрүндө биринчи жолу чакадагы сүттү көмөлөтүп алды.

Күн ачык жана жылуу. Дем алыш, мектепте сабактар жок. Лука таң заардан туруп, жазгы гүлдөрдөн терип келгени чыкты. Аларды сууга салып, үстөлдүн үстүнө коюп, өзү темир жол бекетине жөнөдү. Ал

шашпай басып бара жатат, убактысы кенен, жолдо катар көп нерсени ойлонушу керек.

Чоң энеси, Бурни менен мышыгы араба менен кетишкен. Мындай ажайып таң мурда болуп көрбөгөндөй. Талаалар жапжашыл болуп көйкөлүп, гүлдөр жайнайт. Абада кышкы түнөгүнөн эркиндикке чыккан малдын мойнуна илинген коңгуроолордун үнү жаңырат. Кичинекей улактар чөптө нары-бери оюн салып жүрүшөт. Токой жыпар жытка толуп, ак карлуу тоолордун чокусу көгүлтүр асмандын фонунда көздү уялта жаркырайт. Лука өзүнчө: «Бүгүнкү күн былтыркыга такыр окшошпойт», – деп ойлоду. Кучагына толгон гүлдесте былтыркы үрөйдү учурган күндү эстетти. Ал кандай караңгы, кандай кайгылуу күн эле! Ошол күндү эсине түшүрөөрү менен, көңүлү чөгүп, кубанычын жоготту. Алардын бул жактан кетишине да өзү гана күнөөкөр эмеспи. Балким, алар аны менен кайрадан көрүшүп отурганына кубанышпасачы? Анита Даникти айыкты деп жазыптыр, бирок буга эмнегедир ишене албайт. Ал колдорун чөнтөгүнө салып, бул көптөн күткөн жолугушуудан сүрдөгөнсүп, өзү жалгыз четте турат. Ал тургай, келбей эле койсом болмок экен деп да ойлоп кетти.

Бекетте эл жык-жыйма. Поезд көрүнүп калбасын деп, атасы бурулуштан көзүн албайт. Чоң энеси мойнунда мала кызыл бантик байланган, колдон суурулуп, поездди тосуп чуркачудай болуп жаткан мышыгы менен алек.

– Келатат, келатат! – деп кыйкырды атасы.

Лукадан башкалары алдыга умтулушту. Ал уялып, өзүн оңтойсуз сезип турат.

Поезд бекетке келип токтоору менен, тез эле түшсөк деп чыдамы кетип турган Анита менен Даниктин жайдары жүздөрү терезеден көрүндү. Даник жакшы көргөн адамдардын жүзүнө тигилип, четте турган Луканы да байкады. Анын сүйүүгө толгон кичинекей жүрөгү тезирээк жетип, бардыгын кучактасам деп ээлигет. Ал поездден секирип түшөөр замат эле Луканы көздөй жүгүрдү.

– Карачы, Лука, – деп кыйкырды, – мен басып калдым. Сен тапкан доктур мени куландан соо кылып айыктырып койду, эми минтип, эч качан бутумду сындырбагандай чуркап жүрөмүн. Чоң эне, карачы! Ата, карасаң! Мен таяксыз эле чуркап жүрөм. Белоснежка, карачы, бул сенин мышыгың. Чоңоюп калыптырбы, чоң эне? Кудум эле Белоснежканын өзү.

Эки мышык бири-бирин тим эле жек көрүшкөнүн айтпа. Ызырынып, бири-бирине секирип, тытмалашып жүрүшөт. Даник менен чоң энеси аларды араңдан зорго ажыратып алышты. Элдер күлүп жатышат. Поезд бекеттен узап кетти. Анита атасын бекем кучактап, мындан ары эч качан ажырашкысы келген жок.

Лука гана көзүнө тегерене түшкөн жашын көрсөтпөйүн деп, нары бурулду. Аны бардыгынан өзгөчө алкашты: күнөөлөрүн кечирип, эстен чыгарышты. Даник эч качан жардан кулабагандай болуп, кайрадан басып жүрөт.

Лука капыстан эле бекеттин жанында өскөн жаңгактын гүл ачканын байкап калды. Кечээ эле бутактары жылаңач турган болчу. Бирок жаз өз бийлигин колуна алып, кечээки жылаңач бак бүгүн кызгылтым гүлдөргө чулганыптыр.

Бороондордун мезгили өтүп,
Жер гүлдөргө чулганып,
Өзү күтүп жаткан чымчыктардын
сайраган үнүн укту.

Патриция М. Сент-Жон

КАР ҮСТҮНДӨГҮ ИЗДЕР

Анита жети жашында апасынан ажырайт. Ошондон тартып атасы жана иниси Даник үчүн кам көрүү анын мойнуна түшөт. Ал кошуна бала Лука менен уруша кетип, ошонун айынан Даник оор жаракат алат. Анитанын ачуулануусунда чек жок. Лука элдешүү үчүн акылга сыйбаган аракеттерди жасайт.

Мектеп жашындагы балдар үчүн

Патриция М. Сент-Жон

КАР ҮСТҮНДӨГҮ ИЗДЕР